

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра економіки підприємства і міжнародного бізнесу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до кваліфікаційної роботи першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти

на тему :

**«Економічна інтеграція України до ЄС в умовах глобальних
викликів та воєнних ризиків»**

Виконав: студент 4 курсу, групи МЕ-41,
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

Москаленко Богдан Олександрович

Керівник: к.е.н., доцент

Жемба А. Й.

Рецензент: д.е.н., професор

Нікитенко Д.В.

Рівне - 2026

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Навчально-науковий інститут:	<i>Економіки та менеджменту</i>
Кафедра:	<i>Економіки підприємства і міжнародного бізнесу</i>
Освітній ступінь:	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Спеціальність (напрямок підготовки)	<i>292 "Міжнародні економічні відносини"</i>

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри
економіки підприємства і міжнародного бізнесу

_____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ (ПРОЄКТУ) СТУДЕНТА

Москаленко Богдана Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: **«Економічна інтеграція України до ЄС в умовах глобальних викликів та воєнних ризиків»**

Керівник роботи: ***Жемба Алла Йосипівна, к.е.н., доцент***

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом університету від 26.03.2026 С № - 393

2. Строк подання студентом закінченої роботи: **15.06.2026 р.**

3. Вихідні дані до роботи: аналітичні звіти, статистичні та фактичні дані міжнародних організацій і дослідницьких агенцій (UNCTAD, Business Consulting Group, European Commission, ООН, Європейського центрального банку, Групи Світового банку, KPMG, Програми розвитку ООН, Всесвітнього економічного форуму, та ін.); вітчизняні та закордонні інформаційні інтернет-ресурси (DW, Reuters), офіційні сайти транснаціональних корпорацій; офіційні, нормативні та законодавчі документи міжнародних компаній та організацій, іноземних держав та України; офіційні прес-релізи, матеріали Державної служби статистики України.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК У СФЕРІ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ. 1.1. Поняття транснаціональних корпорацій, їх роль, ознаки та напрями діяльності. 1.2 Інновації як детермінанта глобальної економічної експансії. 1.3. Високі технології як інструмент конкурентоспроможності ТНК в умовах глобалізації

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ДИНАМІКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК У ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ СЕКТОРАХ. 2.1. Секторальні пріоритети та перспективні напрями інноваційних розробок. 2.2. Основні стратегії управління інноваційним потенціалом ТНК. 2.3. Економічні ефекти інвестицій ТНК у високі технології: глобальний і локальний виміри.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ОСНОВІ ІНВЕСТИЦІЙ ТНК ПІД ВПЛИВОМ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ. 3.1. Шляхи стимулювання інновацій в часи криз та їх роль у забезпеченні стійкості. 3.2. Трансформація інноваційних стратегій ТНК під впливом повномасштабного вторгнення в Україну.

5. Перелік графічного матеріалу:

Роздатковий матеріал

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали і посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1			
Розділ 2			
Розділ 3			

7. Дата видачі завдання: 26.03.2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Збір інформації для написання кваліфікаційної роботи	26.01-01.05	
2	Обробка наукових джерел та статистичних даних по темі дослідження	15.03-10.04	
3	Опрацювання матеріалу та підготовка теоретичного розділу роботи	26.03-15.04	
4	Розробка аналітичного розділу кваліфікаційної роботи та формулювання висновків	16.04-15.05	
5	Обґрунтування рекомендацій та шляхів удосконалення за темою дослідження	16.05-26.05	
6	Оформлення кваліфікаційної роботи	26.05-05.06	
7	Створення презентації для мультимедійного супроводу	05.06-12.06	
8	Підготовка доповіді	12.06-15.06	

Студент _____ Москаленко Б.О.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту) _____ Жемба А. Й.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Москаленко Б.О. Економічна інтеграція України до ЄС в умовах глобальних викликів та воєнних ризиків. Кваліфікаційна робота на здобуття кваліфікації бакалавра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

Робота містить 98 сторінок, 21 таблицю, 17 рисунків, список використаних джерел – 58 найменувань, додатків немає.

Економічна інтеграція України до ЄС в умовах глобальних викликів та воєнних ризиків

Об'єктом дослідження є процес економічної інтеграції України до Європейського Союзу в умовах глобальних викликів та воєнних ризиків. Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, механізмів і інструментів, що визначають стан, динаміку та перспективи економічної інтеграції України до ЄС. Мета роботи – розробка науково-практичних рекомендацій щодо стратегічних пріоритетів економічної інтеграції України до ЄС на основі комплексного аналізу її стану, динаміки та структурних бар'єрів в умовах повномасштабного вторгнення.

Ключові слова: економічна інтеграція, євроінтеграція, Угода про асоціацію, кандидатський статус, воєнні ризики, секторальна інтеграція, структурні бар'єри, переговорний процес, Ukraine Facility, стратегічні пріоритети.

За результатами дослідження розроблено авторську тристадійну класифікацію структурних бар'єрів євроінтеграції України за критерієм керованості; обґрунтовано концепцію «інваріантних пріоритетів» євроінтеграційної стратегії, що залишаються актуальними за будь-якого безпекового сценарію; розроблено дорожню карту економічної інтеграції України до ЄС на 2026–2035 рр., адаптовану до трьох можливих сценаріїв розвитку безпекової ситуації; сформульовано рекомендації щодо секторальної інтеграції в

енергетиці, цифровій економіці та аграрному секторі як інструментів прискорення євроінтеграційного курсу; систематизовано дипломатичні пріоритети та організаційний механізм координації реформ.

Отримані результати можуть бути використані органами державної влади України при формуванні євроінтеграційної політики, а також науковцями і аналітиками при подальшому дослідженні проблематики розширення ЄС в умовах воєнних ризиків.

ABSTRACT

The work contains 98 pages, 21 tables, 17 figures, REFERENCES – 58 items, no applications.

Economic Integration of Ukraine into the EU in the Context of Global Challenges and War Risks

Object of the study is the process of Ukraine's economic integration into the European Union in the context of global challenges and war risks. The subject of the study is the set of economic relations, mechanisms and instruments determining the state, dynamics and prospects of Ukraine's economic integration into the EU. Purpose – to develop science-based practical recommendations on the strategic priorities of Ukraine's economic integration into the EU based on a comprehensive analysis of its state, dynamics and structural barriers under conditions of full-scale military invasion.

Key words: economic integration, European integration, Association Agreement, candidate status, war risks, sectoral integration, structural barriers, accession negotiations, Ukraine Facility, strategic priorities.

The study developed an original three-tier classification of Ukraine's EU integration structural barriers by manageability criterion; grounded the concept of "invariant priorities" of the integration strategy applicable under any security scenario; developed a roadmap for Ukraine's economic integration into the EU for 2026–2035 adapted to three possible security scenarios; formulated recommendations on sectoral integration in energy, digital economy and agriculture as tools for accelerating the EU accession path; systematised diplomatic priorities and the organisational coordination mechanism for reforms.

The obtained results can be used by Ukrainian state authorities in the formation of EU integration policy, as well as by researchers and analysts in further studies of EU enlargement under conditions of war risks.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	13
1.1. Сутність та форми економічної інтеграції: теоретичні підходи та сучасні концепції.....	13
1.2. Глобальні виклики як чинник трансформації інтеграційних процесів у ХХІ столітті.....	21
1.3. Воєнні ризики в системі факторів економічної інтеграції	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ.....	38
2.1. Етапи інституційної еволюції взаємовідносин України та ЄС.....	38
2.2. Економічні детермінанти інтеграції: оцінка торговельних показників.....	48
2.3. Трансформація євроінтеграційної стратегії України під впливом чинника повномасштабної війни	58
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ ВЕКТОРИ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС.....	68
3.1. Структурні бар'єри та інституційні виклики на шляху до членства в ЄС.....	68
3.2. Інструменти секторальної інтеграції в координатах цифрової, енергетичної та аграрної політики	75
3.3. Сценарії та стратегічні пріоритети економічної інтеграції України до ЄС в умовах воєнних ризиків	84
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96

ВСТУП

Євроінтеграційний курс України є одним із найбільш динамічних і стратегічно значущих процесів у сучасній міжнародній економіці. Отримання Україною статусу країни-кандидата на членство в Європейському Союзі у червні 2022 р. та відкриття офіційних переговорів у грудні 2023 р. ознаменували якісно новий етап у відносинах між двома сторонами – етап, що розгортається в умовах повномасштабного збройного вторгнення росії, масштабних руйнувань економічної інфраструктури та безпрецедентної міжнародної фінансової підтримки. Поєднання глибоких структурних перетворень з реаліями воєнної економіки робить економічну інтеграцію України до ЄС унікальним явищем у світовій практиці розширення інтеграційних об'єднань, що потребує системного наукового дослідження.

Проблематика економічної інтеграції України до ЄС перебуває у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Серед українських науковців вагомий внесок у дослідження цієї теми здійснили О. Шнирков, А. Гриценко, В. Близнюк, Т. Бурлай, О. Довгаль та ін. Зарубіжна наукова думка представлена роботами А. Сапіра, З. Дарваша, Т. Карялайнена, В. Петрової та ін. Водночас переважна більшість наявних досліджень або зосереджується на довоєнному контексті, або розглядає окремі аспекти євроінтеграції без урахування комплексного впливу воєнних ризиків на динаміку інтеграційних процесів. Це обумовлює необхідність комплексного дослідження, що охоплює теоретичні засади, аналіз поточного стану та розробку практичних рекомендацій у єдиній системній рамці.

Метою кваліфікаційної роботи є розробка науково-практичних рекомендацій щодо стратегічних пріоритетів економічної інтеграції України до ЄС в умовах глобальних викликів та воєнних ризиків на основі комплексного аналізу її стану, динаміки та структурних бар'єрів.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: – узагальнити теоретичні підходи до сутності та форм економічної інтеграції і систематизувати концепції її трансформації в умовах глобальних викликів; –

визначити роль воєнних ризиків у системі факторів економічної інтеграції на основі світового досвіду; – проаналізувати еволюцію відносин Україна–ЄС від Угоди про асоціацію до кандидатського статусу; – оцінити торговельно-економічну складову інтеграції України до ЄС за 2020–2025 рр.; – дослідити вплив повномасштабного вторгнення на динаміку євроінтеграційних процесів; – виявити структурні бар'єри та інституційні виклики на шляху до членства в ЄС; – обґрунтувати пріоритети секторальної інтеграції як інструменту прискорення євроінтеграційного курсу; – розробити сценарії та стратегічні пріоритети економічної інтеграції України до ЄС в умовах воєнних ризиків.

Об'єктом дослідження є процес економічної інтеграції України до Європейського Союзу в умовах глобальних викликів та воєнних ризиків.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, механізмів і інструментів, що визначають стан, динаміку та перспективи економічної інтеграції України до ЄС.

У процесі дослідження застосовувалися такі методи: системний аналіз і синтез – для узагальнення теоретичних підходів до економічної інтеграції; індукція та дедукція – при формулюванні висновків щодо закономірностей євроінтеграційного процесу; методи економіко-статистичного аналізу (табличний, графічний, динамічних рядів) – для оцінки торговельно-економічних показників за 2020–2025 рр.; порівняльний метод – при аналізі світового досвіду інтеграції в умовах воєнних ризиків; сценарний метод – при розробці стратегічних пріоритетів євроінтеграції; метод експертних оцінок – при систематизації структурних бар'єрів і ранжуванні пріоритетів.

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні звіти Кабінету Міністрів України про виконання Угоди про асоціацію, звіти Єврокомісії у рамках пакетів розширення 2024–2025 рр., статистичні дані Євростату та Державної служби статистики України, аналітичні матеріали МВФ, Світового банку, Bruegel, ECFR, Centre for Economic Strategy, а також наукові публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці авторської тристадійної класифікації структурних бар'єрів євроінтеграції України за критерієм керованості, обґрунтуванні концепції «інваріантних пріоритетів» євроінтеграційної стратегії та дорожньої карти інтеграції на 2026–2035 рр., адаптованої до трьох можливих безпекових сценаріїв.

Практична значимість дослідження полягає у розробці конкретних рекомендацій щодо секторальної інтеграції, дипломатичної стратегії та організаційного механізму координації реформ, що можуть бути використані органами державної влади України при формуванні євроінтеграційної політики.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок основного тексту. Робота містить 21 таблицю, 17 рисунків і 58 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

1.1. Сутність та форми економічної інтеграції: теоретичні підходи та сучасні концепції

Економічна інтеграція є одним із визначальних феноменів сучасного світового господарства, що охоплює процеси зближення, взаємопроникнення та злиття національних економік на основі скасування торговельних бар'єрів, координації економічних політик і формування спільних регуляторних просторів. Незважаючи на тривалу увагу науковців до цього явища, єдиного загальноприйнятого визначення економічної інтеграції досі не сформовано – різні дослідники акцентують увагу на її різних аспектах. Так, у дослідженні Є. Єрфан зазначається, що «міжнародна інтеграція – це процес поглиблення взаємодії між окремими країнами або суб'єктами господарювання у різних сферах», причому цей процес розглядається як об'єктивна передумова розвитку світового господарства [9, с. 3]. Відповідно, інтеграцію слід розглядати не лише як статичний стан усунення перешкод, а як динамічний процес, що передбачає постійне заглиблення взаємозалежності та інституційної конвергенції між країнами–учасниками.

Варто зазначити, що в науковій літературі поряд із поняттям «економічна інтеграція» активно використовуються суміжні категорії – «регіоналізм», «інтернаціоналізація», «глобалізація», – які нерідко вживаються як синоніми, що породжує термінологічну плутанину. Між тим ці поняття мають чіткі змістові відмінності: глобалізація є ширшим процесом, що охоплює всі сфери суспільного життя і не передбачає формальних угод між державами, тоді як економічна інтеграція є цілеспрямованим і інституційно оформленим процесом, що реалізується на основі міжнародно–правових зобов'язань сторін. Як зазначають І. Поліщук та В. Вільхівський, інтеграція є «всесвітньо–історичним, об'єктивним процесом», елементами якого виступають саме держави як суб'єкти міждержавних відносин, а не абстрактні економічні сили [13, с. 5]. Це розмежування є принциповим для розуміння євроінтеграційного курсу України, адже він

передбачає не стихійне включення до глобальних потоків, а свідоме і юридично закріплене зближення з нормативно–інституційною системою ЄС.

Фундаментальний внесок у систематизацію форм економічної інтеграції здійснив Бела Баласса, який у 1961 р. виокремив п'ять послідовних стадій – від зони вільної торгівлі до повної економічної інтеграції. Ця типологія, незважаючи на свій поважний вік, зберігає аналітичну цінність і активно використовується в сучасних дослідженнях. У табл. 1.1 представлено характеристику основних форм економічної інтеграції відповідно до баласівської моделі з урахуванням сучасних прикладів.

Таблиця 1.1

Форми економічної інтеграції за моделлю Б. Баласси

Форма інтеграції	Характеристика	Приклади
Зона вільної торгівлі	Скасування мит та квот між країнами–учасниками; кожна зберігає власний тариф щодо третіх країн	НАФТА (нині CUSMA), ЄАВТ, ПВЗВТ Україна–ЄС
Митний союз	Спільний зовнішній тариф щодо третіх країн на додаток до скасування внутрішніх торговельних бар'єрів	Меркосур, Євразійський митний союз
Спільний ринок	Вільний рух товарів, послуг, капіталу та праці між учасниками	Внутрішній ринок ЄС (з 1993 р.)
Економічний союз	Гармонізація економічної, бюджетної та соціальної політики учасників	ЄС після Маастрихтської угоди
Повна економічна інтеграція	Уніфікація валютної, фіскальної та соціальної політик, єдина наднаціональна влада	Перспективний сценарій для ЄС

Джерело: складено автором на основі [5, 128 – 136; 9, с. 4 – 6;; 43, с. 923]

Питання про рушійні сили та механізми інтеграційних процесів стало предметом конкуруючих теоретичних концепцій, що формувалися протягом другої половини XX – початку XXI ст. Серед них виділяються федералізм, неофункціоналізм, ліберальний міжурядовизм і так звані «нові» підходи, які намагаються врахувати реалії сучасного геополітичного середовища. У табл. 1.2 систематизовано основні теоретичні концепції із зазначенням їхніх центральних положень та представників.

Таблиця 1.2

Теоретичні концепції економічної інтеграції

Концепція	Засновники / представники	Центральна ідея
Федералізм	А. Спінеллі, Е. Россі	Добровільне об'єднання держав у федеративну структуру як гарантія миру та процвітання
Неофункціоналізм	Е. Хаас, Л. Ліндберг	Інтеграція розвивається через «перелив» (spillover) компетенцій від одного сектору до іншого під тиском наднаціональних акторів
Ліберальний міжурядовизм	Е. Моравчик	Держави–члени залишаються головними акторами; інтеграційні угоди відображають їхні національні преференції та торг між урядами
Новий міжурядовизм	К. Бікертон, Д. Годсон, У. Пуєтер	Поглиблення інтеграції без передачі суверенітету наднаціональним органам; акцент на консенсусі урядів
Геоekonomічний поворот	А. Ерранс–Сурральєс, Ч. Дамро, С. Еккерт	Переосмислення лібералізації ринку через призму геополітичної безпеки та стратегічної автономії

Джерело: складено автором на основі [5, с. 314 – 418; 13, с.2 – 7;; 43, с. 920–926]

Теоретичні підходи до економічної інтеграції не залишалися незмінними – вони еволюціонували разом із трансформацією самого інтеграційного процесу, зміною геополітичного контексту та накопиченням емпіричного досвіду функціонування інтеграційних об'єднань. Кожен новий етап розвитку наукової думки відображав реальні суперечності та обмеження попередніх концепцій: неофункціоналізм виник як відповідь на надмірний ідеалізм федералізму, ліберальний міжурядовизм – як реакція на недооцінку ролі держав у неофункціоналістських моделях, а сучасний геоekonomічний підхід – як відповідь на неспроможність суто ринкових теорій пояснити інтеграційну динаміку в умовах зростаючої геополітичної конкуренції та глобальних потрясінь. Колективна монографія за редакцією О. А. Довгаль підкреслює, що саме наростання глобальних викликів – від пандемії до збройних конфліктів – стало каталізатором переосмислення базових принципів інтеграційної теорії у бік визнання нерозривного зв'язку між економічною відкритістю та безпековими міркуваннями [5, с. 8–12]. Для кращого розуміння логіки цих змін доцільно простежити еволюцію теоретичних підходів у хронологічному розрізі (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Еволюція теоретичних підходів до економічної інтеграції

Етап	Хронологія	Концепції	Центральна ідея
Класичний	1950–1970–ті рр.	Федералізм, теорія митного союзу, неофункціоналізм	Інтеграція як інструмент миру та торговельної лібералізації; поглиблення через «перелив» компетенцій
Ліберальний	1980–1990–ті рр.	Стадії Баласси, ліберальний міжурядовизм, теорія спільного ринку	Держави як головні актори; ринкова ефективність і порівняльні переваги як рушійні сили
Небезпечний	2000–2010–ті рр.	Новий міжурядовизм, постфункціоналізм	Межі інтеграції без передачі суверенітету; зростання ролі громадської думки та євроскептицизму
Сучасний	2020–ті рр.	Геоekonomічний поворот, інтеграція в умовах глобальних викликів	Безпека, стратегічна автономія та геополітика як рівнозначні рушії інтеграції поряд з економічними чинниками

Джерело: складено автором на основі [5, с. 241–320; 43, с. 924; 51, с. 22;]

Наведена хронологія засвідчує, що розвиток теорії економічної інтеграції відбувався не лінійно, а через чергування домінуючих парадигм, кожна з яких відповідала конкретному стану світової економіки та рівню розвитку інтеграційних об'єднань. Показово, що жодна з перерахованих концепцій не була повністю відкинута своїми наступниками – натомість відбувалося їх доповнення та переосмислення. Так, неофункціоналістський механізм «переливу» не заперечується прихильниками ліберального міжурядовизму, однак розглядається лише як один із можливих – і далеко не завжди реалізованих – варіантів розвитку інтеграційної динаміки. Аналогічним чином сучасний геоekonomічний поворот не відмовляється від логіки порівняльних переваг, а доповнює її міркуваннями щодо стратегічної залежності та вразливості відкритих економік перед зовнішніми шоками.

Водночас емпіричні дослідження останніх років вносять суттєві уточнення до теоретичних конструкцій. Б. Петрова та А. Шнайдер Лі на основі аналізу досвіду 11 посткомуністичних країн ЦСЄ за 2004–2018 рр. показали, що наслідки інтеграції для різних груп населення суттєво відрізняються залежно від конкретного каналу

залучення до ЄС: торговельна переорієнтація та еміграція сприяють зниженню нерівності, тоді як прийняття єдиної валюти корелює зі скороченням перерозподільчих витрат держави [51, с. 19–22]. Такі результати свідчать про те, що інтеграція не є однорідним явищем з передбачуваними наслідками для всіх учасників, а її вплив визначається інституційним контекстом, глибиною включення в спільний ринок та готовністю національних урядів до структурних реформ.

Неофункціоналізм, розроблений Ернстом Хаасом, пояснює розширення інтеграції через механізм «переливу»: поглиблення співпраці в одному секторі створює тиск на суміжні галузі, змушуючи уряди та наднаціональні органи розширювати сферу спільного регулювання. Ліберальний міжурядовизм, натомість, наголошує на збереженні провідної ролі держав: уряди інтегруються доти, доки це відповідає їхнім національним інтересам, і блокують подальшу передачу повноважень, коли потенційні витрати перевищують вигоди. Суттєвий внесок у переосмислення цих підходів здійснили дослідники у контексті т. зв. «геоекономічного повороту» ЄС. Зокрема, А. Ерранс–Сурральєс, Ч. Дамро та С. Еккерт зафіксували системну зміну в логіці інтеграції – «переосмислення лібералізації та ринкової інтеграції через призму геополітичних підходів до використання економічних інструментів» в умовах структурних зрушень у світовому порядку [43, с. 919–920].

Водночас емпіричні дослідження свідчать, що наслідки інтеграції для країн–учасниць є неоднозначними та залежать від конкретного інструменту залучення до інтеграційного об'єднання. Б. Петрова та А. Шнайдер Лі, аналізуючи досвід 11 посткомуністичних країн Центральної та Східної Європи за 2004–2018 рр., встановили, що торговельна переорієнтація в бік ЄС та зростання еміграції асоціюються зі зниженням доходової нерівності, тоді як прийняття євро, навпаки, скорочує перерозподільчі витрати урядів, а отримання коштів фондів згуртованості ЄС не чинить статистично значущого впливу на нерівність [51, с. 17–19]. Це означає, що інтеграція як така не є автоматичним гарантом соціально–економічного вирівнювання, а її наслідки визначаються характером та глибиною залучення країни до спільного ринку.

Зазначена трансформація теоретичних підходів безпосередньо впливає на розуміння євроінтеграційного вектору України. О. Шнирков наголошує, що в умовах повномасштабного вторгнення росії Угода про асоціацію та зона вільної торгівлі з ЄС набули якісно нового виміру – з інструментів суто торговельної лібералізації вони перетворилися на засіб забезпечення системної інституційної трансформації та стратегічного геополітичного вибору [18, с. 51–53]. Монографічне дослідження за редакцією О. А. Довгаль (2022) обґрунтовує, що традиційна логіка інтеграції, яка спиралася на ліберальну парадигму взаємовигідного обміну, зазнає суттєвої трансформації під впливом геополітичної фрагментації глобального простору, нестійкості ланцюгів доданої вартості та посилення конкуренції між інтеграційними об'єднаннями [5, с. 8–12]. Автори наголошують, що сучасна інтеграція все більше постає як механізм колективного реагування на спільні загрози – енергетичну вразливість, розриви у постачальницьких ланцюгах та кліматичні ризики, – а тому сучасні інтеграційні угоди охоплюють дедалі ширший спектр питань, що виходять за межі суто торговельного регулювання [5, с. 23–26]. Стосовно України дослідники підкреслюють, що стратегічне завдання інтеграції до ЄС полягає не лише у формальному виконанні вимог *acquis communautaire*, а у глибинній структурній перебудові економіки, причому повоєнне відновлення і євроінтеграція стають взаємообумовленими та нероздільними процесами [5, с. 312–315].

Сучасна наукова думка дедалі активніше переосмислює класичні форми інтеграції, зазначаючи, що реальні інтеграційні процеси не завжди вкладаються в лінійну схему Баласси. Зокрема, І. Поліщук та В. Вільхівський підкреслюють, що інтеграція є «всесвітньо–історичним, об'єктивним процесом», який розгортається на кількох рівнях одночасно – від мікроекономічного до інституційного – і нерозривно пов'язаний із формуванням нових форм ідентичності та міжнародної суб'єктності держав [13, с. 11]. Саме у такому контексті євроінтеграційний шлях України потребує аналізу не лише як процес поступового виконання Копенгагенських критеріїв, а як комплексна трансформація інституційного, регуляторного та ціннісного середовища країни відповідно до стандартів ЄС.

Наведені теоретичні підходи формують методологічну базу для подальшого аналізу стану та динаміки інтеграції України до Євросоюзу, що здійснюється у наступних розділах роботи.

Неофункціоналізм, розроблений Ернстом Хаасом, пояснює розширення інтеграції через механізм «переливу»: поглиблення співпраці в одному секторі створює тиск на суміжні галузі, змушуючи уряди та наднаціональні органи розширювати сферу спільного регулювання. Ліберальний міжурядовизм, натомість, наголошує на збереженні провідної ролі держав: уряди інтегруються доти, доки це відповідає їхнім національним інтересам, і блокують подальшу передачу повноважень, коли потенційні витрати перевищують вигоди. Суттєвий внесок у переосмислення цих підходів здійснили дослідники у контексті т. зв. «геоекономічного повороту» ЄС. Зокрема, А. Ерранс–Сурральєс, Ч. Дамро та С. Еккерт зафіксували системну зміну в логіці інтеграції – «переосмислення лібералізації та ринкової інтеграції через призму геополітичних підходів до використання економічних інструментів» в умовах структурних зрушень у світовому порядку [43, с. 919–920].

Водночас емпіричні дослідження свідчать, що наслідки інтеграції для країн–учасниць є неоднозначними та залежать від конкретного інструменту залучення до інтеграційного об'єднання. Б. Петрова та А. Шнайдер Лі, аналізуючи досвід 11 посткомуністичних країн Центральної та Східної Європи за 2004–2018 рр., встановили, що торговельна переорієнтація в бік ЄС та зростання еміграції асоціюються зі зниженням дохідової нерівності, тоді як прийняття євро, навпаки, скорочує перерозподільчі витрати урядів, а отримання коштів фондів згуртованості ЄС не чинить статистично значущого впливу на нерівність [51, с. 17–19]. Це означає, що інтеграція як така не є автоматичним гарантом соціально–економічного вирівнювання, а її наслідки визначаються характером та глибиною залучення країни до спільного ринку.

Зазначена трансформація теоретичних підходів безпосередньо впливає на розуміння євроінтеграційного вектору України. О. Шнирков наголошує, що в умовах повномасштабного вторгнення росії Угода про асоціацію та зона вільної

торгівлі з ЄС набули якісно нового виміру – з інструментів суто торговельної лібералізації вони перетворилися на засіб забезпечення системної інституційної трансформації та стратегічного геополітичного вибору [18, с. 51–53]. Монографічне дослідження за редакцією О. А. Довгаль розкриває об'єктивну зумовленість поглиблення інтеграційних зв'язків України з ЄС через призму відповіді на глобальні виклики, серед яких – геополітична нестабільність, трансформація глобальних ланцюгів доданої вартості та зростаюча взаємозалежність між безпековими і економічними рішеннями [5, с. 14–17].

Сучасна наукова думка дедалі активніше переосмислює класичні форми інтеграції, зазначаючи, що реальні інтеграційні процеси не завжди вкладаються в лінійну схему Баласси. Зокрема, І. Поліщук та В. Вільхівський підкреслюють, що інтеграція є «всесвітньо–історичним, об'єктивним процесом», який розгортається на кількох рівнях одночасно – від мікроекономічного до інституційного – і нерозривно пов'язаний із формуванням нових форм ідентичності та міжнародної суб'єктності держав [13, с. 13]. Саме у такому контексті євроінтеграційний шлях України потребує аналізу не лише як процес поступового виконання Копенгагенських критеріїв, а як комплексна трансформація інституційного, регуляторного та ціннісного середовища країни відповідно до стандартів ЄС. Наведені теоретичні підходи формують методологічну базу для подальшого аналізу стану та динаміки інтеграції України до Євросоюзу, що здійснюється у наступних розділах роботи.

1.2. Глобальні виклики як чинник трансформації інтеграційних процесів у XXI столітті

Початок XXI століття ознаменувався якісною зміною середовища, в якому розгортаються міжнародні економічні відносини. Якщо впродовж 1990–х років домінуючою тенденцією була прогресуюча лібералізація торгівлі, фінансових потоків і руху капіталу – явище, що дістало назву «гіперглобалізації», – то вже з середини 2000–х років дедалі виразнішими стають відцентрові тенденції: зростання протекціонізму, посилення геополітичної конкуренції, вразливість глобальних ланцюгів постачання та наростання невизначеності у світовій економіці. Ці тенденції знайшли відображення у понятті «глобальні виклики» – сукупності системних загроз і трансформаційних тисків, що виходять за межі окремих держав і вимагають скоординованої відповіді на наднаціональному рівні. Як зазначає Н. М. Грущинська, вступаючи у XXI ст., розвиток міжнародних економічних відносин набуває нових рис, серед яких збільшення кількості локальних збройних конфліктів, зростання політичної нестабільності та нестримний процес технологічних трансформацій, що докорінно змінюють структуру світового господарства [4, с. 2].

Поняття «глобальні виклики» у науковій літературі не має єдиного усталеного визначення, що зумовлено міждисциплінарним характером цього явища та різноманітним підходом до його вивчення. У широкому розумінні глобальні виклики трактуються як сукупність проблем і загроз, що мають транскордонний характер, не можуть бути вирішені зусиллями однієї держави та потребують координованої відповіді на рівні міжнародних інститутів і регіональних об'єднань. О. П. Гетманець зі співавторами наголошують, що ускладнення глобального економічного середовища проявляється насамперед у посиленні взаємозалежності між національними економіками, коли локальні шоки набувають глобального поширення, а традиційні інструменти національної економічної політики виявляються недостатніми для ефективного реагування [2, с. 4]. Саме ця взаємозалежність і є тим середовищем, у якому формується сучасна

логіка регіональної інтеграції: об'єднання держав навколо спільних регуляторних стандартів, виробничих мереж та інституційних механізмів стає не стільки вибором, скільки об'єктивною необхідністю в умовах наростаючої глобальної турбулентності.

Показовим підтвердженням масштабів глобальних викликів слугує досвід повномасштабного вторгнення росії в Україну, яке спричинило хвилю економічних потрясінь далеко за межами безпосередньої зони конфлікту. Г. Жила, аналізуючи економічні та соціальні наслідки війни в Україні для світової економіки, фіксує щонайменше три канали глобального поширення цього шоку: енергетичний – через різке зростання цін на нафту і газ та переорієнтацію європейських країн на альтернативних постачальників; продовольчий – через блокування українського зернового експорту та загострення продовольчої кризи у країнах Африки і Близького Сходу; фінансовий – через посилення інфляційного тиску, зростання процентних ставок і погіршення умов запозичень для країн, що розвиваються [10, с. 3]. Сукупний вплив цих каналів засвідчує, що сучасні збройні конфлікти є не локальним, а системним глобальним викликом, який безпосередньо трансформує логіку інтеграційних процесів: держави дедалі частіше розглядають участь у регіональних об'єднаннях не лише як інструмент економічного зростання, а як механізм колективного захисту від зовнішніх шоків подібного роду.

Варто також зазначити, що глобальні виклики впливають на інтеграційні процеси не ізольовано, а у взаємодії між собою, утворюючи складні причинно–наслідкові ланцюги. Так, пандемія COVID–19 загострила технологічну асиметрію між країнами, оскільки держави з більш розвиненою цифровою інфраструктурою виявилися стійкішими до локдаунів і швидше відновили економічну активність. Геополітична фрагментація, у свою чергу, прискорює «зелений перехід» у тих країнах, які усвідомили свою залежність від імпорту енергоносіїв з нестабільних або ворожих постачальників. Енергетична криза, спровокована вторгненням росії в Україну, стала каталізатором прискореного розвитку відновлюваної енергетики в ЄС та переосмислення пріоритетів промислової політики. Цей ефект взаємного підсилення глобальних викликів є принциповим для розуміння сучасної

інтеграційної динаміки: жодна з п'яти виокремлених груп викликів не може розглядатися у відриві від інших, а відповідь на них вимагає комплексних інтеграційних механізмів, здатних одночасно охоплювати торговельний, технологічний, безпековий та кліматичний виміри співпраці.

Глобальні виклики XXI ст. доцільно систематизувати за їхньою природою та каналами впливу на інтеграційні процеси. На рис. 1.1 представлено авторську класифікацію основних груп глобальних викликів, що визначають трансформацію регіональної інтеграції у сучасних умовах.

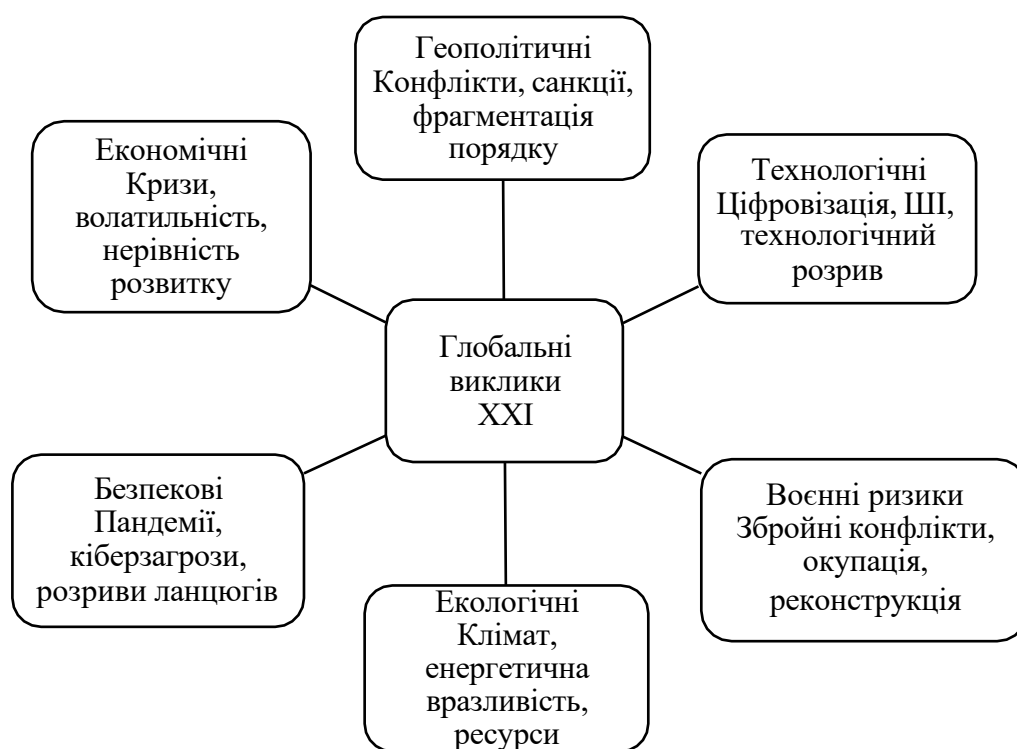

Рис. 1.1. Класифікація глобальних викликів XXI ст. та їх вплив на інтеграційні процеси

Джерело: складено автором на основі [4, с. 2 – 5; 10, с. 1 – 5; 42, с. 25 – 43]

Наведена класифікація охоплює п'ять взаємопов'язаних груп викликів. Геополітичні виклики – збройні конфлікти, санкційні режими та фрагментація міжнародного порядку – безпосередньо переосмислюють роль безпекових чинників в інтеграції та сприяють геоекономізації угод. Економічні виклики у

вигляді фінансових криз, волатильності ринків і нерівності розвитку посилюють вимоги до макрофінансової стійкості країн–учасниць. Технологічні виклики, пов'язані з цифровізацією та розривами у технологічному розвитку між країнами, формують нові форми регуляторної інтеграції у цифровій сфері. Екологічні виклики – зміна клімату, енергетична вразливість та виснаження ресурсів – зумовлюють включення кліматичних стандартів до інтеграційних угод. Нарешті, безпекові виклики у формі пандемій, кіберзагроз і розривів ланцюгів постачання змінюють саму логіку інтеграції – від принципу ефективності до принципу резильєнтності.

Серед перелічених груп викликів особливої ваги у контексті трансформації інтеграційних процесів набули геополітичні та безпекові чинники. Якщо впродовж більшої частини ХХ ст. економічна інтеграція розглядалася переважно як інструмент підвищення добробуту через розширення ринків і поглиблення поділу праці, то сьогодні вона все частіше постає як засіб управління взаємозалежністю в умовах геополітичного суперництва. Переломним моментом у цьому відношенні стала пандемія COVID–19 у 2020–2021 рр., яка наочно продемонструвала вразливість глобальних ланцюгів постачання і змусила уряди переосмислити баланс між ефективністю та резильєнтністю економічних систем. Водночас загострення геополітичної конкуренції між США та Китаєм, а з 2022 р. – повномасштабне вторгнення росії в Україну – дали новий потужний імпульс до переосмислення самої логіки міжнародної економічної взаємодії. Економічні та соціальні наслідки цього конфлікту виявилися глобальними за масштабом: зростання цін на енергоносії та продовольство, уповільнення світового економічного зростання і порушення фінансових ринків охопили країни, безпосередньо не залучені до збройного протистояння [10, с. 4].

Наслідком цих тенденцій стала концепція геоекономічної фрагментації – процесу поступового розпаду єдиного глобального економічного простору на конкуруючі блоки, що орієнтуються передусім на партнерів зі схожими геополітичними позиціями. У дослідженні К. Гоес та Е. Беккерса, проведеному для Секретаріату СОТ, показано, що повний розкол глобальної торговельної системи

на два геополітичні блоки призведе до скорочення глобального добробуту приблизно на 5% до 2040 р., причому найбільших втрат зазнають країни з низькими доходами, які найбільше виграють від технологічного трансферу через торгівлю [42, с. 34]. Ці результати свідчать про те, що геополітична фрагментація несе системні ризики не лише для країн, безпосередньо залучених до протистояння, а й для всієї архітектури міжнародної торгівлі та інвестицій. У табл. 1.4 систематизовано основні канали, через які глобальні виклики трансформують логіку сучасної інтеграції.

Таблиця 1.4

Канали впливу глобальних викликів на трансформацію інтеграційних процесів

Виклик	Канал впливу	Зміна логіки інтеграції
Геополітична фрагментація	Переорієнтація торговельних потоків вздовж геополітичних ліній	Від відкритості до стратегічної вибіркової партнерів
Пандемія COVID–19	Розриви ланцюгів постачання, дефіцит найпотребніших товарів	Від ефективності до резильєнтності та диверсифікації
Збройні конфлікти	Санкції, втрата ринків, енергетична криза	Від взаємовигоди до управління ризиками залежності
Технологічна асиметрія	Цифровий розрив між учасниками інтеграції	Від тарифного до регуляторного виміру інтеграції
Кліматична криза	Вуглецеві стандарти як торговельний бар'єр	Від суто економічних до екологічних критеріїв

Джерело: складено автором на основі [2, с. 3 – 7; 4, с. 2 – 5; 10, с. 2 – 4]

Реакцією провідних інтеграційних об'єднань на нові виклики стала трансформація їхньої внутрішньої логіки та зовнішньої проєкції. Найбільш показовим прикладом у цьому відношенні є Європейський Союз, який упродовж 2020–2024 рр. здійснив суттєвий «геоекономічний поворот» – переорієнтацію від суто ринкової інтеграції до використання економічних інструментів у геополітичних цілях. Цей процес охоплює кілька взаємопов'язаних напрямів: розбудову інструментів захисту від економічного примусу, зміцнення стратегічної автономії у критичних галузях, запровадження механізмів перевірки іноземних інвестицій та вуглецевого прикордонного коригування, а також перегляд торговельних угод з метою включення до них жорсткіших положень щодо прав

людини та екологічних стандартів. Аналізуючи ці трансформації, О. П. Гетманець зі співавторами підкреслюють, що глобалізація та технологічний розвиток одночасно створюють нові можливості для інтеграції національних економік і породжують якісно нові виклики, до яких традиційні механізми регулювання виявляються непристосованими [2, с. 6].

У табл. 1.5 узагальнено основні глобальні виклики та відповідні інструменти, до яких вдався ЄС у відповідь на кожен з них упродовж 2020–2024 рр.

Таблиця 1.5

Трансформація інтеграційної моделі ЄС під впливом глобальних викликів (2020–2024 рр.)

Глобальний виклик	Реакція ЄС	Нові інструменти
Пандемія COVID–19	Запуск програми NextGenerationEU	Спільні запозичення, фонд відновлення (750 млрд євро)
Геополітична фрагментація	Стратегія відкритої стратегічної автономії	Перевірка іноземних інвестицій, захист від економічного примусу
Енергетична вразливість	REPowerEU (2022)	Диверсифікація постачання, прискорення ВДЕ
Технологічне відставання	Закон про чіпи, Акт про ШІ	Субсидування стратегічних виробництв
Кліматична криза	Зелена угода (European Green Deal)	Вуглецеве прикордонне коригування (CBAM)
Вторгнення РФ в Україну	Розширення санкцій, підтримка України	Макрофінансова допомога, кандидатський статус

Джерело: складено автором на основі [2, с. 4 – 6; 3, с. 550– 554; 10, с. 1 – 5; 21, с. 490-496; 42, с. 48 – 53]

Аналіз заходів, представлених у табл. 1.5, дозволяє виокремити спільну логіку, що пронизує всі без винятку реакції ЄС на глобальні виклики: поступовий відхід від принципу невтручання держави в ринкові процеси на користь активної регуляторної та промислової політики. Цей зсув є концептуально значущим, оскільки він суперечить ліберальній доктрині, що лежала в основі інтеграційного проекту ЄС від самого початку. Упродовж десятиліть єдиний ринок будувався на логіці усунення бар'єрів і забезпечення рівних умов конкуренції – держава мала відступати, а не втручатися. Сьогодні ж ЄС субсидує виробництво напівпровідників, обмежує іноземні інвестиції у стратегічні галузі, запроваджує

вуглецеве мито на імпорт і фінансує спільне відновлення через наднаціональні запозичення. Усе це свідчить про формування якісно нової моделі інтеграції, яку дослідники дедалі частіше характеризують як «геоекономічну» або «стратегічну» на противагу «ринковій» чи «регуляторній».

Принципово при цьому розуміти, що така трансформація не є лінійним і безконфліктним процесом. В середині ЄС тривають дискусії між прихильниками відкритості та стратегічної автономії, між великими і малими державами–членами, між тими, хто виграє від нової промислової політики, і тими, хто несе її витрати. Ці внутрішні суперечності є невід'ємною частиною сучасної інтеграційної динаміки і безпосередньо визначають умови, в яких Україна прагне до членства в ЄС. Для країни–кандидата, економіка якої перебуває в стані воєнної трансформації, розуміння цих внутрішніх суперечностей є не менш вагомим, ніж виконання формальних критеріїв вступу, адже саме вони визначатимуть реальний простір для маневру у переговорному процесі та характер майбутніх відносин у рамках розширеного Союзу.

Для України глобальні виклики ХХІ ст. набувають особливого виміру, оскільки вони розгортаються одночасно з її євроінтеграційним курсом, ускладнюючи і водночас прискорюючи його. А. Гриценко, О. Борзенко, Т. Бурлай та ін. у своєму дослідженні фіксують, що євроінтеграція України відбувається в умовах одночасного впливу кількох дестабілізуючих чинників – воєнної агресії, структурних вад національної економіки та асиметрії між зобов'язаннями у рамках Угоди про асоціацію і реальною спроможністю їх виконання, – що суттєво ускладнює стандартну логіку інтеграційного процесу [3, с. 551–554]. Водночас автори наголошують, що саме в умовах зовнішнього тиску євроінтеграційний курс набуває додаткової стійкості як стратегічний орієнтир, навколо якого консолідується суспільна підтримка реформ.

Аналіз реакції ЄС на глобальні виклики свідчить про системну трансформацію самої природи інтеграційного проєкту: від регуляторного зближення та лібералізації ринків – до активної промислової політики, стратегічного управління взаємозалежністю та використання економічних важелів

у зовнішньополітичних цілях. Водночас треба враховувати, що наслідки інтеграції для різних груп населення та окремих держав–членів є неоднозначними. Б. Петрова та А. Шнайдер Лі на основі аналізу досвіду 11 посткомуністичних країн ЦСЄ за 2004–2018 рр. показали, що торговельна переорієнтація в бік ЄС та зростання еміграції асоціюються зі зниженням нерівності, тоді як прийняття єдиної валюти, навпаки, корелює зі скороченням перерозподільчих витрат держави [51, с. 21–24]. Це означає, що поглиблення інтеграції не є автоматичним рецептом вирівнювання – її соціально–економічні наслідки залежать від конкретного набору інструментів і глибини залучення країни до спільного ринку.

Окремої уваги заслуговує вплив технологічних викликів на характер сучасної інтеграції. Цифрова трансформація економіки породжує нові форми залежності та асиметрії між країнами, які значно складніше врегулювати традиційними торговельними угодами. Держави, що відстають у технологічному розвитку, ризикують опинитися в ситуації технологічної залежності від більш розвинених партнерів, навіть перебуваючи формально у рівноправних інтеграційних об'єднаннях. Саме тому сучасні інтеграційні угоди, і насамперед Угода про асоціацію України з ЄС, дедалі активніше включають положення щодо регулювання цифрових ринків, захисту даних, кібербезпеки та стандартів штучного інтелекту. Таким чином, технологічний вимір інтеграції перетворюється з другорядного доповнення на самостійний і дедалі вагоміший напрям зближення між Україною та ЄС.

Підсумовуючи, можна констатувати, що глобальні виклики ХХІ ст. трансформували інтеграційні процеси щонайменше у трьох вимірах. По–перше, відбулося розширення порядку денного інтеграції: поряд із традиційними питаннями торговельної лібералізації та регуляторного зближення до нього увійшли проблеми енергетичної безпеки, цифрового суверенітету, кліматичної трансформації та стійкості до геополітичного тиску. По–друге, змінилася логіка самої інтеграції: від принципу взаємної ефективності – до принципу колективної резильєнтності, тобто здатності об'єднання зберігати стійкість в умовах зовнішніх шоків. По–третє, трансформувалися критерії оцінки успішності інтеграції: поряд із

традиційними макроекономічними показниками дедалі більшого значення набувають критерії технологічної незалежності, диверсифікації постачання стратегічних ресурсів та спроможності національних інституцій протистояти зовнішньому тиску. Саме у цьому контексті необхідно розглядати воєнні ризики як окремий і надзвичайно значущий чинник трансформації інтеграційних процесів, що є предметом наступного підрозділу.

1.3. Воєнні ризики в системі факторів економічної інтеграції

Воєнні ризики як чинник економічної інтеграції є відносно новим об'єктом наукового аналізу: впродовж тривалого часу панувала ліберальна доктрина «демократичного миру» та «торговельного миру», згідно з якою поглиблення економічної взаємозалежності між країнами само по собі є гарантією запобігання збройним конфліктам. Проте події 2000–2020-х років – збройна агресія росії проти Грузії (2008), анексія Криму та початок конфлікту на Донбасі (2014), повномасштабне вторгнення в Україну (2022) – наочно продемонстрували, що економічна взаємозалежність не лише не виключає збройної агресії, а й може використовуватися як інструмент тиску та примусу. Це принципово змінює саму постановку питання: воєнні ризики мають розглядатися не як зовнішній шок, що тимчасово порушує інтеграційні процеси, а як системний чинник, що трансформує їхню логіку, швидкість і форму. Як зазначають В. Близняк та А. Риков, повномасштабна російсько–українська війна стала викликом не лише для України, а й для всієї архітектури європейської безпеки та інтеграційної моделі ЄС [1, с. 120–122].

Для систематизації впливу воєнних ризиків на інтеграційні процеси доцільно звернутися до світового досвіду країн, які проходили шлях до регіональної інтеграції в умовах активних або нещодавно завершених збройних конфліктів. Цей досвід є різноманітним і суперечливим: в одних випадках воєнні ризики прискорювали інтеграцію, в інших – суттєво її гальмували. На рис. 1.2

представлено авторську класифікацію каналів впливу воєнних ризиків на інтеграційні процеси.

Рис. 1.2. Канали впливу воєнних ризиків на економічну інтеграцію

Джерело: складено автором на основі [1, с. 121 – 130; 46, с. 641–650]

Наведена схема відображає двоїстий характер впливу воєнних ризиків на інтеграцію. З одного боку, вони генерують дезінтеграційні імпульси: руйнування виробничої інфраструктури, розриви торговельних зв'язків, вплив капіталу та кваліфікованої робочої сили. З іншого – воєнні ризики здатні виступати каталізатором інтеграції, оскільки держави, що зіткнулися зі збройною загрозою, набагато активніше шукають безпекові гарантії через приєднання до регіональних об'єднань.

Світовий досвід підтверджує обидві ці тенденції. Т. Карялайнен, аналізуючи розширення ЄС в умовах воєнної Європи, виокремлює три виміри, в яких воєнні ризики трансформують інтеграційний процес: безпековий – через переосмислення критеріїв членства та прискорення процедур вступу для країн, що зазнають агресії; економічний – через необхідність адаптації механізмів фінансової підтримки кандидатів до умов воєнної економіки; інституційний – через тиск на внутрішні механізми прийняття рішень у ЄС, що традиційно орієнтовані на консенсус і

поступовість [46, с. 638–642]. Ці три виміри взаємно підсилюють один одного, формуючи якісно нову конфігурацію інтеграційного процесу, що суттєво відрізняється від класичної «копенгагенської» моделі розширення.

Аналіз наукової літератури дозволяє виокремити не лише канали впливу воєнних ризиків на інтеграцію, а й типові сценарії реагування самого інтеграційного об'єднання на ситуацію, коли країна–кандидат опиняється в умовах збройного конфлікту. Вибір конкретного сценарію визначається сукупністю чинників: масштабом і характером воєнного ризику, ступенем готовності країни–кандидата до виконання критеріїв членства, геополітичними інтересами провідних держав–членів та наявністю прецедентів у попередній практиці розширення. Т. Карялайнен систематизує три такі сценарії, кожен з яких передбачає різний горизонт і інструментарій залучення країни–кандидата до інтеграційного простору [46, с. 645–649]. Наочно ці сценарії представлено на рис. 1.3.

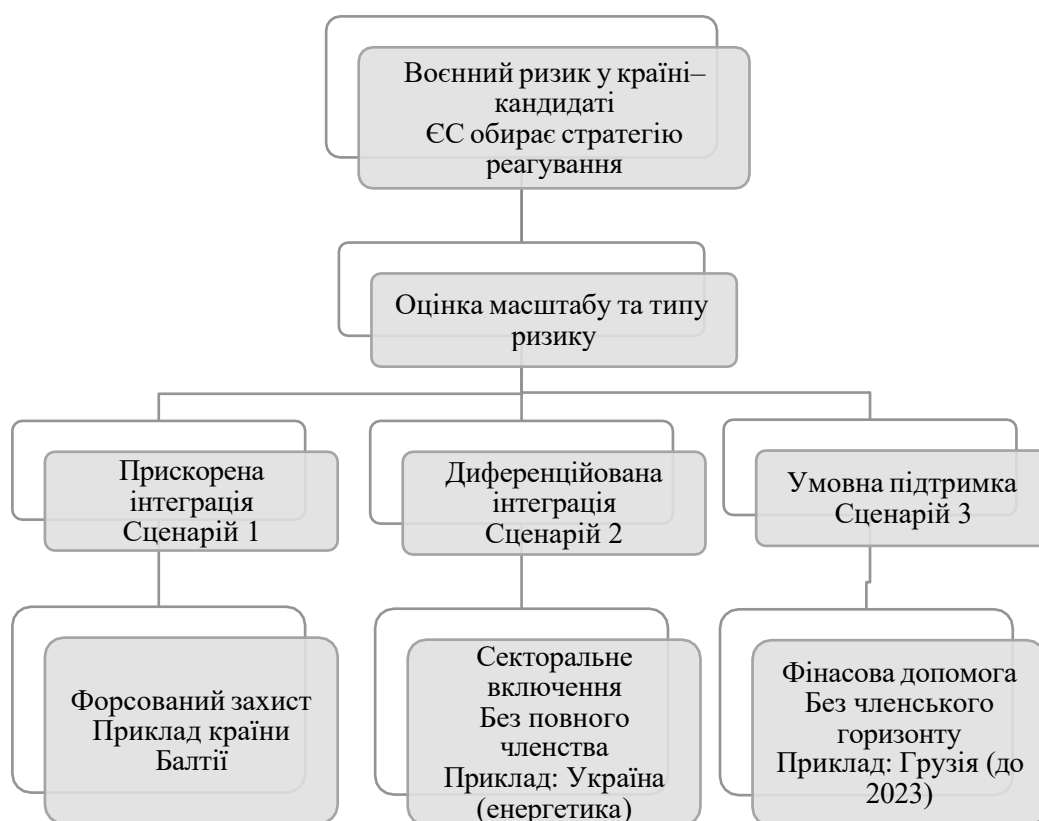

Рис. 1.3. Сценарії реакції ЄС на розширення в умовах воєнних ризиків

Джерело: складено автором на основі [46, с. 645–649]

У табл. 1.6 систематизовано світовий досвід інтеграції в умовах воєнних ризиків із зазначенням конкретних прикладів та їхніх наслідків для інтеграційної

динаміки. Відбір прикладів здійснювався за принципом репрезентативності: до таблиці включено як випадки успішної інтеграції попри воєнні ризики, так і ситуації, коли збройні конфлікти суттєво ускладнювали або гальмували євроінтеграційний курс. Хронологічний діапазон охоплює період від повоєнної відбудови Західної Німеччини у 1940–1950-х рр. до сучасних процесів євроінтеграції України, що дозволяє простежити еволюцію підходів ЄС до розширення в умовах нестабільності [1, с. 123; 20, с. 238; 22, с. 35; 46, с. 648].

Таблиця 1.6

Світовий досвід економічної інтеграції в умовах воєнних ризиків

Країна / регіон	Характер воєнного ризику	Вплив на інтеграцію	Результат
Західна Німеччина (1949–1957)	Окупація, розподіл країни, загроза з боку СРСР	Прискорена інтеграція до ЄОВС і ЄЕС як безпековий якір	Успішна реінтеграція до європейської спільноти
Іспанія, Португалія (1970–1986)	Постдиктаторська нестабільність, внутрішні конфлікти	Членство в ЄС як інструмент демократичної стабілізації	Вступ до ЄЕС у 1986 р.
Країни Балтії (1990–2004)	Окупаційна спадщина, загроза з боку росії	Форсована інтеграція до ЄС і НАТО як безпековий пріоритет	Членство у 2004 р.
Балканські країни (1990–2000-ті)	Активні збройні конфлікти, етнічні війни	Гальмування інтеграції під час конфліктів; прискорення після їх завершення	Поступова євроінтеграція (Хорватія – 2013 р.)
Грузія (2008–донині)	Збройна агресія росії, окупація територій	Угода про асоціацію з ЄС (2014), кандидатський статус (2023)	Прискорення євроінтеграційного курсу
Україна (2014–донині)	Анексія, гібридна війна, повномасштабне вторгнення	Кандидатський статус (2022), переговори про вступ (2024)	Безпрецедентне прискорення євроінтеграції

Джерело: складено автором на основі [1, с. 123 – 126; 20, с. 234 – 236]

Аналіз наведених прикладів дозволяє виокремити певну закономірність: у більшості випадків зовнішня воєнна загроза з боку третьої держави справляла на інтеграційний процес прискорюючий ефект, тоді як внутрішні збройні конфлікти та громадянські війни, навпаки, його гальмували. Це пояснюється тим, що зовнішня агресія консолідує суспільство та еліти навколо євроінтеграційного

вектору як інструменту колективного захисту, тоді як внутрішній конфлікт розколює суспільство і підриває інституційну спроможність держави виконувати вимоги членства.

Окремо слід розглянути питання про те, як воєнні ризики трансформують не лише поведінку країн–кандидатів, а й позицію самого інтеграційного об'єднання. Т. Карялайнен виокремлює три можливі сценарії реакції ЄС на розширення в умовах воєнної нестабільності: «прискорена інтеграція» – форсований вступ країни–кандидата з метою надання їй безпекового захисту; «диференційована інтеграція» – поетапне включення окремих секторів економіки кандидата до спільного ринку без повного членства; «умовна підтримка» – надання фінансової та технічної допомоги без чіткого членського горизонту [46, с. 645–649]. Для України найбільш реалістичним видається поєднання першого і другого сценаріїв: прискорена секторальна інтеграція у сферах енергетики, цифрової економіки та аграрного ринку на тлі поступового просування до повного членства після завершення активної фази воєнних дій.

Водночас воєнні ризики породжують специфічні структурні проблеми, що ускладнюють інтеграцію навіть за наявності політичної волі обох сторін. А. Богдан, М. Ландесманн та Р. Гривсон у своїй оцінці Національного плану відновлення України фіксують щонайменше чотири такі проблеми: руйнування виробничих потужностей і деіндустріалізація окремих регіонів; демографічні втрати через загибель і вимушену міграцію населення; розрив усталених виробничих і логістичних ланцюгів; нарешті, деформація структури державних видатків на користь оборони за рахунок інвестицій у розвиток і реформи [23, с. 12–15]. Кожна з цих проблем безпосередньо впливає на спроможність України виконувати критерії членства в ЄС і потребує спеціальних механізмів підтримки з боку Союзу – механізмів, що виходять за межі стандартного інструментарію передвступної допомоги.

Зазначені структурні деформації підтверджуються і на рівні підприємницького середовища. К. Алексєєва зі співавторами на основі аналізу державних програм підтримки бізнесу в умовах війни встановили, що воєнні

ризика кардинально змінюють пріоритети економічної політики держави – від стимулювання інвестицій та інновацій до забезпечення елементарного виживання підприємств. Автори фіксують, що в умовах активних бойових дій держава змушена переорієнтовувати регуляторні та фінансові ресурси на антикризові заходи, що об'єктивно уповільнює виконання регуляторних вимог у рамках євроінтеграційного курсу та відтерміновує наближення до стандартів єдиного ринку ЄС [20, с. 233–235]. Разом з тим дослідники наголошують, що навіть в умовах воєнного стану збереження базових інституційних реформ є можливим за умови цільової міжнародної підтримки та чіткої координації між урядом і партнерами з ЄС.

Узагальнення світового досвіду дозволяє перейти від аналізу конкретних країнових прикладів до систематизації типових бар'єрів, що виникають на шляху інтеграції в умовах воєнних ризиків, та механізмів їх подолання. Практика показує, що жодна з країн, які проходили євроінтеграційний шлях в умовах збройних конфліктів або їхніх безпосередніх наслідків, не стикалася з усіма бар'єрами одночасно – їхній конкретний набір визначався характером конфлікту, географією його поширення та інституційною спроможністю держави. Водночас певні бар'єри є універсальними і повторюються у більшості розглянутих випадків: руйнування інфраструктури, деформація державного бюджету та погіршення інвестиційного клімату фіксуються практично в усіх країнах, що зазнали збройної агресії. Особливої уваги при цьому заслуговує досвід тих країн, яким вдалося перетворити обмеження воєнного часу на додатковий стимул для прискорення реформ – саме цей досвід є найціннішим орієнтиром для України на її євроінтеграційному шляху. У табл. 1.7 представлено порівняльний аналіз цих бар'єрів та відповідних механізмів їх подолання на основі світового досвіду.

Таблиця 1.7

Специфічні бар'єри інтеграції в умовах воєнних ризиків та механізми їх подолання

Бар'єр	Прояв	Механізм подолання	Приклад
Руйнування інфраструктури	Знищення виробничих потужностей, транспортних мереж	Спеціальні фонди відновлення під егідою ЄС	План Маршалла для Зах. Європи; Ukraine Facility ЄС
Демографічні втрати	Загибель і міграція населення, дефіцит робочої сили	Програми повернення мігрантів, спрощений доступ до ринку праці ЄС	Балканські країни після 1990–х
Деформація бюджету	Домінування оборонних видатків над інвестиційними	Макрофінансова допомога ЄС, звільнення від частини вимог фіскальної консолідації	Україна (MFA+ 2022–2024)
Правова невизначеність	Окуповані території, заморожені конфлікти	Гнучке застосування <i>acquis</i> до підконтрольних територій	Кіпр (членство з 2004 р.)
Інвестиційний ризик	Відплив капіталу, відмова інвесторів від довгострокових проектів	Гарантії ЄС та міжнародних фінансових інституцій	ЄБРР, ЕІВ Ukraine programs

Джерело: складено автором на основі [23, с. 17 – 24; 46, с. 640 – 645]

Аналіз механізмів подолання бар'єрів, представлених у табл. 1.7, засвідчує кілька принципових закономірностей. По–перше, жоден із зазначених бар'єрів не є абсолютно непереборним – у кожному випадку світова практика виробила відповідний інструментарій підтримки, хоча його ефективність суттєво залежить від масштабу міжнародного залучення та своєчасності реагування. По–друге, найбільш складними для подолання виявляються не матеріальні, а інституційні бар'єри: відновити зруйновану інфраструктуру значно простіше, ніж відновити довіру інвесторів, забезпечити верховенство права в умовах надзвичайного стану або підтримати реформаторський імпульс в умовах хронічної втоми від війни. По–третє, роль самого інтеграційного об'єднання є визначальною: без активної фінансової, технічної та політичної підтримки з боку ЄС жодна з розглянутих країн не змогла б зберегти євроінтеграційний курс в умовах воєнних випробувань.

Окремо варто підкреслити, що механізми подолання бар'єрів, які застосовував ЄС у різних випадках, не є взаємовиключними – вони можуть і повинні застосовуватися комплексно. Так, макрофінансова допомога сама по собі не вирішує проблеми правової невизначеності щодо окупованих територій, а

гарантії міжнародних фінансових інституцій не замінюють системного реформування регуляторного середовища. Саме тому найбільш успішні випадки інтеграції в умовах воєнних ризиків – країни Балтії, Хорватія – характеризувалися не застосуванням окремих інструментів, а формуванням цілісної системи підтримки, що охоплювала фінансовий, інституційний та політичний виміри одночасно [20, с. 235; 23, с. 27; 46, с. 646].

Показово, що досвід Кіпру – країни, яка вступила до ЄС у 2004 р. з невирішеним територіальним конфліктом і фактичним поділом острова, – є найбільш релевантним прецедентом для розуміння можливих сценаріїв для України. Він демонструє, що ЄС здатний на прагматичне розмежування між політичним визнанням певного стану та юридичним застосуванням *acquis*: норми ЄС формально поширюються на весь Кіпр, однак їх дія призупинена на окупованій частині острова. Водночас Т. Карялайнен застерігає від механічного перенесення кіпрського прецеденту на Україну, зазначаючи, що масштаб і динамічний характер українського конфлікту принципово відрізняються від заморожених ситуацій і вимагають якісно інших інституційних рішень [46, с. 650–653].

Досвід Кіпру, попри всі його обмеження, є цінним не лише як юридичний прецедент, а й як свідчення того, що ЄС здатний на прагматичну гнучкість у питаннях розширення, коли геополітичні та безпекові міркування переважають над формальними критеріями готовності. Для України це означає, що наявність окупованих територій і незавершеність конфлікту не є автоматичною підставою для відкладення переговорного процесу – питання полягає у виробленні відповідних правових механізмів, які дозволять поширити *acquis communautaire* на підконтрольну Україні територію, залишивши питання окупованих регіонів для окремого врегулювання після завершення конфлікту. Т. Сівова підкреслює, що саме здатність України зберігати реформаторський курс і виконувати взяті зобов'язання в умовах воєнного стану є найпереконливішим аргументом на користь продовження переговорного процесу та надання країні реального членського горизонту [15, с. 4].

Підсумовуючи огляд світового досвіду, можна сформулювати кілька узагальнень, що мають безпосереднє значення для аналізу євроінтеграційного курсу України. По–перше, воєнні ризики не є абсолютною перешкодою для інтеграції – за наявності політичної волі обох сторін вони можуть трансформуватися на додатковий стимул до прискорення інтеграційного процесу. По–друге, успішність інтеграції в умовах воєнних ризиків визначається не лише економічними показниками, а насамперед інституційною спроможністю країни–кандидата зберігати реформаторський курс попри колосальний тиск оборонних видатків і гуманітарних наслідків конфлікту. Т. Сівова, аналізуючи перспективи вступу України до ЄС в умовах воєнного стану, підкреслює, що збереження реформаторського курсу в умовах активних бойових дій є безпрецедентним викликом, однак саме послідовність реформ в умовах війни формує додаткову переговорну позицію України у відносинах з ЄС [15, с. 5]. По–третє, інтеграційне об'єднання, яке приймає до свого складу країну з активними воєнними ризиками, мусить адаптувати свої стандартні механізми підтримки та розробити спеціалізовані інструменти, здатні враховувати специфіку воєнної економіки. Ці узагальнення формують аналітичну основу для дослідження конкретних аспектів інтеграції України до ЄС, що здійснюється у наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

2.1. Етапи інституційної еволюції взаємовідносин України та ЄС

Аналіз еволюції відносин між Україною та Європейським Союзом є необхідною передумовою для розуміння сучасного стану і перспектив євроінтеграційного курсу країни. Ці відносини не виникли одночасно і не розвивалися за заздалегідь визначеним сценарієм – вони формувалися під впливом складного переплетіння внутрішньополітичних трансформацій в Україні, стратегічних інтересів ЄС у Східній Європі та зовнішнього тиску з боку росії, яка послідовно розглядала євроінтеграційний вектор України як загрозу власним геополітичним позиціям. Саме тому дослідження цієї еволюції потребує не лише хронологічного опису подій, а й виявлення рушійних сил і стримуючих чинників, що визначали темп і характер зближення на кожному з етапів. У рамках цього підрозділу застосовується етапний підхід до аналізу: виокремлено п'ять якісно відмінних етапів відносин, кожен із яких характеризується специфічною інституційною формою взаємодії, домінуючою логікою відносин і конкретними результатами для євроінтеграційного курсу України.

Відносини між Україною та Європейським Союзом пройшли тривалий і суперечливий шлях від першочергових домовленостей про партнерство у 1990-х роках до набуття повноцінного статусу країни-кандидата на членство у 2022 р. Цей шлях відзначався чергуванням періодів зближення і стагнації, зовнішньополітичних розворотів і стратегічних переорієнтацій, однак у підсумку привів до безпрецедентного прискорення євроінтеграційного курсу, спричиненого повномасштабним вторгненням росії. Для розуміння сучасного стану відносин Україна–ЄС необхідно простежити їхню еволюцію у хронологічному розрізі, виокремивши основні етапи та визначивши чинники, що обумовили перехід від кожного з них до наступного.

Перший етап відносин охоплює 1991–2004 рр. і характеризується формуванням договірно-правової бази без чіткої інтеграційної перспективи. Угода

про партнерство і співробітництво (УПС), підписана у 1994 р. і ратифікована у 1998 р., заклала базові засади взаємодії у сферах торгівлі, інвестицій та правового співробітництва, однак не передбачала жодних зобов'язань щодо членства. Протягом цього періоду домінувала логіка «сусідства», а не «інтеграції»: ЄС розглядав Україну як основного сусіда, якому необхідно сприяти у трансформації, але не як потенційного члена. Цю логіку відтворила і Європейська політика сусідства (ЄПС), запроваджена у 2004 р., яка об'єднала в одному інструменті постсоціалістичні країни – кандидати та країни-сусіди без членської перспективи.

Переломним для зміни цієї логіки стала Помаранчева революція 2004 р., яка засвідчила потужний проєвропейський запит українського суспільства. Саме під її впливом розпочалися переговори про нову базову угоду, яка з часом переросла в Угоду про асоціацію (УА) з Поглибленою та всеосяжною зоною вільної торгівлі (ПВЗВТ). Другий етап – 2005–2013 рр. – позначений переговорним процесом щодо УА та суперечливою внутрішньополітичною динамікою в Україні, яка то наближала, то відсувала перспективу підписання угоди. Кульмінацією цього протиріччя став листопад 2013 р., коли уряд Януковича у фінальний момент відмовився від підписання УА на Вільнюському саміті, що безпосередньо спричинило Революцію Гідності.

Революція Гідності 2013–2014 рр. стала не лише внутрішньополітичним переломом, а й якісним зрушенням у характері відносин між Україною та ЄС. Масові протести, спричинені відмовою від підписання УА, засвідчили, що євроінтеграційний вибір перестав бути суто елітним проєктом і набув характеру широкого суспільного запиту. Саме під тиском цього запиту новий уряд України, сформований після зміни влади у лютому 2014 р., визначив підписання Угоди про асоціацію своїм першочерговим пріоритетом. Водночас анексія Криму росією та початок збройного конфлікту на Донбасі у 2014 р. надали євроінтеграційному курсу додаткового геополітичного виміру – інтеграція до ЄС остаточно перетворилася на стратегічний вибір, а не лише на інструмент економічної модернізації.

Третій етап – 2014–2021 рр. – визначається підписанням та поступовою імплементацією Угоди про асоціацію. Політична частина УА була підписана у березні 2014 р., торговельна – у червні того ж року, а повністю угода набула чинності 1 вересня 2017 р. після завершення процедури ратифікації всіма державами-членами ЄС. Цей етап характеризується суперечливою динамікою імплементації: з одного боку, Україна здійснила суттєві реформи у сфері публічного управління, децентралізації, антикорупційної інфраструктури та регуляторного зближення; з іншого – темпи виконання зобов'язань залишалися нерівномірними, а прогрес у окремих секторах – недостатнім.

Імплементація Угоди про асоціацію у 2014–2021 рр. супроводжувалася низкою системних реформ, що суттєво змінили інституційне середовище України. У сфері антикорупційної інфраструктури було створено Національне антикорупційне бюро (НАБУ, 2015), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК, 2016) та Вищий антикорупційний суд (ВАК, 2019) – інституції, прямо передбачені зобов'язаннями у рамках УА і такі, що стали однією з умов лібералізації візового режиму з ЄС, запровадженого у червні 2017 р. Реформа системи публічних закупівель, реалізована через платформу Prozorro, здобула міжнародне визнання як один із найбільш успішних прикладів цифровізації державного управління в регіоні. Водночас реформа судової системи, приведення законодавства у сфері захисту конкуренції та державної допомоги у відповідність до норм ЄС, а також трансформація енергетичного ринку відповідно до вимог Третього енергетичного пакету залишалися предметом систематичної критики з боку Єврокомісії через недостатні темпи та непослідовність імплементації. На рис. 2.1 представлено хронологію головних подій у відносинах Україна–ЄС за 1991–2026 рр., що наочно відображає логіку поступального – хоча й нелінійного – зближення двох сторін. Схема засвідчує, що кожен новий етап відносин не просто замінював попередній, а органічно виростав із нього, акумулюючи здобутки і долаючи обмеження попереднього періоду. Показово, що найбільш динамічні зрушення у відносинах Україна–ЄС відбувалися не в моменти планомірної дипломатичної роботи, а під впливом суспільно-політичних потрясінь –

Помаранчевої революції, Революції Гідності та повномасштабного вторгнення росії, – кожне з яких давало потужний імпульс до прискорення євроінтеграційного курсу.

Рис. 2.1. Хронологія головних подій у відносинах Україна–ЄС (1991–2026 рр.)

Джерело: складено автором на основі [11; 12; 32; 33]

Четвертий і найбільш динамічний етап розпочався з повномасштабним вторгненням росії у лютому 2022 р. Вже 28 лютого 2022 р. Президент України В.

Зеленський подав офіційну заявку на членство в ЄС, а 23 червня 2022 р. Європейська Рада надала Україні статус країни-кандидата – рішення, яке з точки зору формальних критеріїв було безпрецедентним за своєю швидкістю і яке жодна інша країна до цього не отримувала в умовах активного збройного конфлікту. 14 грудня 2023 р. Рада ЄС прийняла рішення про відкриття офіційних переговорів про вступ, а вже у 2024 р. розпочався процес скринінгу національного законодавства за всіма 35 переговорними розділами, об'єднаними у 6 кластерів.

Рішення про надання Україні кандидатського статусу у червні 2022 р. та відкриття переговорів у грудні 2023 р. є безпрецедентними не лише за швидкістю прийняття, а й за контекстом, у якому вони були ухвалені. Жодна з попередніх країн-кандидатів не отримувала цього статусу в умовах активного збройного конфлікту на власній території, масштабного руйнування інфраструктури та економічної залежності від зовнішнього фінансування. Традиційна логіка розширення ЄС передбачає, що кандидат повинен демонструвати стабільність інститутів, верховенство права та макроекономічну стійкість – умови, виконання яких в умовах повномасштабної війни є надзвичайно складним завданням. Саме тому рішення Єврокомісії рекомендувати надання Україні кандидатського статусу вже через чотири місяці після подачі заявки – рекордно короткий термін порівняно з роками і навіть десятиліттями, які минали між заявкою і рекомендацією для інших країн, – свідчить про принципову зміну підходу ЄС до процесу розширення. Геополітичний чинник вперше явно переважив суто технічні критерії готовності, а євроінтеграція набула характеру інструменту безпекової політики, а не лише інструменту економічної трансформації. Водночас це рішення поклало на Україну додаткову відповідальність: отримавши безпрецедентний кредит довіри від ЄС, вона зобов'язалася продовжувати реформи навіть в умовах воєнного стану, демонструючи, що кандидатський статус є не символічним жестом підтримки, а реальним початком системної підготовки до членства [32; 33]. У табл. 2.1 систематизовано основні етапи та основні події у відносинах Україна–ЄС.

Таблиця 2.1

Основні етапи еволюції відносин Україна–ЄС (1991–2026 рр.)

Етап	Хронологія	Основна подія	Характеристика
I. Партнерство	1991–2004	Угода про партнерство і співробітництво (1998)	Формування договірно-правової бази без інтеграційної перспективи
II. Асоціація	2005–2013	Переговори щодо Угоди про асоціацію	Зближення та відступ; відмова від підписання УА у 2013 р.
III. Імплементация	2014–2021	Підписання УА (2014), набуття чинності (2017)	Поступова реалізація реформ; нерівномірний прогрес
IV. Кандидатство	2022–2023	Кандидатський статус (червень 2022); відкриття переговорів (грудень 2023)	Безпрецедентне прискорення євроінтеграції в умовах війни
V. Переговори	2024–2026	Скринінг законодавства; затвердження переговорних позицій	Технічна готовність до відкриття всіх 6 кластерів

Джерело: складено автором на основі [16; 32; 33]

Прогрес України у виконанні зобов'язань за Угодою про асоціацію є одним із найбільш об'єктивних індикаторів євроінтеграційних успіхів країни. Відповідно до даних Звіту про виконання УА за 2022 рік, загальний рівень виконання угоди за весь період 2014–2022 рр. зріс до 72%, що свідчить про сталий, хоча й не рівномірний прогрес попри умови воєнного стану [12]. У 2023 р. цей показник збільшився до 77% від загального накопиченого рівня, а рівень виконання завдань безпосередньо у 2023 р. склав 88%, зокрема Кабінет Міністрів України виконав 86% завдань, передбачених угодою [11]. Тенденція до зростання зберігалася і надалі: за підсумками 2024 р. загальний рівень виконання досяг 81%, а у 2025 р. – 84%, що є найвищим показником за всю історію імплементції угоди [16]. На рис. 2.2 представлено динаміку виконання Угоди про асоціацію за 2019–2025 рр., що наочно відображає поступальний характер реформаторського прогресу України попри умови воєнного стану. Показово, що найбільше річне прирощення загального показника зафіксовано саме у 2022–2023 рр. – накопичений прогрес зріс з 72% до 77%, – що свідчить про збереження реформаторського курсу навіть в умовах повномасштабного вторгнення.

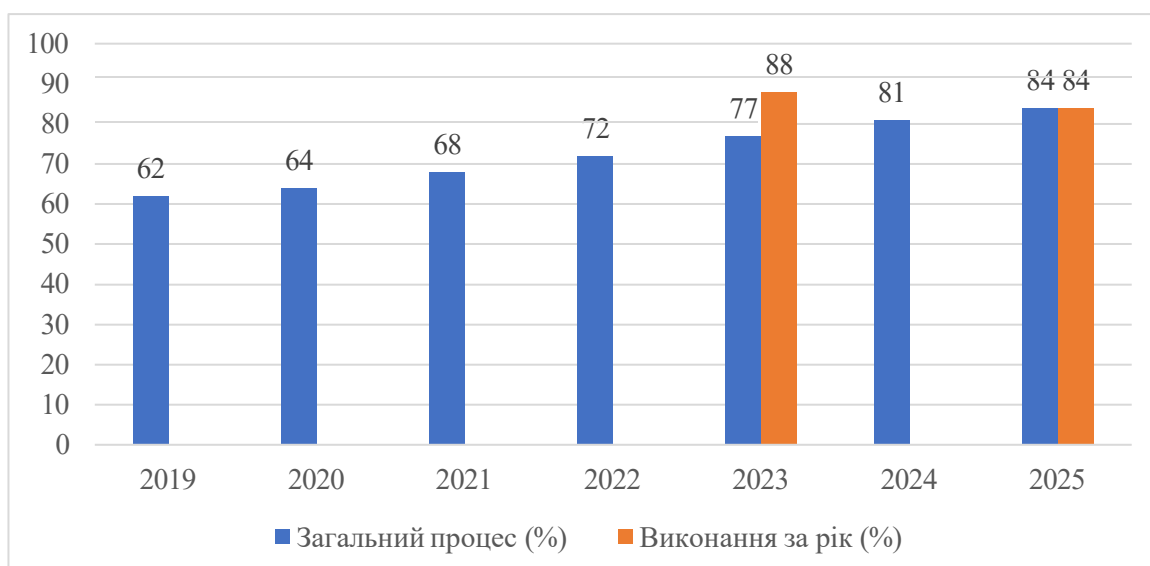

Рисунок 2.2. Динаміка виконання Угоди про асоціацію Україна–ЄС за 2019–2025 рр. (%)

Джерело: складено автором на основі [11; 12; 16]

Аналіз секторального розподілу прогресу у виконанні УА за 2025 р. дозволяє виявити як лідерів, так і аутсайдерів реформування. Найвищий рівень виконання зобов'язань зафіксовано у сферах статистики та обміну інформацією (100%), освіти, навчання та молоді (99%) та інтелектуальної власності (98%) [16]. Водночас найнижчі показники демонструють сфери науки, технологій та інновацій (74%), транспорту та транспортної інфраструктури (59%), а також фінансового співробітництва та боротьби з шахрайством (24%). Така диспропорція відображає об'єктивні складнощі реформування технічно складних і фінансово ємних галузей в умовах воєнного стану, де ресурси держави переважно спрямовані на забезпечення оборони. У табл. 2.2 представлено секторальний розріз виконання Угоди про асоціацію за 2025 р., що дозволяє виявити як лідерів реформування, так і сфери з найбільшим відставанням. Диспропорція є суттєвою: від 100% у сфері статистики до лише 24% у фінансовому співробітництві, що відображає об'єктивні труднощі реформування технічно складних галузей в умовах воєнного стану [16]. Подолання цих диспропорцій є одним із пріоритетів переговорного процесу і безпосередньо визначатиме темп відкриття відповідних переговорних кластерів.

Таблиця 2.2

Секторальний прогрес виконання Угоди про асоціацію Україна–ЄС за 2025 р.

Сфера	Приріст за 2025 р. (%)	Загальний прогрес (%)
Статистика та обмін інформацією	–	100
Освіта, навчання та молодь	–	99
Інтелектуальна власність	–	98
Митні питання	5	96
Соціальна політика та трудові відносини	7	87
Фінансовий сектор	8	82
Сільське господарство	5	79
Наука, технології, інновації	–	74
Транспорт та інфраструктура	–	59
Фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством	–	24

Джерело: складено автором на основі [16]

Незалежну зовнішню оцінку досягнутого прогресу містить Звіт Єврокомісії у рамках пакету розширення 2024 р. Документ охоплює комплексний аналіз відповідності українського законодавства *acquis communautaire* за всіма переговорними главами та фіксує «хороший прогрес» у сферах митного союзу, оподаткування та ряді аспектів верховенства права. Водночас звіт констатує необхідність активізації реформ у публічних закупівлях, конкурентній політиці та офіційній статистиці, де збір даних залишається обмеженим через умови воєнного стану [32]. Показово, що саме рекомендації цього звіту лягли в основу пріоритетів Плану України – стратегічного документа, що визначає реформаційну та інвестиційну програму країни в рамках механізму Ukraine Facility на 2024–2027 рр.

Паралельно з імплементацією УА у 2024–2025 рр. активно розгортався процес підготовки до офіційних переговорів про вступ. Скринінг українського законодавства на відповідність *acquis communautaire* охопив усі 35 переговорних розділів та завершився у рекордно короткі терміни. Оцінка Єврокомісії засвідчила, що всі шість переговорних кластерів готові до відкриття, а технічна підготовка переговорних позицій з боку України фактично завершена [16]. Водночас фактичне відкриття кластерів потребує одностайного рішення всіх 27 держав-членів ЄС, що

станом на початок 2026 р. залишається предметом дипломатичних зусиль через позицію окремих країн.

Звіти Єврокомісії у рамках пакету розширення 2024–2025 рр. містять розгорнуту оцінку прогресу України за всіма переговорними главами. Звіт 2024 р. зафіксував «хороший прогрес» у сферах митного союзу, оподаткування та окремих аспектів верховенства права, водночас вказавши на необхідність активізації реформ у сфері публічних закупівель, конкурентної політики та статистики [32]. Звіт 2025 р. підтвердив збереження реформаторської динаміки попри умови воєнного стану та відзначив завершення скринінгу як вагомий інституційний здобуток [33]. У табл. 2.3 представлено порівняльну оцінку прогресу України за основними переговорними кластерами відповідно до звітів Єврокомісії 2024–2025 рр.

Таблиця 2.3

Порівняльна оцінка прогресу України за переговорними кластерами (звіти ЄК 2024–2025 рр.)

Кластер	Звіт ЄК 2024	Звіт ЄК 2025
1. Основи (верховенство права, антикорупція)	Обмежений прогрес	Певний рівень підготовки
2. Внутрішній ринок	Певний прогрес	Хороший прогрес
3. Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання	Певний прогрес	Певний прогрес
4. Зелена програма та сталий розвиток	Обмежений прогрес	Певний прогрес
5. Ресурси, сільське господарство, згуртованість	Певний прогрес	Хороший прогрес
6. Зовнішні відносини	Хороший прогрес	Хороший прогрес

Джерело: складено автором на основі [32; 33]

Отримання кандидатського статусу у червні 2022 р. та відкриття переговорів у грудні 2023 р. стали безпрецедентними досягненнями, однак між формальним статусом кандидата і реальним членством залишається значна дистанція, заповнена технічними, інституційними та політичними викликами. Переговорний процес у ЄС побудований на принципі консенсусу: рішення про відкриття кожного переговорного кластера потребує одностайної підтримки всіх 27 держав-членів. Саме цей принцип станом на початок 2026 р. є головним практичним бар'єром для

України – попри технічну готовність до відкриття всіх шести кластерів і підтримку 26 держав-членів, позиція однієї країни здатна заблокувати формальний старт переговорів. Показово, що Єврокомісія у березні 2026 р. публічно підтвердила: «всі шість кластерів готові до відкриття», а рішення «перебуває в руках держав-членів» [16]. Окрім політичного блокування, Україна стикається і з суто технічними викликами: необхідністю адаптації понад 80 тис. сторінок *acquis communautaire*, реформування судової системи відповідно до бенчмарків Кластера 1, а також забезпечення макрофінансової стабільності в умовах, коли понад 50% державного бюджету фінансується за рахунок міжнародної допомоги. Досвід попередніх розширень свідчить, що від відкриття переговорів до завершення вступного процесу минало від 6 (Австрія) до 13 (Румунія) років – і жодна з цих країн не вела переговори в умовах активного збройного конфлікту.

Вагомим виміром євроінтеграційного прогресу є також торговельна складова відносин. М. В. Шуба та В. О. Тимофєєва зазначають, що функціонування ПВЗВТ між Україною та ЄС суттєво трансформувало структуру зовнішньої торгівлі України: частка ЄС у загальному обсязі торгівлі зросла з 31% у 2013 р. до понад 56% у 2023 р., що свідчить про глибоку переорієнтацію торговельних потоків у бік європейського ринку [19, с. 34]. Л. І. Хомутенко та Т. Б. Дужа підкреслюють, що, незважаючи на очевидні здобутки зони вільної торгівлі, у структурі українського експорту до ЄС зберігається домінування сировинних товарів, тоді як частка продукції з високою доданою вартістю залишається недостатньою – що є одним із структурних викликів на шляху до повноцінної інтеграції у виробничі мережі єдиного ринку [17, с. 238–240].

Таким чином, еволюція відносин Україна–ЄС від Угоди про асоціацію до кандидатського статусу відображає поступову, але незворотну переорієнтацію України на євроінтеграційний вектор розвитку. Головною закономірністю цієї еволюції є те, що кожен політичний прорив у відносинах був зумовлений не лише дипломатичними зусиллями, а й суспільно-політичними трансформаціями всередині України – Помаранчевою революцією, Революцією Гідності, а згодом і консолідацією суспільства навколо євроінтеграційного вектору в умовах

повномасштабної агресії. Аналіз показників виконання Угоди про асоціацію свідчить про збереження реформаторської динаміки попри воєнний стан, а прогрес у переговорному процесі – про реальну, а не декларативну готовність обох сторін до поглиблення інтеграції. Детальний аналіз торговельно-економічної складової цих відносин є предметом наступного підрозділу.

2.2. Економічні детермінанти інтеграції: оцінка торговельних показників

Торговельно-економічна складова є одним із найбільш вимірюваних і конкретних індикаторів реального стану інтеграції України до ЄС. На відміну від інституційних і правових аспектів євроінтеграції, які нерідко важко піддаються кількісній оцінці, торговельна статистика забезпечує об'єктивну та систематичну базу для аналізу глибини і динаміки взаємозалежності між двома економіками. Аналізований період 2020–2025 рр. охоплює якісно різні фази розвитку торговельних відносин: адаптацію до умов пандемії COVID-19 (2020–2021), передвоєнний підйом (2021–початок 2022), різке порушення логістичних і виробничих ланцюгів у перші місяці повномасштабного вторгнення (2022), поступове відновлення та переорієнтацію торговельних потоків (2023–2024) і формування нової структурної рівноваги в умовах тривалого воєнного стану (2025). Саме ця багатофазна динаміка робить аналіз зазначеного періоду особливо показовим з точки зору оцінки стійкості торговельно-економічної інтеграції.

Для коректної інтерпретації показників аналізованого періоду необхідно враховувати стартові умови, що склалися до 2020 р. Набуття чинності ПВЗВТ у вересні 2017 р. запустило процес поступової торговельної переорієнтації України, однак перші три роки його дії – 2017–2019 рр. – були позначені відносно помірними змінами у структурі та обсягах двосторонньої торгівлі. Частка ЄС у загальному товарообігу України зростала поступово, українські експортери адаптувалися до нових регуляторних вимог, а ефект від скасування мит частково нівелювався збереженням нетарифних бар'єрів у вигляді санітарних і фітосанітарних норм,

технічних регламентів та процедур підтвердження відповідності. Водночас до 2020 р. Україна вже мала суттєві здобутки у рамках ПВЗВТ: безвізовий режим із ЄС (2017), інтеграція до енергетичного ринку ЄС через членство в ENTSO-E та ENTSO-G, приєднання до спільного авіаційного простору, а також поступове впровадження європейських стандартів у харчовій промисловості, що відкривало нові можливості для аграрного експорту. Саме ці структурні зрушення, накопичені у 2017–2019 рр., сформували базу, на якій розгорталася торговельна динаміка аналізованого у цьому підрозділі п'ятирічного періоду. Відповідно до даних Єврокомісії, на початок 2020 р. ЄС вже впевнено утримував позицію головного торговельного партнера України, а частка двосторонньої торгівлі у загальному зовнішньоторговельному обороті країни наближалася до 40% [30].

Головною інституційною основою торговельних відносин між Україною та ЄС є Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), що діє у повному обсязі з 1 вересня 2017 р. та передбачає поступове скасування мит на переважну більшість товарів, гармонізацію технічних регламентів і санітарних стандартів, а також лібералізацію у сферах послуг, руху капіталу та державних закупівель. Відповідно до даних Єврокомісії, ЄС є найбільшим торговельним партнером України, а сама Україна входить до двадцятки найбільших торговельних партнерів ЄС [30]. У табл. 2.4 представлено основні показники двосторонньої торгівлі товарами між Україною та ЄС за 2020–2024 рр., що дозволяє простежити основні тенденції у динаміці торговельних потоків в умовах пандемічних обмежень, передвоєнного відновлення та повномасштабного збройного конфлікту. Аналіз наведених даних у розрізі окремих років дозволяє виявити чотири якісно відмінні фази: стабілізація на тлі пандемічних обмежень (2020), передвоєнне зростання (2021), шок повномасштабного вторгнення зі зміною структури балансу (2022) та поступове формування нової торговельної рівноваги в умовах тривалого воєнного стану (2023–2024). Особливої уваги заслуговує динаміка торгового сальдо: якщо у 2020–2021 рр. від'ємне сальдо для України залишалося відносно стабільним і незначним (–1,9 та –2,3 млрд дол. відповідно), то починаючи з 2023 р. воно різко погіршилося – до –9,1 млрд дол. у 2023 р. та –13,7 млрд дол. у 2024 р. Це

погіршення зумовлене одночасною дією двох протилежно спрямованих факторів: скороченням українського експорту через руйнування виробничих потужностей і логістичну дезорганізацію, а також різким зростанням імпорту з ЄС. Водночас загальний обсяг двосторонньої торгівлі демонстрував стійке зростання протягом усього аналізованого періоду – з 42,3 млрд дол. у 2020 р. до 57,9 млрд дол. у 2024 р., – що свідчить про структурну стійкість торговельних зв'язків, сформованих у рамках ПВЗВТ, попри безпрецедентні зовнішні шоки [30; 35; 40]. Зокрема, за даними Євростату, у 2024 р. загальний обсяг торгівлі товарами між ЄС та Україною досяг 57,9 млрд дол., при цьому імпорт ЄС з України становив 22,1 млрд дол., а експорт ЄС до України – 35,8 млрд дол. [40].

Таблиця 2.4

Основні показники торгівлі товарами між Україною та ЄС за 2020–2024 рр. (млрд дол. США)

Рік	Експорт України до ЄС	Імпорт України з ЄС	Загальний обсяг	Сальдо для України
2020	20,2	22,1	42,3	–1,9
2021	25,1	27,4	52,5	–2,3
2022	27,9	27	54,9	0,9
2023	23,4	32,5	55,9	–9,1
2024	22,1	35,8	57,9	–13,7

Джерело: складено автором на основі [8; 30; 35; 40]

Наведені дані відображають кілька принципових тенденцій. По-перше, загальний обсяг двосторонньої торгівлі демонструє стійке зростання попри воєнні потрясіння: з 42,3 млрд дол. у 2020 р. до 57,9 млрд дол. у 2024 р., тобто на 36,9% за п'ять років. По-друге, структура торгового балансу зазнала суттєвої трансформації: якщо у 2022 р. Україна вперше за роки дії ПВЗВТ вийшла на позитивне сальдо (+0,9 млрд дол.), зумовлене різким скороченням імпорту через воєнну дезорганізацію, то вже у 2023–2024 рр. від'ємне сальдо різко погіршилося до –9,1 та –13,7 млрд дол. відповідно. Це пояснюється одночасним скороченням українського експорту через логістичні обмеження і блокування морських портів та стрімким зростанням імпорту – насамперед гуманітарних товарів, енергоносіїв і обладнання для відновлення. По-третє, питома вага ЄС у загальному обсязі зовнішньої торгівлі

України зросла з 40,7% у 2020 р. до 56,0% у 2023 р. [30], що свідчить про глибоку структурну переорієнтацію торговельних потоків на користь європейського ринку. Динаміку обсягів торгівлі товарами між Україною та ЄС за 2020–2024 рр. наочно відображає рис. 2.3.

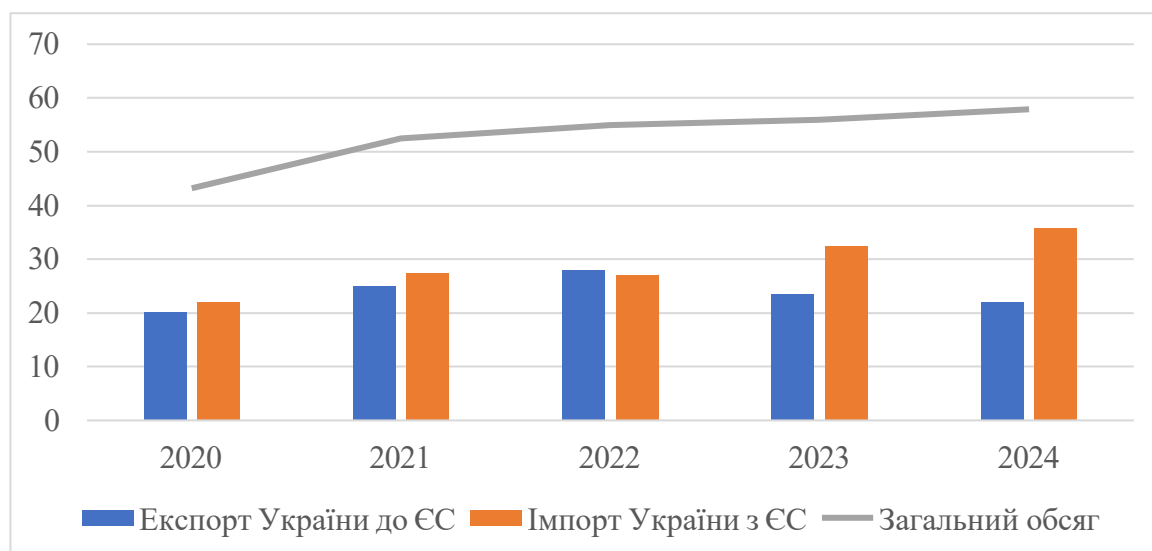

Рис. 2.3. Динаміка обсягів торгівлі товарами між Україною та ЄС за 2020–2024 рр.
(млрд дол. США)

Джерело: складено автором на основі [30; 35; 40]

Не менш принциповим виміром торговельної інтеграції є товарна структура українського експорту до ЄС. Відповідно до даних Єврокомісії, у структурі українського експорту до ЄС традиційно домінують продукти рослинного походження (зернові, олійні культури, соняшникова олія), чорні метали та металопродукція, а також мінеральні продукти [35]. Разом із тим воєнний період спричинив суттєві зміни у цій структурі: частка металургійної продукції скоротилася внаслідок руйнування виробничих потужностей на сході та півдні України, тоді як аграрна складова зросла завдяки активізації наземних і річкових маршрутів експорту після відкриття «зернового коридору» та запровадження «доріг солідарності» ЄС. У табл. 2.5 представлено товарну структуру експорту України до ЄС за 2022–2024 рр., що дозволяє простежити структурні зрушення у складі українського вивезення в умовах воєнної економіки. Частка продуктів

рослинного походження стабільно зростала – з 34,2% у 2022 р. до 43,5% у 2024 р. – внаслідок активізації аграрного експорту через альтернативні наземні маршрути. Водночас питома вага чорних металів скоротилася з 18,7% до 12,1% через руйнування металургійних потужностей, а частка машин і обладнання залишилася практично незмінною на рівні близько 7,9%, що свідчить про відсутність якісного зрушення в експортній спеціалізації [35; 40].

Таблиця 2.5

Товарна структура експорту України до ЄС за 2022–2024 рр. (% від загального обсягу)

Товарна група	2022	2023	2024
Продукти рослинного походження (зернові, олія)	34,2	41,8	43,5
Чорні метали та металопродукція	18,7	14,3	12,1
Мінеральні продукти	9,4	7,2	6,8
Машини та обладнання	8,1	7,6	7,9
Хімічна продукція	6,3	6,1	6,4
Інші товари	23,3	23	23,3

Джерело: складено автором на основі [8; 35; 40]

Поряд із аналізом експортної складової принципово вагомим є розгляд структури українського імпорту з ЄС, яка у воєнний період зазнала не менш суттєвих трансформацій. Якщо у довоєнний період імпорт з ЄС формувався переважно за рахунок машин та обладнання, транспортних засобів, хімічної та фармацевтичної продукції, то починаючи з 2022 р. його структура суттєво змістилася у бік товарів потрібнішого попиту. Зростання імпорту енергетичного обладнання – трансформаторів, генераторів, сонячних панелей – стало безпосередньою відповіддю на масштабні руйнування української енергетичної інфраструктури внаслідок систематичних ракетних обстрілів. Паралельно різко зросли обсяги імпорту фармацевтичних препаратів, медичного обладнання та гуманітарних товарів, що надходили як комерційним шляхом, так і в рамках міжурядових програм підтримки. Окремою статтею імпорту стали будівельні матеріали та обладнання для відновлення зруйнованої цивільної інфраструктури – житлового фонду, шкіл, лікарень, доріг. Саме ця структурна трансформація

імпорту є головним поясненням різкого погіршення торгового сальдо у 2023–2024 рр.: зростання імпорту з ЄС відображало не стільки підвищення споживчого попиту, скільки нагальні потреби воєнної та відновлювальної економіки, що фінансуються значною мірою за рахунок міжнародної допомоги [30; 35].

Водночас слід зазначити, що зростання імпорту з ЄС несе в собі і позитивний інтеграційний вимір: розширення присутності європейських товарів і технологій на українському ринку сприяє поступовому вирівнюванню технічних стандартів, підвищенню якості виробничого середовища та формуванню у підприємств звички працювати з європейськими постачальниками і дотримуватися відповідних регуляторних вимог. У перспективі це може стати основою для більш глибокої виробничої інтеграції – переходу від простого споживання імпортованих товарів до участі у спільних виробничих ланцюгах із європейськими партнерами.

Наведена структура засвідчує одну з найбільш болючих структурних проблем торговельної інтеграції України: надмірну залежність від сировинних і товарів низького ступеня переробки. Понад 43% українського експорту до ЄС у 2024 р. становили продукти рослинного походження – група товарів із низькою доданою вартістю, схильна до цінової волатильності та сезонних коливань. Натомість частка машин, обладнання та високотехнологічної продукції залишається незначною і не демонструє тенденції до зростання. Така структура відображає глибокий структурний дисбаланс між Україною та ЄС і свідчить про те, що торговельна лібералізація сама по собі не гарантує якісної зміни експортної спеціалізації – для цього необхідна системна промислова та інноваційна політика. Не менш принциповим виміром торговельної інтеграції є якісна складова українського експорту до ЄС – його товарна структура, яка визначає реальне місце України у виробничих мережах єдиного ринку. Домінування сировинних і товарів низького ступеня переробки у структурі експорту свідчить про збереження периферійної позиції України у глобальних ланцюгах доданої вартості та є одним із найбільш тривожних структурних сигналів з точки зору довгострокових перспектив інтеграції. Товарну структуру експорту України до ЄС у 2024 р. зображено на рис. 2.4.

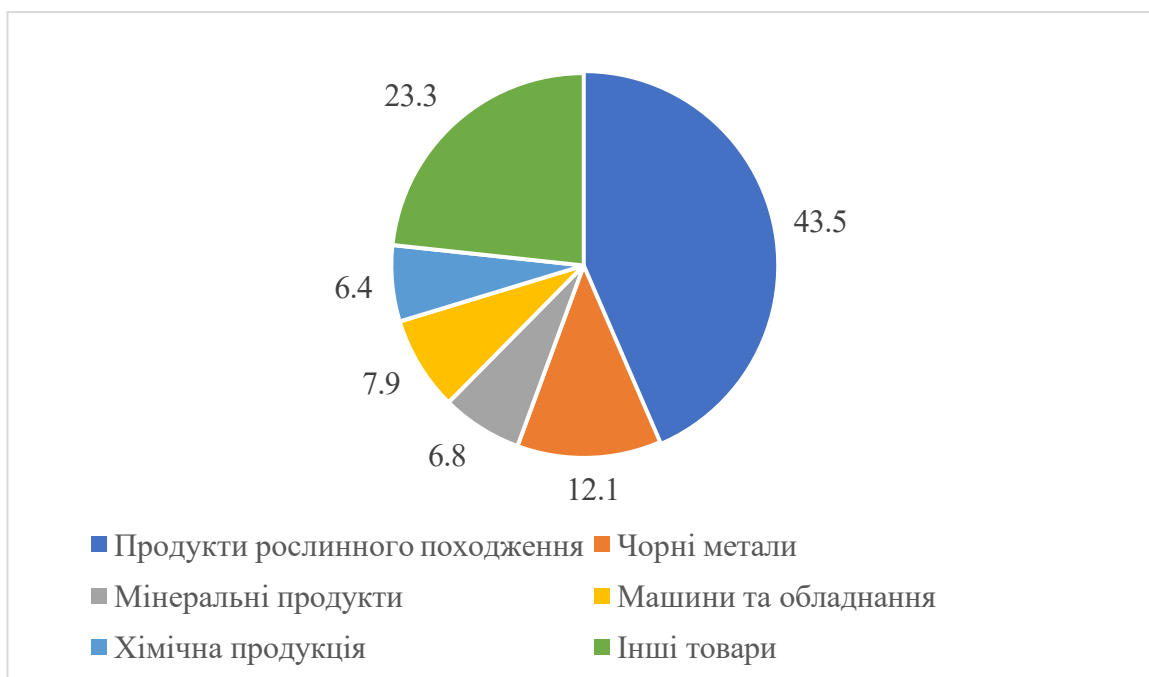

Рис. 2.4. Товарна структура експорту України до ЄС у 2024 р. (%)

Джерело: складено автором на основі [35; 40]

Аналіз динаміки торгівлі у 2025 р. базується на даних експрес-випусків Державної служби статистики України. За підсумками I кварталу 2025 р. експорт товарів з України становив 6 288,1 млн дол., що на 13,0% менше порівняно з аналогічним періодом 2024 р., тоді як імпорт зріс до 11 302,5 млн дол. (+12,3%) [6]. За I півріччя 2025 р. від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами поглибилося, що відображає тривалий структурний дисбаланс між споживанням, підтримуваним міжнародною фінансовою допомогою, та обмеженими виробничими можливостями в умовах воєнного стану [7]. За підсумками 9 місяців 2025 р. загальна тенденція збереглася: імпорт випереджає експорт, а частка ЄС у загальному обсязі торгівлі залишається домінуючою [30]. Ці дані свідчать про те, що торговельна асиметрія між Україною та ЄС у 2025 р. не лише збереглася, а й поглибилася, що є одним із структурних викликів на шляху до повноцінної інтеграції у єдиний ринок.

Вагомим індикатором стану торговельної інтеграції є також динаміка питомої ваги ЄС у зовнішній торгівлі України. Відповідно до даних Євростату, частка ЄС у загальному товарообігу України стабільно зростала протягом усього

аналізованого періоду, досягнувши максимуму у 2023–2024 рр. [39]. Цей показник є найбільш узагальненим індикатором торговельної переорієнтації України і відображає не лише ефект ПВЗВТ, а й геополітичну переорієнтацію торговельних потоків унаслідок розриву економічних зв'язків із росією та Білоруссю після 2022 р. Узагальнюючим індикатором глибини торговельної переорієнтації України є динаміка питомої ваги ЄС у загальному обсязі її зовнішньої торгівлі. Цей показник відображає не лише ефект лібералізації в рамках ПВЗВТ, а й геополітичну трансформацію торговельного простору України – фактичний розрив економічних зв'язків із росією та Білоруссю після 2022 р. суттєво перерозподілив торговельні потоки на користь європейського ринку. Динаміку цього показника за 2020–2024 рр. представлено на рис. 2.5.

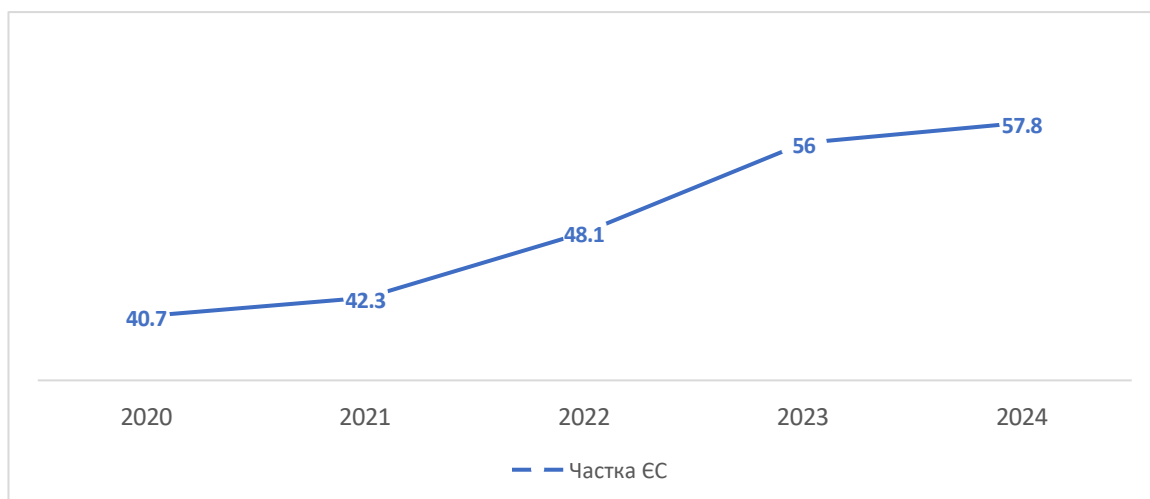

Рис. 2.5. Питома вага ЄС у загальному обсязі зовнішньої торгівлі України за 2020–2024 рр. (%)

Джерело: складено автором на основі [30; 39]

Наведені дані наочно демонструють різкий стрибок питомої ваги ЄС у 2022–2023 рр. – з 42,3% до 56,0%, тобто на 13,7 відсоткових пункти за два роки. Це безпрецедентне прискорення торговельної переорієнтації пояснюється двома взаємопов'язаними факторами: по-перше, фактичним виходом росії та Білорусі з українського торговельного простору внаслідок санкцій і розриву економічних зв'язків; по-друге, запровадженням ЄС надзвичайних торговельних заходів на підтримку України – тимчасовим скасуванням мит та квот на більшість

українських товарів у рамках автономних торговельних заходів (АТМ), що діяли у 2022–2024 рр. Така концентрація торговельних зв'язків на одному партнері, з одного боку, свідчить про глибину інтеграції, а з іншого – створює ризики надмірної залежності від кон'юнктури єдиного ринку ЄС.

Окремої уваги заслуговує питання торгівлі послугами між Україною та ЄС, яке нерідко залишається поза увагою в аналізах, що зосереджуються переважно на товарних потоках. Відповідно до даних Євростату, у структурі українського експорту послуг до ЄС традиційно домінували транспортні та ІТ-послуги – галузі, де Україна має суттєві конкурентні переваги. Повномасштабне вторгнення суттєво скоротило обсяги транспортних послуг, однак ІТ-сектор продемонстрував значну стійкість: значна частина українських ІТ-компаній релокувалася до країн ЄС, зберігши клієнтську базу і обсяги експорту. За даними Євростату, торгівля послугами між Україною та ЄС у 2023–2024 рр. зберігала позитивне сальдо на користь України [39], що є одним із небагатьох структурних елементів зовнішньоекономічних відносин, де Україна демонструє профіцит.

Окремого аналітичного розгляду потребує роль надзвичайних торговельних інструментів, запроваджених ЄС на підтримку України у воєнний період. Починаючи з червня 2022 р. ЄС запровадив автономні торговельні заходи (Autonomous Trade Measures, АТМ) – тимчасове повне скасування мит і торговельних квот на більшість українських товарів, що виходило за рамки вже існуючих преференцій у рамках ПВЗВТ. Цей механізм охоплював насамперед аграрну продукцію, на яку у рамках ПВЗВТ зберігалися тарифні квоти, а також ряд промислових товарів. Дія АТМ неодноразово продовжувалася і охоплювала 2022–2024 рр., що дозволило українським експортерам отримати безмитний доступ до ринку ЄС у найбільш складний період воєнної економіки [30].

Водночас застосування АТМ не було позбавлене суперечностей. Різке зростання обсягів українського аграрного імпорту до ЄС у 2022–2023 рр. спричинило гострі протести з боку фермерів ряду держав-членів – насамперед Польщі, Угорщини та Румунії, – які вказували на порушення цінової рівноваги на своїх внутрішніх ринках. У відповідь ЄС запровадив у 2023 р. додаткові механізми

моніторингу та захисні заходи щодо окремих чутливих категорій аграрної продукції, а з 2024 р. повернувся до режиму тарифних квот для деяких товарних груп. Цей епізод наочно продемонстрував, що торговельна інтеграція України до ЄС не є безконфліктним процесом – вона зачіпає конкретні економічні інтереси держав-членів і потребує ретельного балансування між принципами підтримки України та захистом внутрішнього ринку ЄС. Відповідно до даних Єврокомісії, після завершення дії АТМ у повному обсязі торговельний режим між Україною та ЄС повернувся до параметрів ПВЗВТ, однак з урахуванням накопиченого досвіду і з більш розгалуженою системою захисних механізмів [30; 39].

Практичним наслідком цього досвіду для переговорного процесу є те, що аграрна глава стане однією з найскладніших у майбутніх переговорах про членство. Україна є одним із найбільших світових виробників і експортерів зернових, олійних культур та продуктів їх переробки, що неминуче ставитиме під загрозу доходи фермерів у ряді нинішніх держав-членів ЄС і вимагатиме тривалих перехідних періодів та компенсаційних механізмів – аналогічних тим, що застосовувалися при вступі Польщі та інших країн ЦСЄ у 2004 р.

Підсумовуючи аналіз торговельно-економічної складової інтеграції за 2020–2025 рр., можна сформулювати кілька основних висновків. По-перше, загальна динаміка двосторонньої торгівлі є висхідною попри воєнні потрясіння, що свідчить про структурну стійкість торговельних зв'язків, сформованих у рамках ПВЗВТ. По-друге, торговельна переорієнтація України на ЄС набула незворотного характеру: питома вага ЄС у зовнішній торгівлі досягла рівня, характерного для країн – членів ЄС напередодні вступу. По-третє, збереження сировинної структури українського експорту та поглиблення торгового дефіциту є структурними викликами, які неможливо подолати виключно через лібералізацію торгівлі – вони потребують системної промислової, інноваційної та інвестиційної політики як з боку України, так і з боку ЄС у рамках механізмів передвступної підтримки. Саме ці структурні виклики та їхній зв'язок із повномасштабним вторгненням є предметом наступного підрозділу.

2.3. Трансформація євроінтеграційної стратегії України під впливом чинника повномасштабної війни

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. стало найбільш руйнівним зовнішнім шоком в історії незалежної України і водночас – парадоксальним каталізатором безпрецедентного прискорення євроінтеграційного курсу країни. Це протиріччя між колосальними руйнуваннями, завданими агресією, і стрімким просуванням України на шляху до членства в ЄС є центральним аналітичним феноменом підрозділу. Для його розуміння необхідно розглянути вплив вторгнення у двох взаємопов'язаних вимірах: по-перше, макроекономічному – як збройний конфлікт трансформував структуру економіки, державні фінанси та зовнішні дисбаланси України; по-друге, інституційному та інтеграційному – як реакція міжнародної спільноти і самої України на агресію прискорила євроінтеграційний процес і змінила його характер. Обидва виміри є нерозривно пов'язаними: саме здатність України утримувати макроекономічну стабільність і продовжувати реформи в умовах війни визначає реальний темп і глибину євроінтеграції.

Макроекономічні наслідки повномасштабного вторгнення виявилися одночасно руйнівними і менш катастрофічними, ніж очікувалося на початку конфлікту. За оцінками МВФ, ВВП України скоротився у 2022 р. на 29,1% – найглибше падіння за всю історію незалежності країни [44]. Водночас вже у 2023 р. зафіксовано відновлення економічного зростання на рівні 5,3%, а у 2024 р. – 3,3% [45]. Такий відносно швидкий вихід із рецесії пояснюється кількома факторами: масштабною міжнародною фінансовою підтримкою, що дозволила підтримати споживчий попит і державні видатки; відносною стабільністю аграрного сектору, захищеного від фізичних руйнувань у більшості регіонів; а також адаптивністю українського бізнесу і населення до умов воєнної економіки. Проте за цими агрегованими показниками приховуються глибокі структурні деформації, що матимуть довгострокові наслідки для євроінтеграційного курсу. Динаміку ВВП України за 2020–2025 рр. представлено на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Динаміка темпів зростання ВВП України за 2020–2025 рр. (%)

Джерело: складено автором на основі [44; 45; 57]

Примітка: 2025 – прогнозне значення відповідно до [45; 57]*

Одним із найбільш масштабних наслідків вторгнення є матеріальні збитки та потреби у відновленні. Відповідно до четвертої швидкої оцінки збитків і потреб (RDNA5), проведеної спільно Світовим банком, Єврокомісією, ООН та Урядом України станом на 31 грудня 2025 р., загальна вартість збитків, завданих Україні внаслідок російської агресії, склала понад 524 млрд дол., а потреби у відновленні та реконструкції оцінюються у понад 486 млрд дол. [58]. Ці цифри є найбільшою оцінкою потреб у відновленні окремої країни в новітній історії і ставлять питання про джерела і механізми фінансування відновлення в центр євроінтеграційного порядку денного. У табл. 2.6 представлено структуру збитків та потреб у відновленні за секторами відповідно до RDNA5.

Таблиця 2.6

Структура збитків та потреб у відновленні України за секторами (станом на
31.12.2025 р., млрд дол.)

Сектор	Збитки (млрд дол.)	Потреби у відновленні (млрд дол.)
Житловий фонд	68,1	82,4
Транспортна інфраструктура	54,7	78,6
Енергетика	56,4	71,3
Торгівля та промисловість	48,2	52,1
Сільське господарство	12,3	18,7
Освіта	9,8	14,2
Охорона здоров'я	2,1	3,6
Інші сектори	272,4	165,1
Разом	524	486

Джерело: складено автором на основі [58]

Крайнє вагомим виміром макроекономічних наслідків вторгнення є трансформація державних фінансів України. Т. Богдан у своєму дослідженні для WIIW фіксує, що частка видатків на оборону і безпеку у структурі державного бюджету України зросла з 5–6% ВВП у довоєнний період до понад 20% ВВП у 2022–2024 рр., що спричинило колосальний бюджетний дефіцит, покриття якого стало можливим виключно завдяки безпрецедентній міжнародній фінансовій підтримці [22, с. 13]. Лише у рамках механізму Ukraine Facility ЄС виділив 50 млрд євро на 2024–2027 рр., а загальний обсяг міжнародної підтримки України з боку ЄС, держав-членів, США, МВФ та інших партнерів перевищив 200 млрд дол. за 2022–2025 рр. Така масштабна зовнішня підтримка є одночасно умовою виживання воєнної економіки і потужним інструментом євроінтеграційного тиску: значна частина міжнародної допомоги надається на умовах виконання конкретних реформаторських зобов'язань, що фактично перетворює її на механізм прискорення євроінтеграційного курсу. Отже, міжнародна фінансова підтримка України перетворилася на потужний важіль євроінтеграційної трансформації, де кожен черговий транш є одночасно і ресурсом для виживання, і стимулом для реформ.

Динаміку державних видатків та джерел їх фінансування за 2021–2025 рр. представлено на рис. 2.7.

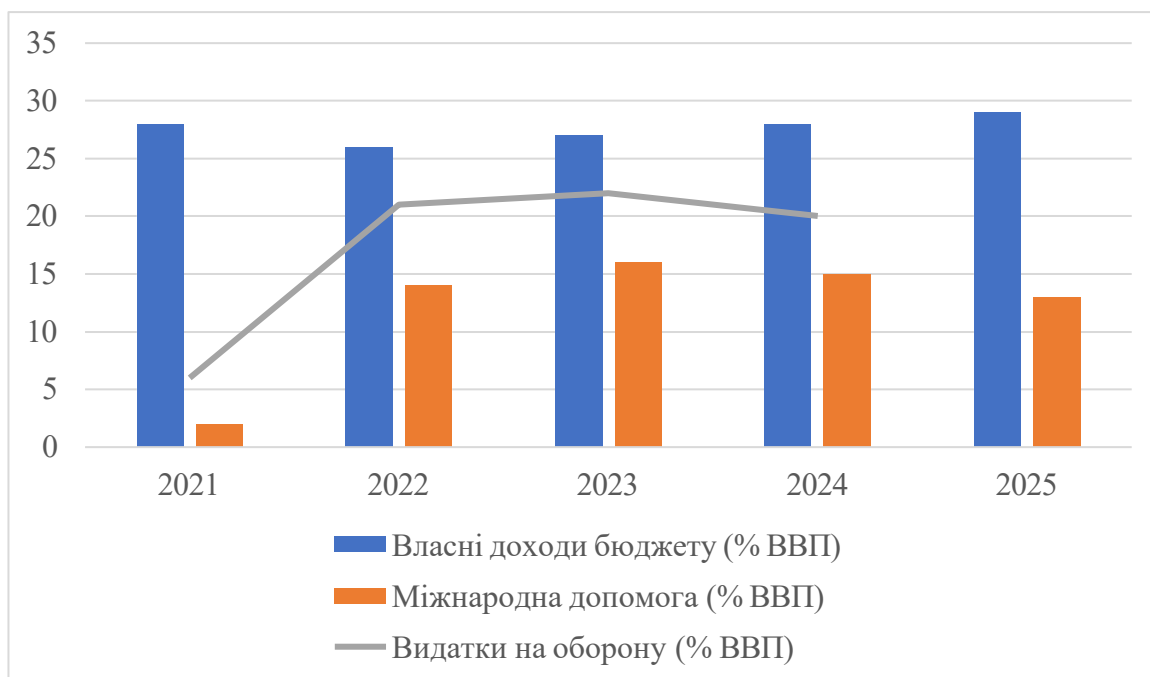

Рис. 2.7. Структура фінансування бюджету та видатки на оборону України за 2021–2025 рр. (% ВВП)

Джерело: складено автором на основі [22, с. 15-24; 44; 45]

Примітка: 2025 – оціночні дані відповідно до [22; 45]*

Соціальні наслідки вторгнення є не менш глибокими і безпосередньо впливають на євроінтеграційні перспективи країни. Відповідно до оцінок Світового банку, рівень бідності в Україні зріс з відносно помірних довоєнних показників до 38% у 2025 р. за національним прожитковим мінімумом, а коефіцієнт Джині погіршився з 0,42 у 2023 р. до 0,50 у 2025 р., що відображає різке зростання майнової нерівності [57]. Масштабна внутрішня міграція – понад 3,7 млн внутрішньо переміщених осіб – і зовнішня еміграція, яка за різними оцінками охопила від 6 до 8 млн осіб, переважно до країн ЄС, спричинили глибокі демографічні деформації і суттєве скорочення трудового потенціалу.

Особливої уваги заслуговує феномен так званої «євроінтеграції знизу», що розгортається через масову присутність українських біженців у країнах ЄС. Понад 6 млн українців, які перебувають у державах-членах ЄС, щоденно стикаються з європейськими інституціями, адміністративними практиками, стандартами соціального захисту та ринку праці – і формують живий людський міст між Україною та ЄС. З одного боку, це створює потужний соціальний капітал

євроінтеграції: люди, які повернуться в Україну після завершення війни, принесуть із собою досвід життя за європейськими стандартами і стануть природними агентами інституційних змін. З іншого – масова еміграція кваліфікованої робочої сили загострює проблему «витоку мізків» і ставить під загрозу наявність людського капіталу, необхідного для реалізації реформ та економічного відновлення. Відповідно до прогнозів Світового банку, демографічне відновлення України залежатиме від створення умов для повернення емігрантів – завдання, нерозривно пов'язане з темпами економічного зростання та якістю інституційного середовища, тобто саме з тими параметрами, які визначаються успіхом євроінтеграційного курсу [57]. Ці соціальні виклики безпосередньо впливають на спроможність України виконувати соціальні стандарти ЄС і реалізовувати реформи у сфері ринку праці та соціального захисту, передбачені відповідними главами переговорного процесу. У табл. 2.7 узагальнено основні соціально-економічні індикатори впливу вторгнення на економіку України.

Таблиця 2.7

Основні соціально-економічні індикатори впливу повномасштабного вторгнення на Україну (2022–2025 рр.)

Індикатор	2021 (довоєнний)	2022	2023	2024	2025
Темп зростання ВВП (%)	3,4	-29,1	5,3	3,3	+3,0*
Рівень бідності (%)	~22	~28	~33	~36	~38
Інфляція (%)	10	26,6	12,1	9,7	8,5*
Дефіцит бюджету (% ВВП)	-3,5	-16,4	-20,1	-18,2	-16,0*
Міжнародна допомога (млрд дол.)	~3	~31	~42	~38	~35*

Джерело: складено автором на основі [44; 45; 57]

Примітка: * – оціночні/прогнозні значення

Попри колосальні руйнування та соціально-економічні потрясіння, вторгнення парадоксальним чином прискорило ряд євроінтеграційних процесів, які у мирний час просувалися значно повільніше. К. Ю. Редько та І. О. Ткаченко фіксують, що повномасштабне вторгнення суттєво змінило структуру міжнародної торгівлі України, спричинивши різку переорієнтацію торговельних потоків у бік ЄС і фактичний вихід росії та Білорусі з українського торговельного простору [14, с. 4-6]. Це структурне зрушення, будучи наслідком воєнної необхідності,

одночасно наближає Україну до параметрів торговельної інтеграції, характерних для країн-членів ЄС. Аналогічним чином прискорилося фізична інтеграція енергетичних систем: у березні 2022 р. Україна синхронізувала свою енергосистему з ENTSO-E, що стало одним із найбільш конкретних результатів секторальної євроінтеграції за весь час дії УА.

Аналіз секторальної євроінтеграції України в умовах повномасштабного вторгнення засвідчує, що найбільш відчутний прогрес було досягнуто у трьох взаємопов'язаних сферах – енергетиці, цифровій економіці та аграрному секторі. У енергетичній сфері переломною подією стала синхронізація Об'єднаної енергосистеми України з континентальною енергосистемою ENTSO-E у березні 2022 р. – процес, що тривав понад десять років і завершився у надзвичайних умовах перших тижнів повномасштабного вторгнення. Ця технічна інтеграція не лише забезпечила резервну підтримку з боку європейських енергосистем в умовах систематичних ракетних обстрілів українських електростанцій і підстанцій, а й створила інституційну основу для подальшої інтеграції українського ринку електроенергії до спільного енергетичного ринку ЄС. Відповідно до оцінок МВФ, саме стійкість енергетичної системи, підкріплена європейською підтримкою, стала одним із головних факторів, що дозволили Україні уникнути повного економічного колапсу у 2022–2023 рр. [45].

У сфері цифрової економіки вторгнення парадоксально прискорило цифровізацію державного управління та бізнес-середовища. Переведення державних послуг у цифровий формат через платформу «Дія», розширення системи електронного документообігу та масштабування хмарної інфраструктури для збереження серйозних державних даних за кордоном. Водночас масова релокація українських ІТ-компаній до країн ЄС – Польщі, Чехії, Естонії, Нідерландів – сприяла поглибленню операційної інтеграції українського технологічного сектору з європейським ринком: українські розробники працюють за європейськими стандартами захисту даних (GDPR), використовують європейську платіжну інфраструктуру та формують стійкі партнерства з європейськими замовниками. Centre for Economic Strategy фіксує, що ІТ-сектор залишається одним із небагатьох

сегментів економіки, де Україна демонструє позитивне сальдо у торгівлі послугами з ЄС попри умови воєнного стану [25].

В аграрному секторі вторгнення спричинило одночасно руйнівні наслідки і нові можливості для інтеграції. З одного боку, окупація родючих сільськогосподарських угідь на півдні та сході України, мінування полів і руйнування зернових терміналів завдали серйозного удару по виробничому потенціалу галузі. З іншого – запровадження «доріг солідарності» ЄС як альтернативних маршрутів для українського аграрного експорту суттєво диверсифікувало логістичну інфраструктуру і прискорило адаптацію українських виробників до вимог європейського ринку щодо стандартів якості, пакування та сертифікації. Відповідно до даних Держстату, частка ЄС у загальному аграрному експорті України зросла з 37% у 2021 р. до понад 60% у 2023–2024 рр. [8]. Водночас саме аграрна складова стала найбільш конфліктогенною у відносинах Україна–ЄС: протести польських та угорських фермерів проти безмитного українського імпорту у 2023–2024 рр. наочно продемонстрували, що секторальна інтеграція зачіпає конкретні економічні інтереси держав-членів і потребує ретельного балансування на рівні спільної аграрної політики ЄС.

Таким чином, секторальна євроінтеграція в умовах вторгнення розвивається нерівномірно: поряд із реальними успіхами в енергетиці та цифровій сфері зберігаються суттєві суперечності в аграрному секторі, а промислова та фінансова інтеграція гальмується через руйнування виробничих потужностей і бюджетні обмеження. Ця нерівномірність є однією з визначальних характеристик євроінтеграційної динаміки України у воєнний період і безпосередньо визначає порядок денний структурних реформ, розгляду яких присвячено наступний розділ роботи [45; 25]. Проведений аналіз секторальної євроінтеграції та макроекономічних наслідків вторгнення дозволяє наочно систематизувати паралельний розвиток двох протилежно спрямованих процесів – руйнівних наслідків агресії та євроінтеграційних досягнень України – у хронологічному розрізі. Показово, що обидва процеси розгорталися одночасно і були нерозривно пов'язані між собою: саме масштаб руйнувань і зовнішніх загроз став каталізатором

безпрецедентних євроінтеграційних рішень з боку ЄС. Динаміку основних євроінтеграційних подій у контексті вторгнення зображено на рис. 2.8.

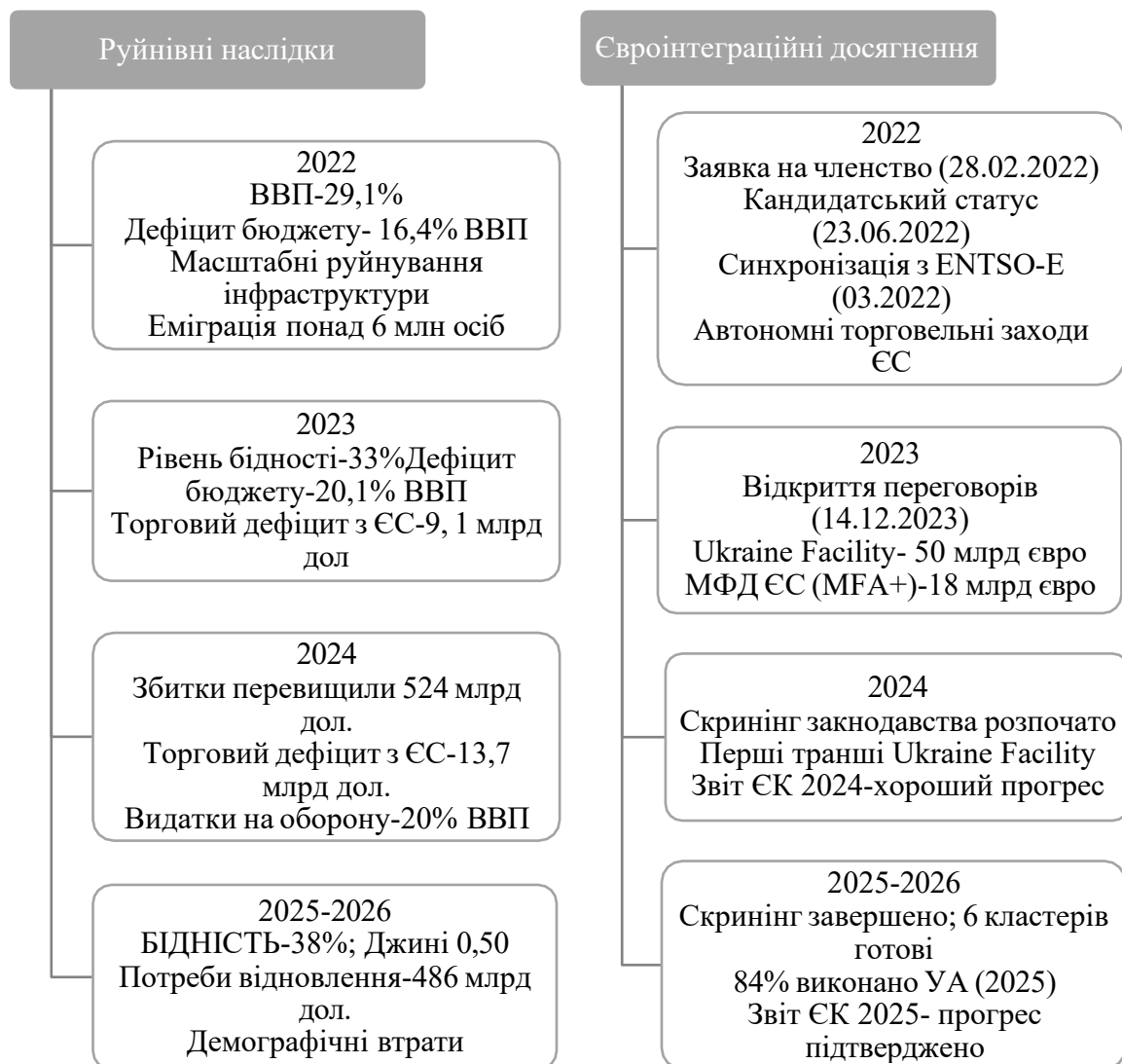

Рис. 2.8. Основні євроінтеграційні події в умовах повномасштабного вторгнення (2022–2026 рр.)

Джерело: складено автором на основі [14, с. 2-7; 22, с. 22-26; 25; 45; 58]

Вагомим інструментом підтримки євроінтеграційного курсу України в умовах вторгнення став механізм Ukraine Facility – програма ЄС обсягом 50 млрд євро на 2024–2027 рр., що об'єднує макрофінансову допомогу, підтримку відновлення та передвступну допомогу в єдиний стратегічний інструмент. Принциповою особливістю Ukraine Facility є те, що надання коштів обумовлене

виконанням конкретних реформаторських кроків, визначених у Плані України, – документі, що безпосередньо відповідає переговорним пріоритетам і рекомендаціям Єврокомісії. Таким чином, Ukraine Facility функціонує одночасно як інструмент фінансової стабілізації і як механізм інституційного тиску на прискорення реформ. Centre for Economic Strategy у своєму трекері воєнної економіки фіксує, що саме умовні транші міжнародної допомоги стали одним із найбільш дієвих стимулів для прийняття рішень у сферах, де реформи традиційно гальмувалися через опір зацікавлених груп [25]. У табл. 2.8 представлено основні інструменти міжнародної підтримки євроінтеграційного курсу України в умовах вторгнення.

Таблиця 2.8

Основні інструменти міжнародної підтримки євроінтеграційного курсу України
(2022–2026 рр.)

Інструмент	Обсяг	Умови	Євроінтеграційний зв'язок
Ukraine Facility (ЄС)	50 млрд євро (2024–2027)	Виконання Плану України	Прямий зв'язок з переговорними главами
Макрофінансова допомога ЄС (MFA+)	18 млрд євро (2023)	Макроекономічні умови МВФ	Стабілізація для продовження реформ
Програма МВФ (EFF)	15,6 млрд дол. (2023–2027)	Фіскальна консолідація, реформи	Відповідність стандартам ЄС
RDNA/відновлення (міжнародні донори)	486 млрд дол. (потреби)	Прозорість, антикорупція	Виконання умов Кластера 1
Гуманітарна допомога ЄС	9,4 млрд євро (2022–2025)	Відсутні	Підтримка соціальної стабільності

Джерело: складено автором на основі [22, с. 10-15; 45; 58]

Підсумовуючи аналіз впливу повномасштабного вторгнення на динаміку євроінтеграційних процесів, можна сформулювати кілька основних висновків. По-перше, вторгнення спричинило глибоку макроекономічну кризу, наслідки якої – бюджетні дисбаланси, демографічні втрати, структурні деформації виробництва і торгівлі – матимуть довгострокові наслідки для спроможності України виконувати критерії членства в ЄС. По-друге, попри руйнівні наслідки, вторгнення парадоксально прискорило євроінтеграційний процес: надання кандидатського

статусу, відкриття переговорів, запровадження Ukraine Facility та завершення скринінгу законодавства у рекордні терміни є прямим наслідком геополітичної переорієнтації ЄС, спричиненої агресією. По-третє, міжнародна фінансова підтримка, що є умовою виживання воєнної економіки України, водночас функціонує як потужний механізм інституційного тиску на прискорення реформ, фактично перетворюючи умовну допомогу на інструмент євроінтеграційної політики. Ці три закономірності формують аналітичну основу для розгляду структурних бар'єрів і перспектив євроінтеграції, що є предметом наступного розділу роботи.

Варто також підкреслити, що досвід України є унікальним у світовій практиці євроінтеграції: жодна інша країна не здійснювала системних реформ одночасно з веденням повномасштабної оборонної війни, підтримуючи при цьому макроекономічну стабільність і продовжуючи переговорний процес із найбільшим інтеграційним об'єднанням світу. Цей досвід не лише визначає специфіку євроінтеграційного шляху України, а й збагачує світову практику новими моделями поєднання відновлення, реформування та інтеграції в умовах безпекових загроз – моделями, які можуть стати орієнтиром для інших країн, що стикатимуться з подібними викликами у майбутньому.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ ВЕКТОРИ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

3.1. Структурні бар'єри та інституційні виклики на шляху до членства в ЄС

Попри безпрецедентний прогрес у переговорному процесі та збереження реформаторського курсу в умовах повномасштабного вторгнення, шлях України до повноцінного членства в ЄС залишається складним і тривалим. Між формальним статусом країни-кандидата і реальним членством існує значна дистанція, заповнена структурними бар'єрами та інституційними викликами, подолання яких потребуватиме системних зусиль як з боку України, так і з боку самого ЄС. Аналіз цих бар'єрів є необхідною передумовою для розробки реалістичних рекомендацій щодо прискорення євроінтеграційного курсу, що є метою цього розділу. Структурні бар'єри доцільно розглядати у двох взаємопов'язаних вимірах: внутрішньому – пов'язаному з інституційною спроможністю та реформаторським потенціалом України – і зовнішньому – обумовленому обмеженнями самого ЄС та геополітичним контекстом.

Першим і найбільш системним внутрішнім бар'єром є стан верховенства права та антикорупційної інфраструктури – сфери, що формує зміст Кластера 1 переговорного процесу і водночас є передумовою для ефективного функціонування всіх інших реформ. Centre for Economic Strategy у своєму аналізі прогресу України у 2025 р. фіксує, що Кластер 1 залишається найбільш проблемним у переговорному процесі: незважаючи на суттєві інституційні здобутки – функціонуючу антикорупційну інфраструктуру (НАБУ, НАЗК, ВАК), систему електронного декларування та реформу прокуратури – якість правозастосування і незалежність судової системи залишаються недостатніми для виконання бенчмарків ЄС [24]. Проблема полягає не у відсутності антикорупційних інститутів, а у їхній реальній ефективності: кількість розпочатих справ не трансформується у відповідну кількість обвинувальних вироків щодо осіб вищого ешелону влади, що є одним із головних індикаторів для Єврокомісії.

Другим структурним бар'єром є слабкість державного управління та нерівномірність адміністративної спроможності. Звіт Європейського парламенту щодо прогресу України (A10-0154/2025) констатує, що попри реформу публічної служби і децентралізацію, окремі центральні органи виконавчої влади демонструють суттєві розриви між декларованими реформами і їх практичною імплементацією [36]. Особливо гострою є проблема кадрового забезпечення реформ: значна частина кваліфікованих державних службовців або мобілізована, або емігрувала, що суттєво обмежує інституційну спроможність ефективно виконувати зобов'язання у рамках переговорного процесу. На рис. 3.1 представлено авторську схему внутрішніх структурних бар'єрів євроінтеграції України.

Рис. 3.1. Внутрішні структурні бар'єри євроінтеграції України

Джерело: складено автором на основі [24; 26; 36]

Третім структурним бар'єром є масштаб регуляторної адаптації. Україна зобов'язана транспонувати понад 80 тисяч сторінок *acquis communautaire* – правового доробку ЄС, що охоплює всі сфери від технічних регламентів і

стандартів безпеки продукції до правил конкуренції, екологічних норм і фінансового регулювання. Темпи цього процесу безпосередньо залежать від наявності кваліфікованих кадрів, фінансових ресурсів і адміністративної спроможності – всього того, що в умовах воєнного стану є дефіцитним. Дослідження Bruegel підкреслює, що масштаб регуляторної адаптації, необхідної для членства України, є безпрецедентним у порівнянні з попередніми хвилями розширення ЄС і вимагатиме принципово нових механізмів підтримки з боку Союзу – насамперед у вигляді систематичного технічного сприяння (twinning) і поетапного включення окремих секторів до єдиного ринку ще до формального завершення переговорного процесу [26, с. 14–16].

Четвертим бар'єром є структурні деформації економіки, накопичені ще до вторгнення і поглиблені воєнним часом. Залежність від сировинного експорту, недостатня диверсифікація промислової бази, висока концентрація окремих секторів у руках олігархічних груп і слабкість малого та середнього бізнесу – ці системні проблеми не зникнуть автоматично зі вступом до ЄС, але безпосередньо впливатимуть на здатність України конкурувати у рамках єдиного ринку. Звіт Sapir та ін. для Bruegel фіксує, що вступ України до ЄС у її нинішній структурній конфігурації стане серйозним викликом для механізмів регіональної та структурної політики Союзу і вимагатиме розробки спеціальних перехідних положень та компенсаційних механізмів [54, с. 34–38].

Подолання виявлених внутрішніх бар'єрів потребує не лише реформаторської волі, а й чіткої пріоритизації та послідовності кроків, узгодженої з вимогами переговорного процесу. Аналіз рекомендацій провідних аналітичних центрів дозволяє сформулювати конкретні пропозиції щодо кожного із виявлених внутрішніх бар'єрів.

У сфері верховенства права пріоритетом має стати не розширення інституційної мережі – яка вже є достатньо розвиненою – а підвищення якості правозастосування. Зокрема, Centre for Economic Strategy рекомендує сконцентруватися на збільшенні кількості обвинувальних вироків у справах про корупцію вищого рівня, реальному виконанні рішень НАБУ та ВАК і усуненні

механізмів процесуального затягування справ [24]. Для досягнення цих результатів необхідне системне реформування процесуального законодавства, яке наразі містить численні лазівки для затягування розгляду справ, а також посилення інституційної незалежності ВАК від будь-яких форм зовнішнього тиску.

У сфері державного управління найбільш дієвим інструментом є механізм *twinning* – систематичне партнерство українських центральних органів виконавчої влади з аналогічними структурами держав-членів ЄС. Цей механізм, що довів свою ефективність у попередніх хвилях розширення, дозволяє одночасно вирішувати проблему кадрового дефіциту і забезпечувати практичну передачу інституційних знань та адміністративних практик. Звіт Європейського парламенту A10-0154/2025 прямо рекомендує суттєве розширення програм *twinning* для України порівняно з їхнім нинішнім обсягом, наголошуючи, що адміністративна спроможність є необхідною передумовою для будь-якого реального прогресу у виконанні *acquis communautaire*, тобто правової системи ЄС [36].

Для подолання бар'єру регуляторної адаптації найбільш реалістичним підходом є секторальні експортні стратегії: замість рівномірного просування по всіх 35 переговорних розділах одночасно Україна має зосередити ресурси на тих секторах, де поєднуються три умови – висока економічна значущість, відносна технічна готовність і стратегічна пріоритетність для ЄС. До таких секторів належать енергетика, цифровий ринок і транспортна інфраструктура. Саме у цих сферах поетапна секторальна інтеграція ще до формального завершення переговорного процесу дозволить Україні отримати реальні економічні вигоди і одночасно продемонструвати спроможність виконувати зобов'язання – що, у свою чергу, зміцнить переговорну позицію країни.

Щодо структурних деформацій економіки головним є поєднання відновлення із структурною трансформацією. Кошти *Ukraine Facility* і майбутні структурні фонди ЄС мають спрямовуватися не на просте відтворення довоєнної структури економіки, а на цілеспрямоване формування нових конкурентних переваг – розвиток переробної промисловості, підтримку технологічних стартапів, формування кластерів у сферах ІТ, зеленої енергетики та агропереробки. Таким

чином, відновлення стає не поверненням до довоєнного статус-кво, а стрибком до якісно нової структурної конфігурації, органічно сумісної з єдиним ринком ЄС.

Поряд із внутрішніми бар'єрами не менш суттєвими є зовнішні – обумовлені обмеженнями самого ЄС і геополітичним контекстом. На рис. 3.2 представлено порівняльний аналіз зовнішніх бар'єрів євроінтеграції України.

Рис. 3.2. Зовнішні бар'єри євроінтеграції України

Джерело: складено автором на основі [34; 36; 49; 54]

Серед зовнішніх бар'єрів першочергового значення набуває принцип консенсусу при ухваленні рішень у рамках переговорного процесу. Як зафіксовано у звіті Єврокомісії про шлях України до членства, відкриття кожного переговорного кластера потребує одностайного рішення всіх 27 держав-членів, що дає будь-якій з них фактичне право вето [34]. Цей механізм, що мав слугувати гарантією обґрунтованості рішень, в умовах геополітичної поляризації перетворився на потенційний інструмент блокування, використання якого окремими державами-членами в корисливих цілях не виключається. Водночас New Union Post відзначає, що Єврокомісія розробила спеціальну 10-пунктову програму реформ, виконання якої має забезпечити технічну готовність України до відкриття всіх кластерів до кінця 2026 р. [49].

Другим зовнішнім бар'єром є необхідність інституційної реформи самого ЄС. Дослідження Sapir та ін. переконливо доводить, що прийняття України – з її 44

мільйонами населення (до вторгнення), значним аграрним потенціалом і потребою у масштабній підтримці з боку структурних фондів – принципово змінить баланс у бюджетній, аграрній та регіональній політиці ЄС [54, с. 45–52]. Зокрема, Україна потенційно стала б одним із найбільших отримувачів коштів із фондів згуртованості і Common Agricultural Policy, що вимагатиме або суттєвого збільшення бюджету ЄС, або перегляду критеріїв розподілу на шкоду нинішнім реципієнтам. Ці перспективи породжують внутрішній спротив у ряді держав-членів, що формує один із найбільш системних зовнішніх бар'єрів на шляху до членства.

У табл. 3.1 представлено зведений порівняльний аналіз структурних бар'єрів євроінтеграції України із зазначенням їхньої природи, ступеня складності та можливих механізмів подолання.

Таблиця 3.1

Структурні бар'єри євроінтеграції України та механізми їх подолання

Бар'єр	Природа	Ступінь складності	Механізм подолання
Верховенство права, антикорупція	Внутрішній інституційний	Високий	Виконання бенчмарків Кластера 1; умовна допомога ЄС
Слабкість держуправління	Внутрішній кадровий	Середній	Twinning з держорганами ЄС; технічна допомога
Масштаб регуляторної адаптації	Внутрішній технічний	Дуже високий	Поетапна секторальна інтеграція до вступу
Структурні деформації економіки	Внутрішній структурний	Високий	Промислова політика; підтримка МСП
Принцип консенсусу	Зовнішній інституційний	Дуже високий	Дипломатичні зусилля; реформа процедур ЄС
Реформа інститутів ЄС	Зовнішній бюджетний	Дуже високий	Поетапне членство; диференційована інтеграція
Аграрний конфлікт інтересів	Зовнішній економічний	Високий	Тривалі перехідні періоди; компенсаційні механізми
Окуповані території	Зовнішній правовий	Середній	Гнучке застосування <i>acquis</i> (прецедент Кіпру)

Джерело: складено автором на основі [24; 26; 34; 36; 49; 54]

Подолання виявлених внутрішніх бар'єрів потребує не лише реформаторської волі, а й чіткої пріоритизації та послідовності кроків, узгодженої з вимогами переговорного процесу. Аналіз рекомендацій провідних аналітичних

центрів дозволяє сформулювати конкретні пропозиції щодо кожного із виявлених внутрішніх бар'єрів.

У сфері верховенства права пріоритетом має стати не розширення інституційної мережі – яка вже є достатньо розвиненою – а підвищення якості правозастосування. Зокрема, Centre for Economic Strategy рекомендує сконцентруватися на збільшенні кількості обвинувальних вироків у справах про корупцію вищого рівня, реальному виконанні рішень НАБУ та ВАК і усуненні механізмів процесуального затягування справ [24]. Для досягнення цих результатів необхідне системне реформування процесуального законодавства, яке наразі містить численні лазівки для затягування розгляду справ, а також посилення інституційної незалежності ВАК від будь-яких форм зовнішнього тиску.

У сфері державного управління найбільш дієвим інструментом є механізм twinning – систематичне партнерство українських центральних органів виконавчої влади з аналогічними структурами держав-членів ЄС. Цей механізм, що довів свою ефективність у попередніх хвилях розширення, дозволяє одночасно вирішувати проблему кадрового дефіциту і забезпечувати практичну передачу інституційних знань та адміністративних практик. Звіт Європейського парламенту A10-0154/2025 прямо рекомендує суттєве розширення програм twinning для України порівняно з їхнім нинішнім обсягом, наголошуючи, що адміністративна спроможність є необхідною передумовою для будь-якого реального прогресу у виконанні *acquis* [36].

Для подолання бар'єру регуляторної адаптації найбільш реалістичним підходом є стратегія «секторального пріоритетування»: замість рівномірного просування по всіх 35 переговорних розділах одночасно Україна має зосередити ресурси на тих секторах, де поєднуються три умови – висока економічна значущість, відносна технічна готовність і стратегічна пріоритетність для ЄС. До таких секторів належать енергетика, цифровий ринок і транспортна інфраструктура. Саме у цих сферах поетапна секторальна інтеграція ще до формального завершення переговорного процесу дозволить Україні отримати

реальні економічні вигоди і одночасно продемонструвати спроможність виконувати зобов'язання – що, у свою чергу, зміцнить переговорну позицію країни.

Щодо структурних деформацій економіки головним є поєднання відновлення із структурною трансформацією. Кошти Ukraine Facility і майбутні структурні фонди ЄС мають спрямовуватися не на просте відтворення довоєнної структури економіки, а на цілеспрямоване формування нових конкурентних переваг – розвиток переробної промисловості, підтримку технологічних стартапів, формування кластерів у сферах ІТ, зеленої енергетики та агропереробки. Таким чином, відновлення стає не поверненням до довоєнного статус-кво, а стрибком до якісно нової структурної конфігурації, органічно сумісної з єдиним ринком ЄС.

Підсумовуючи аналіз структурних бар'єрів та інституційних викликів, необхідно підкреслити їхній системний характер: жоден із виявлених бар'єрів не є ізольованою проблемою – усі вони взаємообумовлені і потребують комплексного підходу. Водночас принципово розрізняти бар'єри за ступенем їхньої керованості: якщо верховенство права, держуправління і регуляторна адаптація є питаннями реформаторської волі і технічної спроможності, то принцип консенсусу і реформа інститутів ЄС залежать від геополітичної динаміки, що виходить за межі безпосереднього впливу України. Саме ця двовимірність визначає логіку рекомендацій підрозділу 3.3: паралельне просування реформ всередині країни і дипломатична робота із забезпечення інституційної готовності ЄС до розширення є двома рівнозначними стратегічними пріоритетами. Аналіз можливостей секторальної інтеграції як практичного інструменту прискорення євроінтеграційного курсу є предметом наступного підрозділу.

3.2. Інструменти секторальної інтеграції в координатах цифрової, енергетичної та аграрної політики

Секторальна інтеграція – поглиблення співпраці між Україною та ЄС у конкретних галузях економіки ще до формального завершення переговорного процесу – є одним із найбільш практичних і результативних інструментів прискорення євроінтеграційного курсу в умовах воєнного стану. На відміну від повного членства, що вимагає виконання всього комплексу копенгагенських критеріїв і завершення переговорів за всіма 35 розділами, секторальна інтеграція дозволяє поетапно включати окремі галузі до спільного регуляторного простору ЄС, забезпечуючи реальні економічні вигоди і одночасно формуючи інституційну готовність до повноцінного членства. Звіт Єврокомісії «Ukraine Facility Delivering Fast Results» засвідчує, що саме секторальна інтеграція є тим практичним виміром євроінтеграції, де результати є найбільш відчутними і вимірюваними вже у короткостроковій перспективі [29]. У рамках цього підрозділу аналізуються три пріоритетні сектори – енергетика, цифрова економіка та аграрний сектор – як такі, що поєднують найвищу стратегічну значущість, найбільший прогрес у інтеграції та найбільш конкретний потенціал для подальшого прискорення.

Енергетичний сектор є найбільш просунутим з точки зору фактичної секторальної інтеграції. Синхронізація Об'єднаної енергосистеми України з ENTSO-E у березні 2022 р., здійснена в екстраординарних умовах перших тижнів повномасштабного вторгнення, стала фактичним завершенням багаторічного технічного процесу і перетворила Україну на фізичну частину єдиного європейського енергетичного простору. Відповідно до звіту Energy Community Secretariat за Q2 2025, Україна виконала понад 78% зобов'язань у рамках Договору про Енергетичне Співтовариство, що є одним із найвищих показників серед договірних сторін, які не є членами ЄС [28]. Водночас повноцінна інтеграція до внутрішнього енергетичного ринку ЄС потребує виконання низки додаткових умов – насамперед у сфері ринкового ціноутворення, розбудови міждержавних інтерконекторів та адаптації законодавства про відновлювану енергетику до норм ЄС. На рис. 3.3 представлено авторську схему поточного стану та пріоритетів енергетичної інтеграції України до ЄС.

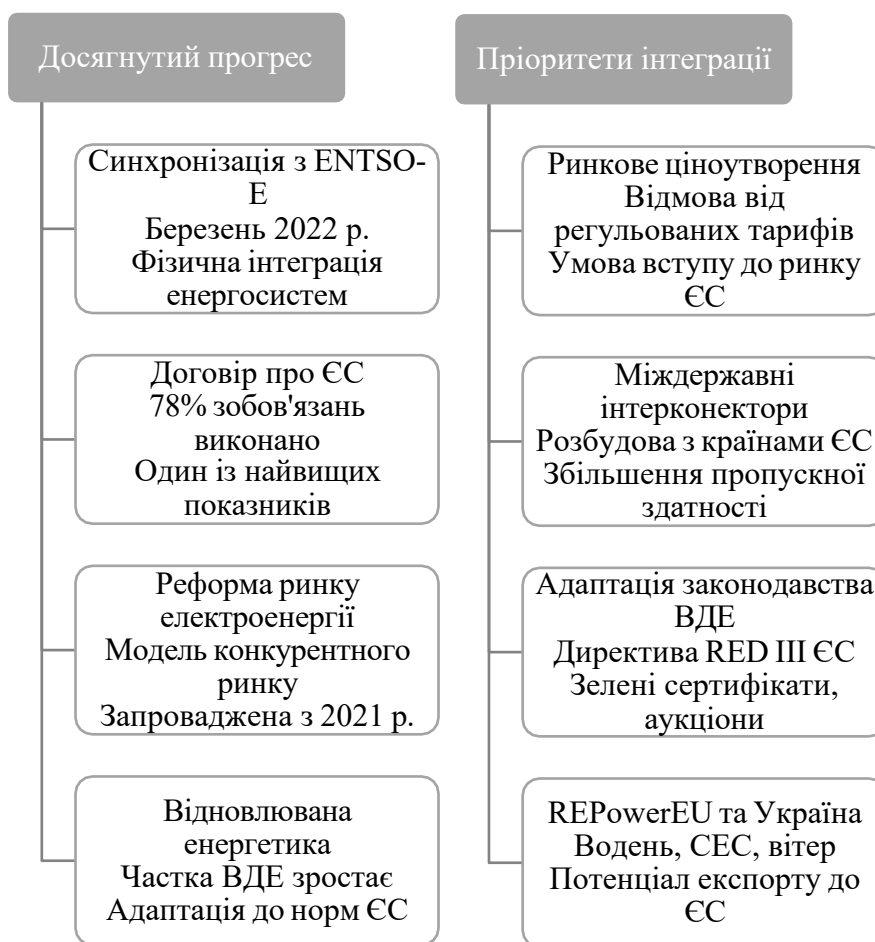

Рис. 3.3. Стан та пріоритети енергетичної інтеграції України до ЄС

Джерело: складено автором на основі [28; 29; 48]

Відповідно до звіту Міністерства енергетики України, країна активно прискорює впровадження рекомендацій Єврокомісії у енергетичному секторі – зокрема, у сфері ринкового ціноутворення, розбудови транскордонних інтерконекторів і адаптації законодавства про відновлювані джерела енергії до вимог Директиви RED III [48]. Особливого стратегічного значення набуває потенціал України як майбутнього постачальника «зеленої» електроенергії та водню до ЄС – з урахуванням значних ресурсів сонячної та вітрової енергії, насамперед у південних та центральних регіонах країни. Реалізація цього потенціалу потребує узгодженої промислової і регуляторної стратегії, спрямованої на залучення інвестицій у відновлювану генерацію у рамках повоєнного відновлення, що одночасно просуває і відновлення, і енергетичну євроінтеграцію.

Для реалізації потенціалу енергетичної секторальної інтеграції необхідне виконання низки конкретних рекомендацій, що випливають із аналізу звітів Energy Community і Єврокомісії. Першочерговим завданням є завершення переходу до ринкового ціноутворення на електроенергію – відмова від адміністративно регульованих тарифів і запровадження конкурентних механізмів формування ціни, що відповідають моделі внутрішнього ринку електроенергії ЄС. Цей крок є формальною передумовою для повноцінного включення України до спільного енергетичного ринку ЄС і водночас складним внутрішньополітичним рішенням в умовах воєнного стану, оскільки зачіпає інтереси населення і промислових споживачів. Міністерство енергетики України прийняло дорожню карту поступового переходу до ринкового ціноутворення з прив'язкою до завершення активної фази бойових дій, що є реалістичним і обґрунтованим підходом [48].

Треба підкреслити, що перехід до ринкового ціноутворення є не ізольованим технічним завданням, а системним кроком, що тягне за собою ланцюг взаємопов'язаних трансформацій. Ринкове ціноутворення стимулює інвестиції у нову генерацію – насамперед відновлювану – оскільки забезпечує передбачувані ринкові сигнали для інвесторів. Воно також формує попит на розвинену ринкову інфраструктуру – балансуючий ринок, ринок допоміжних послуг, інструменти хеджування цінових ризиків, – без якої повноцінна участь у спільному енергетичному ринку ЄС є неможливою. Таким чином, ринкове ціноутворення є відправною точкою, від якої залежить прогрес у всіх інших напрямках енергетичної секторальної інтеграції, і саме тому воно посідає перше місце у дорожній карті Міністерства енергетики та у рекомендаціях Energy Community Secretariat [28].

Другим пріоритетом є прискорена розбудова міждержавних електроенергетичних інтерконекторів – ліній електропередачі між Україною і суміжними державами-членами ЄС. Наявні інтерконектори забезпечують лише обмежену пропускну здатність, недостатню для повноцінної торгівлі електроенергією між ринками. Збільшення цієї пропускну здатності є технічно вирішуваним завданням, однак потребує значних капітальних інвестицій і координації з операторами систем передачі сусідніх країн ЄС. За оцінками Energy

Community, інвестиції у розбудову інтерконекторів у розмірі 2–3 млрд євро дозволили б збільшити обсяги транскордонної торгівлі електроенергією у п'ять-шість разів, що суттєво підвищило б доходи від аграрного і промислового виробництва завдяки дешевшій електроенергії [28].

Стратегічним напрямом, що може кардинально змінити позицію України в енергетичному балансі ЄС, є розвиток виробництва відновлюваного водню. Україна має всі необхідні передумови для того, щоб стати одним із найбільших постачальників зеленого водню до ЄС у горизонті 2030–2035 рр.: значний потенціал сонячної і вітрової генерації, розвинену трубопровідну інфраструктуру, яка може бути переорієнтована з природного газу на водень, та кваліфіковану інженерну робочу силу. Реалізація цього потенціалу потребує цілеспрямованої інвестиційної стратегії у рамках повоєнного відновлення, узгодженої з Водневою стратегією ЄС і підкріпленої відповідними регуляторними рамками. Якщо цю можливість буде використано, енергетична інтеграція перетвориться з чинника залежності на джерело стратегічного партнерства – Україна стане не лише споживачем стандартів ЄС, а й головним постачальником у забезпеченні цілей декарбонізації Союзу.

Цифровий сектор є другим стратегічним напрямом секторальної інтеграції, де Україна демонструє конкурентні переваги, що органічно вписуються у пріоритети цифрового єдиного ринку ЄС. Україна входить до п'ятірки найбільших постачальників ІТ-послуг до ЄС серед країн, що не є членами Союзу, а обсяг ІТ-експорту у 2023–2024 рр. стабільно перевищував 6 млрд дол. щорічно попри умови воєнного стану. Цифрова трансформація державного управління через платформу «Дія», перехід до електронних державних реєстрів і масштабування хмарної інфраструктури відповідають стандартам ЄС у сфері електронного урядування і є безпосередніми показниками для відповідних переговорних розділів. Водночас Україна ще не повністю адаптувала законодавство у сфері захисту персональних даних до вимог GDPR, що є одним із конкретних пріоритетів у рамках цифрової секторальної інтеграції. У табл. 3.2 представлено порівняльний аналіз стану цифрової інтеграції України за основними напрямками.

Таблиця 3.2

Стан цифрової інтеграції України до єдиного ринку ЄС (2025 р.)

Напрямок	Поточний стан	Пріоритет	Горизонт
Електронне урядування	Високий рівень (платформа «Дія»)	Масштабування до євростандартів	2026–2027
Захист персональних даних	Часткова відповідність GDPR	Повна адаптація законодавства	2026
Кібербезпека	Рамкова угода з ENISA підписана	Сертифікація за схемами ЄС	2027
Цифровий єдиний ринок	Угода про доступ до DSM частково	Повноцінна участь після вступу	2030+
ІТ-експорт послуг	6+ млрд дол./рік	Зростання частки до 10+ млрд	2028
Штучний інтелект	Стратегія ШІ прийнята (2023)	Відповідність EU AI Act	2027

Джерело: складено автором на основі [29; 56]

Аграрний сектор є третім стратегічним напрямом секторальної інтеграції і водночас найбільш суперечливим з точки зору інтересів держав-членів ЄС. Україна є одним із найбільших світових виробників і експортерів зернових, олійних культур та продуктів їх переробки, що визначає її потужний аграрний потенціал в рамках спільного ринку ЄС, але одночасно породжує занепокоєння серед фермерів держав-членів. Звіт OECD Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025 фіксує, що Україна здійснила суттєвий прогрес у наближенні аграрної політики до стандартів ЄС – зокрема, у сферах безпеки харчових продуктів, ветеринарних і фітосанітарних норм, системи ідентифікації і реєстрації тварин [50]. Водночас повна інтеграція до Спільної аграрної політики ЄС є одним із найскладніших переговорних питань через її бюджетні наслідки для Союзу. За різними оцінками, участь України у CAP у повному обсязі вимагатиме збільшення аграрного бюджету ЄС на 20–30 млрд євро щорічно, що робить тривалий перехідний період не лише компромісним, а й об'єктивно необхідним рішенням для обох сторін. На рис. 3.4 представлено схему аграрної секторальної інтеграції України.

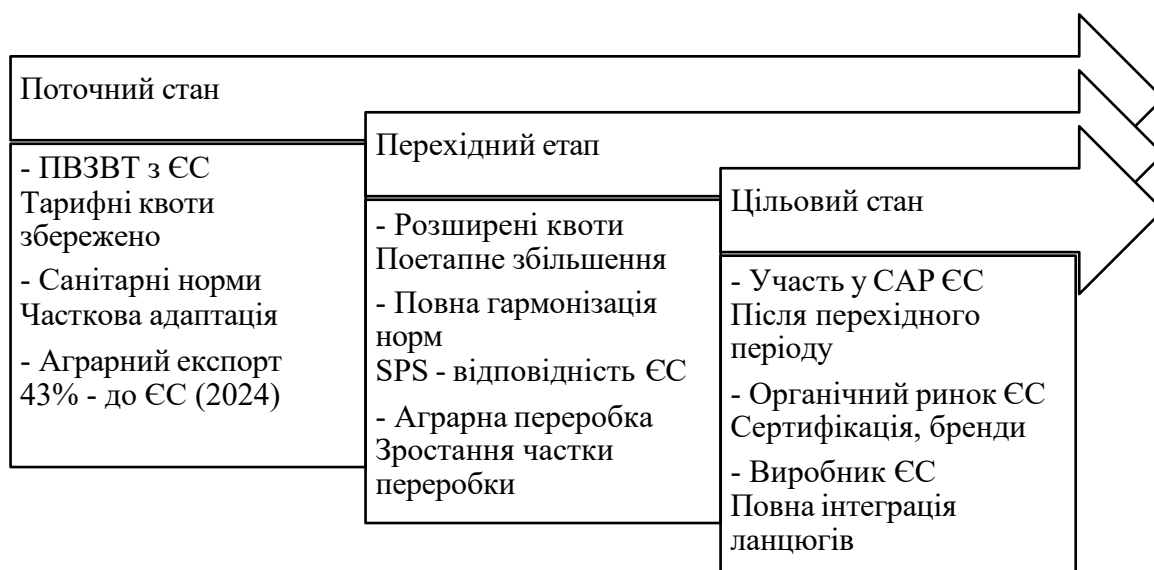

Рис. 3.4. Стан та пріоритети аграрної секторальної інтеграції України до ЄС

Джерело: складено автором на основі [47; 50; 56]

Звіт Ukrainian Institute for the Future підкреслює, що успіх аграрної інтеграції залежатиме насамперед від здатності України пройти тривалий перехідний період із поступовим включенням до Спільної аграрної політики ЄС, аналогічний тому, що застосовувався щодо Польщі та інших країн ЦСЄ після вступу у 2004 р. [56]. При цьому паралельно з переговорним процесом щодо CAP Україна має активно розвивати переробну аграрну промисловість – збільшення частки переробленої продукції у структурі аграрного експорту є не лише питанням економічної ефективності, а й стратегічною умовою зниження конкурентного тиску на фермерів держав-членів.

Зелений перехід є четвертим виміром секторальної інтеграції, що набуває дедалі більшого значення в контексті European Green Deal. Звіт Stockholm Environment Institute фіксує, що Україна має суттєвий потенціал для прискореного зеленого переходу у рамках повоєнного відновлення: відбудова зруйнованої енергетичної інфраструктури дає унікальну можливість одразу будувати за стандартами ЄС, без необхідності модернізації радянської спадщини [47]. Запровадження вуглецевого прикордонного коригування ЄС (CBAM) з 2026 р. у

повному обсязі безпосередньо впливатиме на конкурентоспроможність українського металургійного та хімічного експорту – і є додатковим стимулом для декарбонізації відповідних секторів уже зараз, до формального вступу. У табл. 3.3 узагальнено рекомендації щодо секторальних пріоритетів євроінтеграції на 2026–2030 рр.

Таблиця 3.3

Рекомендовані пріоритети секторальної євроінтеграції України на 2026–2030 рр.

Сектор	Пріоритетний захід	Очікуваний результат	Горизонт
Енергетика	Ринкове ціноутворення; розбудова інтерконекторів	Повноцінна участь у ринку електроенергії ЄС	2027
Цифровий ринок	Адаптація до GDPR; відповідність EU AI Act	Доступ до єдиного цифрового ринку ЄС	2027
Аграрний сектор	Гармонізація SPS; розвиток переробки	Зниження конфліктного потенціалу з САР	2028
Зелений перехід	Декарбонізація; відновлення за стандартами ЄС	Відповідність СВАМ; зелений експорт	2028
Транспорт	Інтеграція до TEN-T; реформа залізниці	Єдиний транспортний простір з ЄС	2029
Фінансовий сектор	Банківський нагляд; страховий ринок	Відповідність Basel III, Solvency II	2030

Джерело: складено автором на основі [28; 29; 47; 50]

Принципово вагомим для реалізації визначених секторальних пріоритетів є механізм Ukraine Facility – програма ЄС обсягом 50 млрд євро на 2024–2027 рр., що поєднує макрофінансову підтримку з прямим фінансуванням секторальних реформ і відновлення. Відповідно до звіту Єврокомісії «Ukraine Facility Delivering Fast Results», механізм вже демонструє конкретні результати: перші транші були розподілені між пріоритетними секторами відповідно до реформаторських зобов'язань, зафіксованих у Плані України [29]. Принципова особливість Ukraine Facility полягає у тому, що фінансування є умовним – кожний наступний транш вивільняється лише за умови виконання попередніх реформаторських кроків. Таким чином, механізм функціонує як каталізатор секторальної інтеграції: секторальні реформи стають не лише євроінтеграційним зобов'язанням, а й безпосередньою умовою отримання фінансових ресурсів для відновлення.

Зв'язок між Ukraine Facility і секторальною інтеграцією є особливо очевидним у трьох пріоритетних секторах. В енергетиці Facility фінансує відновлення і модернізацію зруйнованої генерації та мереж, що безпосередньо поєднується з умовами переходу до ринкового ціноутворення і адаптації до норм ЄС – тобто відновлення і євроінтеграція реалізуються як єдиний процес. У цифровому секторі Facility підтримує масштабування електронного урядування і цифрових реєстрів, що прямо корелює з вимогами відповідних переговорних розділів щодо електронної комерції, захисту даних і цифрового єдиного ринку. В аграрному секторі Facility фінансує відновлення зруйнованої аграрної інфраструктури і підтримку фермерів, прив'язуючи ці виплати до виконання вимог у сфері санітарних і фітосанітарних норм – що є безпосередньою умовою для розширення доступу до ринку ЄС.

Таким чином, Ukraine Facility є не просто фінансовим інструментом підтримки, а системним механізмом, що вибудовує органічний зв'язок між відновленням, реформами і секторальною євроінтеграцією. Максимальне використання цього механізму вимагає від України чіткої координації між секторальними міністерствами і переговорною командою – щоб реформи, необхідні для отримання траншів Facility, одночасно закривали переговорні бенчмарки і готували секторальну готовність до повноцінного членства. Саме така координована стратегія, що поєднує логіку Facility з логікою переговорного процесу, є найбільш практичним інструментом прискорення євроінтеграційного курсу в умовах обмежених ресурсів воєнного часу.

Підсумовуючи аналіз секторальної інтеграції як інструменту прискорення євроінтеграційного курсу, можна сформулювати кілька стратегічних висновків. По-перше, секторальна інтеграція є найбільш реалістичним і результативним інструментом просування євроінтеграційного курсу в умовах, коли повне членство залишається питанням середньострокової перспективи. Вона дозволяє отримувати реальні економічні вигоди – доступ до ринків, регуляторну визначеність, залучення інвестицій – ще до формального завершення переговорного процесу. По-друге, між трьома аналізованими секторами існує значна асиметрія: енергетичний і цифровий

сектори демонструють найбільший прогрес і найвищий потенціал для прискорення, тоді як аграрна інтеграція є найбільш конфліктогенною і потребує тривалого перехідного підходу. По-третє, зелений перехід є горизонтальним виміром, що пронизує всі три сектори і водночас є самостійним пріоритетом, безпосередньо пов'язаним із механізмами повоєнного відновлення. Системна секторальна стратегія, що враховує ці три закономірності, має стати центральним елементом євроінтеграційної програми України на 2026–2030 рр. Розробка конкретних сценаріїв і стратегічних пріоритетів такої програми є предметом наступного підрозділу.

3.3. Сценарії та стратегічні пріоритети економічної інтеграції України до ЄС в умовах воєнних ризиків

Визначення сценаріїв та стратегічних пріоритетів економічної інтеграції України до ЄС в умовах воєнних ризиків є завершальним і найбільш прикладним завданням цього дослідження. На відміну від аналітичних розділів, де основна увага зосереджувалася на виявленні закономірностей і проблем, цей підрозділ спрямований на розробку конкретних науково-практичних рекомендацій і стратегічних орієнтирів, що враховують реальні умови воєнного часу і реалістичну динаміку переговорного процесу. Вихідною теоретичною рамкою для сценарного аналізу слугує підхід, запропонований GLOBSEC у дослідженні «Seven Security Scenarios on Russian War in Ukraine for 2025–2026», згідно з яким безпековий контекст є визначальним для вибору стратегії євроінтеграції [41]. Три принципово різні безпекові сценарії породжують три відповідні інтеграційні траєкторії, розгляд яких дозволяє сформулювати рекомендації, адаптовані до кожного з можливих варіантів розвитку подій.

Першим і найбільш оптимістичним є сценарій припинення вогню та початку мирного врегулювання. За цим сценарієм активна фаза бойових дій завершується у 2026–2027 рр., що відкриває можливість для форсованого просування переговорного процесу. Відповідно до рекомендацій European Policy Centre, саме

зараз – до формального припинення вогню – ЄС і Україна мають закласти інституційні та правові основи для максимально швидкого прискорення переговорів після його настання, щоб не втрачати час на організаційну підготовку в умовах, коли кожен місяць матиме стратегічне значення [37]. За цим сценарієм реалістичним є завершення переговорного процесу у горизонті 2030–2032 рр. і повноцінне членство у 2033–2035 рр. На рис. 3.5 представлено три сценарії євроінтеграції України залежно від безпекового контексту.

Рис 3.5. Сценарії економічної інтеграції України до ЄС залежно від безпекового контексту

Джерело: складено автором на основі [27; 37; 41; 52]

Другим є базовий сценарій – заморожений конфлікт із відсутністю активних бойових дій, але і без формального мирного врегулювання. Саме цей сценарій є

найбільш вірогідним у короткостроковій перспективі і водночас найбільш складним з точки зору вибудовування євроінтеграційної стратегії. Промоут Україна у своєму аналізі політичних пріоритетів на 2026 р. підкреслює, що за такого сценарію головним інструментом залишається секторальна інтеграція з поетапним відкриттям переговорних кластерів і поглибленням участі у окремих ринках ЄС ще до формального завершення переговорного процесу [52]. ECFR у дослідженні «Accelerate the Accessions» наголошує, що затягування процесу розширення є стратегічно не вигідним для самого ЄС: кожен рік зволікання є роком, протягом якого Україна перебуває у «сірій зоні» безпекової невизначеності, що само по собі є джерелом нестабільності для всієї Східної Європи [27]. Третім є песимістичний сценарій – ескалація конфлікту, за якого активні бойові дії продовжуються або поновлюються з більшою інтенсивністю. За цим сценарієм темп євроінтеграції суттєво сповільнюється, однак сам курс не скасовується – збереження реформаторської динаміки і підтримання інституційних зобов'язань стають головними стратегічними пріоритетами.

Варто підкреслити, що всі три сценарії є не взаємовиключними, а динамічними – ситуація може переходити від одного до іншого залежно від розвитку подій на фронті, дипломатичних зрушень і внутрішньополітичних змін як в Україні, так і в ЄС. Саме тому євроінтеграційна стратегія України має бути достатньо гнучкою, щоб адаптуватися до будь-якого з трьох сценаріїв, і водночас достатньо послідовною, щоб не втрачати набраний реформаторський імпульс при переході між ними.

Незалежно від того, який сценарій реалізується, існує набір стратегічних пріоритетів, що залишаються актуальними за будь-яких умов і мають реалізовуватися паралельно з переговорним процесом. Ці «інваріантні пріоритети» формують ядро стратегії євроінтеграції України і є тим фундаментом, на якому будується будь-який із трьох сценаріїв. Їх систематизація є центральним завданням цього підрозділу. На рис. 3.6 представлено авторську модель стратегічних пріоритетів економічної інтеграції України до ЄС.

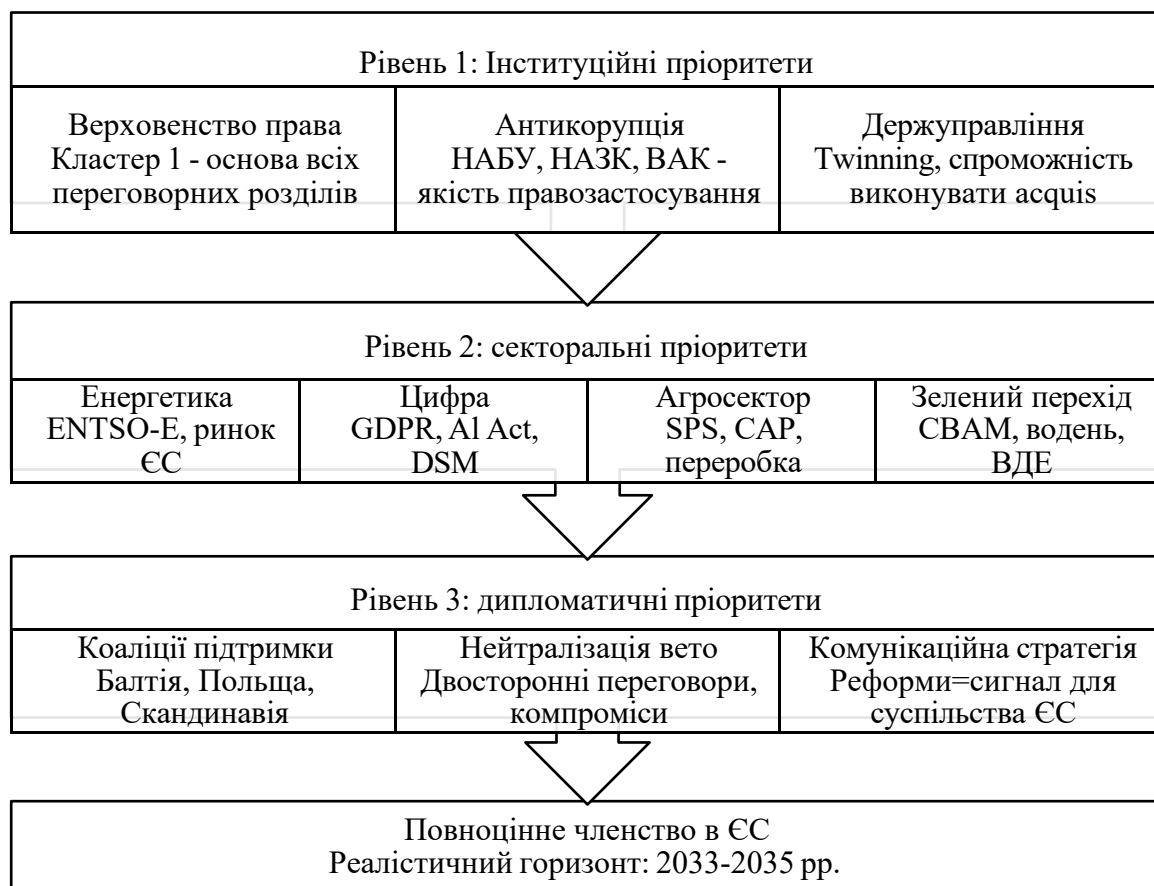

Рис. 3.6. Стратегічні пріоритети економічної інтеграції України до ЄС

Джерело: складено автором на основі [27; 37; 38; 52; 53]

Перший рівень стратегічних пріоритетів – інституційний – є найбільш терміновим і водночас найбільш складним. Як зазначають автори дослідження Europeum «Impacts of Ukraine's Accession on the EU and Its Member States», успішність євроінтеграції визначається насамперед якістю інституцій країни-кандидата, а не лише обсягом реформованого законодавства [38, с. 18–22]. Це означає, що Україна має зосередитися не на кількісних показниках виконання acquis, а на якісних змінах у функціонуванні антикорупційних органів, судової системи і публічної адміністрації. Raiffeisen Bank International у своєму аналізі фінансово-секторальної інтеграції підкреслює, що інвестиційна привабливість України для європейських фінансових установ – і, відповідно, темп фінансової інтеграції – напряду залежить від якості правозастосування і передбачуваності судових рішень [53]. Таким чином, судова реформа є не лише переговорним

зобов'язанням, а й економічним пріоритетом, безпосередньо пов'язаним із залученням інвестицій для відновлення і розвитку.

Другий рівень – секторальний – реалізується через механізм секторальної інтеграції, детально розглянутий у попередньому підрозділі. Головною рекомендацією на цьому рівні є максимальне використання вікна можливостей 2026–2028 рр. – після завершення скринінгу і до відкриття переговорних кластерів – для поглиблення фактичної секторальної інтеграції в енергетиці, цифровій економіці і зеленому переході. Саме у цей період реальні зміни на секторальному рівні можуть суттєво зміцнити переговорну позицію України і водночас забезпечити відчутні економічні вигоди, що підтримають суспільну підтримку реформ.

Третій рівень – дипломатичний – є необхідним доповненням до внутрішніх реформ і визначає зовнішні умови для реалізації стратегії. У табл. 3.4 представлено систематизацію дипломатичних пріоритетів України у відносинах з ЄС.

Таблиця 3.4

Дипломатичні пріоритети євроінтеграційної стратегії України (2026–2030 рр.)

Напрямок	Зміст	Цільові держави-члени	Очікуваний результат
Коаліція підтримки	Формування стійкої групи прихильників прискорення	Польща, країни Балтії, Фінляндія, Швеція, Чехія	Забезпечення кваліфікованої більшості
Нейтралізація вето	Двосторонні переговори з потенційними блокерами	Угорщина, Словаччина	Зняття двосторонніх суперечок
Аграрна дипломатія	Врегулювання конфлікту з фермерами ЄС	Польща, Румунія, Угорщина, Болгарія	Згода на перехідні механізми CAP
Комунікація реформ	Демонстрація прогресу суспільству ЄС	Громадська думка 27 держав-членів	Підтримка розширення серед громадян
Євроінституційне лобіювання	Робота з Єврокомісією, ЄП, Радою ЄС	Профільні комісари, депутати ЄП	Технічна підтримка переговорного процесу

Джерело: складено автором на основі [27; 38; 52]

Окремої уваги заслуговує питання про реалістичний горизонт членства України в ЄС. Дослідження Euroroom оцінює повноцінне членство як реалістичне у горизонті 2033–2037 рр. з урахуванням технічної складності переговорів і необхідної інституційної реформи ЄС [38, с. 34–38]. Водночас ECFR переконливо доводить, що швидша інтеграція є стратегічно вигіднішою для самого ЄС – і саме цей аргумент має стати центральним у дипломатичному наративі України [27].

Конференція з відновлення України URC 2026, що відбудеться у Гданську, є найближчою стратегічною можливістю для консолідації міжнародної підтримки і просування конкретних механізмів поєднання відновлення і євроінтеграції [55]. У табл. 3.5 представлено авторську дорожню карту євроінтеграції України на 2026–2035 рр.

Таблиця 3.5

Дорожня карта економічної інтеграції України до ЄС (2026–2035 рр.)

Етап	Хронологія	Переговорний процес	Секторальна інтеграція	Дипломатія
1. Підготовка	2026	Виконання бенчмарків Кластера 1; скринінг завершено	Ринкове ціноутворення в енергетиці; перші транші Ukraine Facility	URC 2026 у Гданську; консолідація коаліції підтримки
2. Відкриття кластерів	2027–2028	Відкриття кластерів 2–6; старт переговорів за розділами	Адаптація до GDPR, AI Act; аграрні SPS норми повністю	Нейтралізація вето; аграрна дипломатія з ЦЄС
3. Переговори	2029–2031	Закриття 35 розділів; узгодження перехідних положень	СВАМ відповідність; водень – початок експорту до ЄС	Підтримка інституційної реформи ЄС для розширення
4. Членство	2032–2035	Підписання договору про вступ; ратифікація 27 держав	Участь у єдиному ринку ЄС; перехідний період CAP	Стабільність Східної Європи; посилення позицій ЄС

Джерело: складено автором на основі [27; 31; 38; 41; 52; 55]

Запропонована дорожня карта передбачає чотири послідовні, але частково паралельні етапи. Перший етап (2026) є підготовчим – його зміст визначається виконанням бенчмарків Кластера 1 і консолідацією міжнародної підтримки на

конференції URC 2026. Другий етап (2027–2028) охоплює відкриття переговорних кластерів і поглиблення секторальної інтеграції. Третій етап (2029–2031) – власне переговорний – передбачає закриття переговорних розділів і узгодження перехідних положень. Четвертий етап (2032–2035) включає підписання і ратифікацію договору про вступ. Відповідність запропонованої дорожньої карти реальному стану переговорного процесу підтверджується стратегічними документами Єврокомісії: пакет розширення 2025 р. чітко визначає умови і послідовність кроків для кожного кандидата, і саме ці умови покладені в основу першого і другого етапів карти [31]. Наскрізними процесами, що пронизують усі чотири етапи, є реалізація Ukraine Facility, секторальна інтеграція і дипломатична стратегія.

Реалізація запропонованої стратегії вимагає також конкретних рекомендацій щодо фінансової інтеграції – сфери, яка є одночасно передумовою для залучення інвестицій у відновлення і одним із найскладніших технічних переговорних розділів. Raiffeisen Bank International у своєму аналізі наголошує, що адаптація українського банківського сектору до стандартів Basel III і впровадження нормативів ліквідності ЄС є необхідною умовою для участі українських банків у програмах фінансування ЄС і залучення прямих іноземних інвестицій від європейських фінансових установ [53]. Практично це означає необхідність зміцнення капіталізації банківської системи, завершення процесу очищення від токсичних активів і підвищення якості корпоративного управління у фінансових установах. Реалізація запропонованої стратегії потребує не лише визначення пріоритетів, а й створення ефективного організаційного механізму їх координації. Досвід попередніх хвиль розширення ЄС засвідчує, що країни, які досягали найшвидшого прогресу у переговорному процесі, мали єдиний координаційний центр, здатний узгоджувати дії між секторальними міністерствами, переговорною командою і міжнародними партнерами. В Україні роль такого центру має виконувати Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції – однак для цього його повноваження і ресурси мають бути суттєво розширені. Зокрема, необхідне запровадження системи моніторингу виконання

реформаторських зобов'язань у режимі реального часу з прив'язкою до траншів Ukraine Facility, що дозволить оперативно виявляти відставання і перерозподіляти ресурси між пріоритетами. Крім того, координаційний механізм має охоплювати не лише центральні органи влади, а й парламент, місцеве самоврядування і громадянське суспільство – залучення яких є необхідною умовою для забезпечення стійкості реформ і їх суспільної легітимності в умовах воєнного стану. У табл. 3.6 представлено зведену оцінку стратегічних пріоритетів за критеріями терміновості, складності та очікуваного впливу на євроінтеграційний прогрес.

Таблиця 3.6

Оцінка стратегічних пріоритетів економічної інтеграції України до ЄС

Пріоритет	Терміновість	Складність	Вплив на інтеграцію	Відповідальний
Верховенство права / Кластер 1	Висока	Висока	Визначальний	Уряд України + ЄС
Ринкове ціноутворення в енергетиці	Висока	Середня	Високий	Мінімум енергетики
Адаптація до GDPR	Середня	Низька	Середній	Мін. цифрової трансформації
Аграрна дипломатія	Висока	Висока	Високий	МЗС + Мінагро
Банківська реформа Basel III	Середня	Висока	Середній	НБУ + Мінфін
Зелений перехід / СВМ	Середня	Середня	Середній	Мінекоенерго
Коаліція підтримки в ЄС	Висока	Середня	Визначальний	МЗС України
Нейтралізація вето	Висока	Висока	Визначальний	Президент + МЗС

Джерело: складено автором

Підсумовуючи, стратегія економічної інтеграції України до ЄС в умовах воєнних ризиків має будуватися на трьох взаємопідсилюючих принципах. Принцип реалізму передбачає адаптацію темпу і форми інтеграції до реальних безпекових умов, відмову від нереалістичних строків і зосередження на досяжних результатах у короткостроковій перспективі. Принцип паралельності вимагає одночасного просування по всіх трьох рівнях стратегічних пріоритетів – інституційному, секторальному і дипломатичному – не жертвуючи одним заради іншого. Принцип синергії означає максимальне використання взаємного підсилення між

відновленням, реформами і секторальною інтеграцією – перетворення кожного елемента відновлення на крок до євроінтеграції і навпаки. Принципово також підкреслити, що запропонована стратегія не є статичним документом – вона має переглядатися і уточнюватися відповідно до змін безпекового контексту, результатів переговорного процесу і динаміки внутрішніх реформ. Механізм регулярного перегляду стратегічних пріоритетів – щонайменше раз на рік у форматі спільного засідання переговорної команди, Урядового офісу євроінтеграції і представників громадянського суспільства – є необхідною умовою для збереження її актуальності й адаптивності. Саме такий підхід дозволить перетворити стратегію з декларативного документа на реально діючий інструмент управління євроінтеграційним процесом.

Нарешті, необхідно наголосити на суспільному вимірі євроінтеграційної стратегії. Технічні реформи і дипломатичні зусилля залишаться безрезультатними, якщо вони не матимуть стійкої суспільної підтримки всередині України. Підтримка громадянами реформаторського курсу в умовах воєнного стану є унікальним стратегічним активом країни – і цей актив необхідно постійно підживлювати через прозору комунікацію про результати реформ, реальні переваги євроінтеграції для повсякденного життя людей і чіткий зв'язок між євроінтеграційним курсом і перспективами повоєнного відновлення та зростання добробуту. Євроінтеграція має сприйматися українським суспільством не як абстрактна геополітична мета, а як конкретний проєкт кращого майбутнього – і саме це сприйняття є найміцнішою гарантією незворотності обраного курсу.

Реалізація цих трьох принципів у рамках запропонованої дорожньої карти є, на думку автора, найбільш реалістичним і результативним шляхом до повноцінного членства України в Європейському Союзі.

ВИСНОВКИ

Дослідження економічної інтеграції України до ЄС в умовах глобальних викликів та воєнних ризиків є актуальним науково-практичним завданням, зумовленим безпрецедентним прискоренням євроінтеграційного курсу країни після отримання кандидатського статусу у 2022 р. та відкриття переговорів у 2023 р. Поєднання масштабних руйнувань воєнної економіки з реформаторськими зобов'язаннями у рамках переговорного процесу формує унікальну конфігурацію, що не має аналогів у світовій практиці розширення інтеграційних об'єднань і потребує системного наукового осмислення.

У процесі дослідження застосовано комплекс методів: системний аналіз і синтез – для узагальнення теоретичних підходів до економічної інтеграції; порівняльний метод – при аналізі світового досвіду інтеграції в умовах воєнних ризиків; методи економіко-статистичного аналізу – для оцінки торговельно-економічних показників за 2020–2025 рр.; сценарний метод – при розробці стратегічних пріоритетів євроінтеграції; метод експертних оцінок – при ранжуванні структурних бар'єрів і пріоритетів.

Аналіз теоретичних засад економічної інтеграції засвідчив, що жодна з класичних концепцій – від федералізму і неофункціоналізму до ліберального міжурядовизму – не є достатньою для пояснення сучасної інтеграційної динаміки. Актуальним є «геоекономічний поворот» у логіці інтеграції, за якого безпека, стратегічна автономія та геополітичні міркування набувають рівнозначного значення поряд з економічними чинниками. Глобальні виклики ХХІ ст. – геополітична фрагментація, технологічна асиметрія, кліматична криза та збройні конфлікти – трансформували інтеграційні процеси у трьох вимірах: розширення порядку денного, зміна логіки від ефективності до резильєнтності та переорієнтація критеріїв оцінки успішності інтеграції.

Еволюція відносин Україна–ЄС пройшла п'ять якісно відмінних етапів – від партнерства (1991–2004) через асоціацію (2005–2013) та імплементацію УА (2014–2021) до кандидатства (2022–2023) і переговорів (2024–2026). Загальний рівень

виконання Угоди про асоціацію зріс з 72% у 2022 р. до 84% у 2025 р., що свідчить про збереження реформаторської динаміки попри умови воєнного стану. Станом на березень 2026 р. усі шість переговорних кластерів технічно готові до відкриття, а рішення залишається за державами-членами ЄС.

Аналіз торговельно-економічної складової інтеграції за 2020–2025 рр. виявив стійке зростання загального обсягу двосторонньої торгівлі з 42,3 млрд дол. у 2020 р. до 57,9 млрд дол. у 2024 р. та різке збільшення питомої ваги ЄС у зовнішній торгівлі України – з 40,7% до 57,8%. Водночас виявлено системну проблему збереження сировинної структури українського експорту і поглиблення торгового дефіциту, що свідчить про необхідність структурної трансформації економіки паралельно з торговельною лібералізацією.

Повномасштабне вторгнення росії спричинило глибоку макроекономічну кризу – падіння ВВП на 29,1% у 2022 р., зростання дефіциту бюджету до 20% ВВП, збитки інфраструктурі на суму понад 524 млрд дол. – і водночас парадоксально прискорило євроінтеграційний процес. Відповідь ЄС охопила надання кандидатського статусу, відкриття переговорів і запровадження механізму Ukraine Facility обсягом 50 млрд євро, що фактично перетворило міжнародну допомогу на інструмент інституційного тиску на прискорення реформ.

Виявлені структурні бар'єри євроінтеграції України систематизовано у дві групи. Внутрішні бар'єри – недостатня якість правозастосування у сфері верховенства права, кадровий дефіцит у держуправлінні, масштаб регуляторної адаптації (80+ тис. сторінок *acquis*) і структурні деформації економіки – залежать переважно від реформаторської волі і спроможності України. Зовнішні бар'єри – принцип консенсусу ЄС, необхідність інституційної реформи Союзу, аграрний конфлікт інтересів і правова невизначеність щодо окупованих територій – визначаються внутрішньою динамікою ЄС і потребують активної дипломатичної стратегії.

Обґрунтовано секторальну інтеграцію як найбільш практичний інструмент прискорення євроінтеграційного курсу в умовах воєнного стану. Пріоритетними секторами визначено енергетику – де Україна вже досягла фізичної інтеграції через

синхронізацію з ENTSO-E і виконала 78% зобов'язань Договору про Енергетичне Співтовариство; цифрову економіку – де ІТ-експорт перевищує 6 млрд дол. щорічно; та аграрний сектор – де частка ЄС у аграрному експорті зросла до 60%, однак повна інтеграція до САР залишається найскладнішим переговорним питанням.

Розроблено авторську дорожню карту економічної інтеграції України до ЄС на 2026–2035 рр., що передбачає чотири послідовні етапи: підготовку (2026), відкриття кластерів (2027–2028), власне переговори (2029–2031) та членство (2032–2035). Стратегія будується на трьох взаємопідсилюючих принципах – реалізму, паралельності і синергії – та адаптована до трьох можливих безпекових сценаріїв: мирного врегулювання, замороженого конфлікту та ескалації.

Мету дослідження досягнуто, всі намічені завдання вирішено. Отримані результати мають як теоретичне значення – у частині систематизації підходів до інтеграції в умовах воєнних ризиків – так і практичну цінність для органів державної влади України при формуванні євроінтеграційної стратегії, переговорної команди при підготовці позицій за кластерами, а також для міжнародних партнерів і дослідників, що займаються проблематикою розширення ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Близняк О., Риков А. Процес євроінтеграції України в умовах повномасштабної російсько-української війни: проблеми та перспективи. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 2 (16). С. 119–135. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-02-119-135>. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/319> (дата звернення: 30.05.2026).
2. Гетманець О. П., Коробцова Д. В., Єжелей Ю. О. Глобалізація та міжнародна економіка: складність інтеграції ринків та економічні наслідки на рівні країн (український досвід). *Академічні візії*. 2023. № 20. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/35cea810-1e85-4730-92c2-73e4dde869cf/content> (дата звернення: 30.05.2026).
3. Гриценко А., Борзенко О., Бурлай Т. та ін. Досягнення та виклики європейської інтеграції України. *Журнал європейської економіки*. 2021. Т. 20. № 3. С. 548–572. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1553> (дата звернення: 30.05.2026).
4. Грущинська Н. М. Метаморфози глобального світового середовища в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-7>.
5. Довгаль О. А. та ін. Імперативи розвитку міжнародних економічних відносин в умовах глобальних викликів : колект. монографія / за ред. О. А. Довгаль. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. 528 с. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/items/63efcabf-6cd3-497b-b194-811356211489> (дата звернення: 30.05.2026).
6. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля України товарами за I квартал 2025 року (експрес-випуск). Київ, 2025. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-i-kvartal-2025-roku-ekspres-vypusk> (дата звернення: 30.05.2026).
7. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля України товарами за I півріччя 2025 року (експрес-випуск). Київ, 2025. URL:

<https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-i-pivrichchya-2025-roku-ekspres-vypusk> (дата звернення: 30.05.2026).

8. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля України товарами за 9 місяців 2025 року (експрес-випуск). Київ, 2025. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-9-misyatsiv-2025-roku-ekspres-vypusk> (дата звернення: 30.05.2026).

9. Ерфан Є. Сучасний стан та динаміка світових інтеграційних процесів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-50>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2357> (дата звернення: 30.05.2026).

10. Жила Г. Економічні та соціальні наслідки війни в Україні, вплив конфлікту на світову економіку. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-35>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2213> (дата звернення: 30.05.2026).

11. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік / Кабінет Міністрів України. Київ, 2023. 198 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu/zviti-pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu> (дата звернення: 30.05.2026).

12. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік / Кабінет Міністрів України. Київ, 2024. 210 с. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-mizh-Ukrayinoyu-ta-YEvropejskym-Soyuzom-za-2023-rik.pdf> (дата звернення: 30.05.2026).

13. Поліщук І., Вільхівський В. Міжнародна інтеграція: європейський контекст. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2023. Т. 4. № 55. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.55.268545>. URL:

<https://doaj.org/article/c20a14aa29b0426ebb2ed4ace97ae25f> (дата звернення: 30.05.2026).

14. Редько К. Ю., Ткаченко І. О. Аналіз стану міжнародної торгівлі України в умовах повномасштабного вторгнення. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2022. № 2 (81). URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/70 (дата звернення: 30.05.2026).

15. Сівова Т. Перспективи вступу України до Європейського Союзу в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2025. № 73. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5894> (дата звернення: 30.05.2026).

16. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Україна досягла 84% виконання Угоди про асоціацію з ЄС: опублікований Звіт за 2025 рік. Київ, 16 березня 2026. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-dosyagla-84-vykonannya-ugody-pro-asotsiatsiyu-z-yes-opublikovanyj-zvit-za-2025-rik/> (дата звернення: 30.05.2026).

17. Хомутенко Л. І., Дужа Т. Б. Функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС: результати та перспективи. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 4. С. 236–242. URL: <https://journals.kymu.kyiv.ua/index.php/economy/article/download/123/121/> (дата звернення: 30.05.2026).

18. Шнирков О. Економічна інтеграція України до ЄС в умовах російсько-української війни. *Журнал європейської економіки*. 2023. Т. 22. № 1. С. 49–68. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1637> (дата звернення: 30.05.2026).

19. Шуба М. В., Тимофєєва В. О. Сучасний стан і перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з Європейським Союзом. *Бізнесінформ*. 2024. № 8. С. 32–38. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-32-38>.

20. Alekseieva K., Maletych M., Ptashchenko O., Baranova O., Buryk Z. State business support programmes in wartime conditions. *Economic Affairs (New Delhi)*. 2023. Vol. 68. No. 1. P. 231–242. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.1s.2023.26>.
21. Anghel V., Džankić J. Wartime EU: Consequences of the Russia–Ukraine War on the Enlargement Process. *Journal of European Integration*. 2023. Vol. 45. No. 3. P. 487–501. DOI: <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2190106>.
22. Bogdan T. Ukraine's Fiscal Developments and Needs for Economic Recovery, Reconstruction and European Integration. *Policy Notes and Reports WIIW*. No. 88. Відень, 2024. 28 с. URL: <https://wiiw.ac.at/ukraine-s-fiscal-developments-and-needs-for-economic-recovery-reconstruction-and-european-integration-dlp-7090.pdf> (дата звернення: 30.05.2026).
23. Bogdan T., Landesmann M., Grieveson R. Evaluation of Ukraine's National Recovery Draft Plan. *Policy Notes and Reports WIIW*. No. 61. Відень, 2022. 38 с. URL: <https://www.econstor.eu/handle/10419/278208> (дата звернення: 30.05.2026).
24. Centre for Economic Strategy. How Ukraine's EU Assessment Improved in 2025. Київ : CES, 9 March 2026. URL: <https://ces.org.ua/en/how-ukraines-eu-assessment-improved-in-2025/> (дата звернення: 30.05.2026).
25. Centre for Economic Strategy. Ukraine War Economy Tracker (2022–2026). Київ, 2026. URL: <https://ces.org.ua/en/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення: 30.05.2026).
26. Darvas Z., Dabrowski M., Grabbe H. et al. Ukraine's Path to European Union Membership and Its Long-Term Implications. *Policy Brief* 05/2024. Brussels : Bruegel, 2024. 28 p. URL: <https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications> (дата звернення: 30.05.2026).
27. ECFR. Accelerate the Accessions: Why Faster Is Better in EU Enlargement Policy. London : European Council on Foreign Relations, 18 December 2025. URL: <https://ecfr.eu/publication/accelerate-the-accessions-why-faster-is-better-in-eu-enlargement-policy/> (дата звернення: 30.05.2026).
28. Energy Community Secretariat. Ukraine Energy Market Observatory Report Q2 2025. Vienna : Energy Community, 21 August 2025. URL: <https://www.energy->

community.org/news/Energy-Community-News/2025/08/21a.html (дата звернення: 30.05.2026).

29. European Commission. EU Annual Report: Ukraine Facility Delivering Fast Results and Boosting Accession Path. Brussels, 9 September 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/eu-annual-report-shows-ukraine-facility-delivering-fast-results-and-boosting-accession-path-2025-09-09_en (дата звернення: 30.05.2026).

30. European Commission. EU Trade Relations with Ukraine. Brussels, 2025. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (дата звернення: 30.05.2026).

31. European Commission. Strategy and Reports – 2025 Enlargement Package. Brussels, 4 November 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/strategy-and-reports_en (дата звернення: 30.05.2026).

32. European Commission. Ukraine 2024 Report. Commission Staff Working Document SWD(2024) 699 final. Brussels, 30.10.2024. 196 p. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine+Report+2024.pdf (дата звернення: 30.05.2026).

33. European Commission. Ukraine 2025 Report. Commission Staff Working Document SWD(2025) 759 final. Brussels, 04.11.2025. 214 p. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecd7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf (дата звернення: 30.05.2026).

34. European Commission. Ukraine's Path Towards EU Accession. Brussels : European Commission, 2026. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/ukraines-path-towards-eu-accession_en (дата звернення: 30.05.2026).

35. European Commission Directorate General Trade. European Union, Trade in Goods with Ukraine 2021–2024. Brussels, 2025. 12 p. URL: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_ukraine_en.pdf (дата звернення: 30.05.2026).

36. European Parliament. Report on the 2023 and 2024 Commission Reports on Ukraine (A10-0154/2025). Brussels : European Parliament, 24 July 2025. URL:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-10-2025-0154_EN.html (дата звернення: 30.05.2026).

37. European Policy Centre. Four Years of War: Ukraine Has Held the Line. It Is Time for Europe to Secure the Future. Brussels : EPC, 24 February 2026. URL: <https://www.epc.eu/publication/four-years-of-war-ukraine-has-held-the-line-it-is-time-for-europe-to-secure-the-future/> (дата звернення: 30.05.2026).

38. Europeum Institute. Impacts of Ukraine's Accession on the EU and Its Member States. Prague : Europeum, 2024. 48 p. URL: https://www.europeum.org/wp-content/uploads/Ukraine-accession_tvpaper_FINAL.pdf (дата звернення: 30.05.2026).

39. Eurostat. EU Trade with Ukraine – Latest Developments (data through Q3 2025). Luxembourg : Publications Office of the EU, 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_trade_with_Ukraine_-_latest_developments (дата звернення: 30.05.2026).

40. Eurostat. Trade in Goods with Ukraine in 2024. Luxembourg, 2025. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250507-1> (дата звернення: 30.05.2026).

41. GLOBSEC. Seven Security Scenarios on Russian War in Ukraine for 2025–2026: Implications and Policy Recommendations to Western Partners. Bratislava : GLOBSEC, 2025. 48 p. URL: <https://www.globsec.org/sites/default/files/2025-10/Seven%20Security%20Scenarios%20Ukraine%202025-2026.pdf> (дата звернення: 30.05.2026).

42. Góes C., Bekkers E. The Impact of Geopolitical Conflicts on Trade, Growth, and Innovation. *WTO Staff Working Papers* ERSD-2022-09. 2022. 46 p. DOI: <https://doi.org/10.30875/25189808-2022-9>. URL: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd202209_e.htm (дата звернення: 30.05.2026).

43. Herranz-Surrallés A., Damro C., Eckert S. The Geoeconomic Turn of the Single European Market? Conceptual Challenges and Empirical Trends. *JCMS: Journal*

of *Common Market Studies*. 2024. Vol. 62. No. 4. P. 919–937. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.13591>.

44. International Monetary Fund. IMF Country Report No. 25/156: Ukraine. Washington, DC : IMF, 2025. URL: <https://www.imf.org/en/-/media/files/publications/cr/2025/english/lukrea2025002-print-pdf.pdf> (дата звернення: 30.05.2026).

45. International Monetary Fund. IMF Country Report No. 26/58: Ukraine. Washington, DC : IMF, 2026. URL: <https://www.imf.org/-/media/files/publications/cr/2026/english/lukrea2026001-source-pdf.pdf> (дата звернення: 30.05.2026).

46. Karjalainen T. EU enlargement in wartime Europe: three dimensions and scenarios. *Contemporary Social Science*. 2023. Vol. 18. No. 5. P. 637–656. DOI: <https://doi.org/10.1080/21582041.2023.2289661>.

47. Krustok I., Gladkykh G., Leshchyshyn B. et al. National Comprehensive Green Transition Assessment Report for Ukraine. Green Agenda for Armenia, Georgia, Moldova and Ukraine. Stockholm : SEI, 2025. URL: <https://green-agenda.org/en/green-transition-assessment> (дата звернення: 30.05.2026).

48. Ministry of Energy of Ukraine. Ukraine Accelerates Implementation of European Commission Recommendations in the Energy Sector. Київ, 5 August 2025. URL: <https://mev.gov.ua/en/news/ukraine-accelerates-implementation-european-commission-recommendations-energy-sector> (дата звернення: 30.05.2026).

49. New Union Post. Ukraine Must Work on a 10-Point EU Reform Plan by 2026. 11 December 2025. URL: <https://newunionpost.eu/2025/12/11/ukraine-reform-plan-eu-membership/> (дата звернення: 30.05.2026).

50. OECD. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025: Ukraine Country Note. Paris : OECD, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/10/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2025_354e7040/full-report/ukraine_0e71d61e.html (дата звернення: 30.05.2026).

51. Petrova B., Sznajder Lee A. The effect of European integration on economic redistribution in Central and Eastern Europe. *European Union Politics*. 2024. Vol. 25. No. 1. P. 17–41. DOI: <https://doi.org/10.1177/14651165231210943>.

52. Promote Ukraine. Ukraine's EU Accession: Policy Priorities for Advocacy in 2026. 18 February 2026. URL: <https://www.promoteukraine.org/ukraines-eu-accession-policy-priorities-for-advocacy-in-2026/> (дата звернення: 30.05.2026).

53. Raiffeisen Bank International. Ukraine's Path to EU Accession: Financial Sector Integration Roadmap. Vienna, December 2025. URL: <https://www.rbinternational.com/en/raiffeisen/blog/market-trends/ukraines-path-to-eu-accession.html> (дата звернення: 30.05.2026).

54. Sapir A. et al. The Impact on the European Union of Ukraine's Potential Future Accession. *Bruegel Report* 02/2024. Brussels : Bruegel, 2024. 112 p. URL: <https://www.bruegel.org/system/files/2024-04/Report%2002.pdf> (дата звернення: 30.05.2026).

55. Ukraine Recovery Conference 2026. URC 2026 Concept Note. Gdańsk, 2026. URL: <https://www.urc-international.com/> (дата звернення: 30.05.2026).

56. Ukrainian Institute for the Future. Agricultural Sector of Ukraine on the Path to the EU: Experience of Central and Eastern Europe and the Challenges of War. Київ, 7 March 2026. URL: <https://uifuture.org/en/reports-en/agricultural-sector-of-ukraine/> (дата звернення: 30.05.2026).

57. World Bank. Macro Poverty Outlook for Ukraine (Spring 2026). Washington, DC : World Bank, 2026. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/d5f32ef28464d01f195827b7e020a3e8-0500022021/related/mpo-ukr.pdf> (дата звернення: 30.05.2026).

58. World Bank Group, European Commission, United Nations, Government of Ukraine. Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5): Ukraine Recovery and Reconstruction Needs as of December 31, 2025. Washington, DC : World Bank, 2026. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 30.05.2026).

Метадані

ДОКУМЕНТ

Заголовок

2026_292_Moskalenko_Bohdan_Ekonomichna_intehratsiya_Ukrayiny_do (1).docx

Автор

Москаленко Богдан Олександрович

Науковий керівник / Експерт

Москаленко Богдан Олександрович

ІД документу

334348419

ОРГАНІЗАЦІЯ

Назва організації

National University of Water and Environmental Engineering

підрозділ

National University of Water and Environmental Engineering

ЗВІТ

Дата звіту

2026-06-17

Дата редагування

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

2.09%

2.09%

КП 1

23984

Кількість слів

0.86%

0.86%

КЦ

189799

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв

1

Інтервали

0

Мікропробіли

0

Білі знаки

0

Парафрази (SmartMarks)

29

Джерела

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

#	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)

Договір
20.03.26
Тіфліс О.М.

Зо. завідувача кафедри
економіки підприємства
і міжнародного бізнесу
проф. Гарнєзі О.М.
здобувача 50 першого
(бакалаврського) рівня
ОПР „Міжнародний бізнес“

Михайленко Богдана
Олександрівна, МЕ-41

Заява

Прошу затвердити тему кваліфікаційної роботи
„Економічна інтеграція України до ЄС в
умовах мобільних викликів та воєнних ризиків“
та призначити керівником доцента Мешку А.І.

27.02.2026

Не затверджено
20.03.2026р.

[Signature]

[Signature]
(А.І. Мешко)